

banka ve EKONOMİK yorumlar

AYLIK DERGİ

TEMMUZ 1982 • YIL : 19 • SAYI : 7

FİYATI : 100 LİRA

Okurlara Mektup /5

SÖYLEŞİ : Banker Kastelli

Olayı ve Ötesi /7

Prof. Dr. Erdoğan Altın

Necdet Durakbaşı

Kemal Kurdaş

Ekonomik Göstergeler /20

Ekonomik Yorumlar /21

Dr. Öztin Akgüç

Dr. Orhan Altın

Prof. Dr. Konan Bulutoğlu

Necdet Durakbaşı

Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu

Sermaye Piyasası /45

Doç. Dr. Şeref Türen

Enflasyondan Doğan Çarpıklıklar ile
Mücadelede Endeksleme Yöntemi /48

Ege Cansın

İktisat Politikasının Esasları

Değişmiyor /51

Prof. Dr. Erdoğan Altın

Ayın Ekonomik Olayları /53

Doç. Dr. Yıldırım Kılıç

Banka ve Sigorta

Muameleleri Vergisi /61

Mustafa Saadet

Yeni Yayınlar /67

Dr. Halük A. Kabaalloğlu

Bankacılık kesiminin sorunları, geleceği.
Merkez Bankası'nın almış olduğu soru-
kararların bankacılık kesimine
ve Türk ekonomisine etkisi

Dış Bankacılık Hizmetleri:

Yurt Dışından Ön Finansman

**İhracatçıya, pesin parayla
ihracat olanakı.**

Artık, Türk ihracatçısı, dünya pazarlarındaki rakipleriyle aynı düzeyde, eşit koşullar içinde!

Çünkü İstanbul Bankası, ihracatçıya, yurt dışı kaynaklardan organize finansman sağlıyor.

Ön finansman (Prefinansman) nedir?

İstanbul Bankası'nın yarattığı büyük olanak: Yurt dışından, 6-12 ay vadeli, Euro-market standartlarında ucuz faizli dış finansman.

İhracatçı, ihracatının karşılığını pesin alacak, malı sonra yollayacak. İhracatçıdan istenen, dünya standartlarında kaliteli mal, zamanında teslim.

Ön finansman ne kazandırıyor?

Avrupa bankalarıyla yapılan özel anlaşmalar sayesinde, ihracatçıya geniş finansman kaynakları kazandırıyor.

Türk ihracatçısına, dünya pazarlarındaki rakipleriyle güçlü rekabet olanakları kazandırıyor.

Artık, ülke ekonomisi ve ihracat sektörü rahatlıyor, güç kazanıyor, hız kazanıyor.

Çünkü İstanbul Bankası, ihracata, bir bankadan beklenenden fazlasını veriyor.

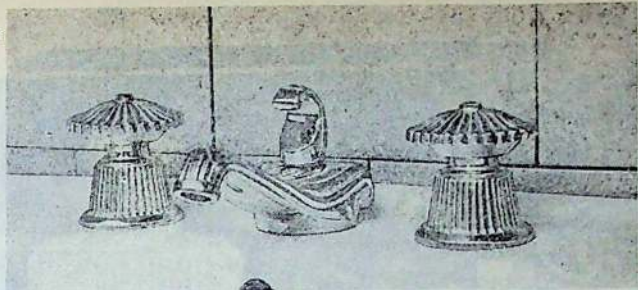
İhracatçılar, buyurun!

Merkezi:
İstanbul Bankası T.A.Ş.
Dağ İşleri Müdürlüğü
Müeyyit Sok. No 1
Tane, İstanbul
Tel: (055007) 491.833
497752
Telex: 34387 İSTC TR
343.4 İSIB TR
2442: İSTB TR

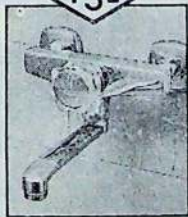
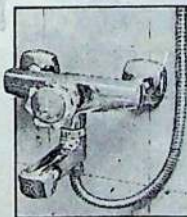
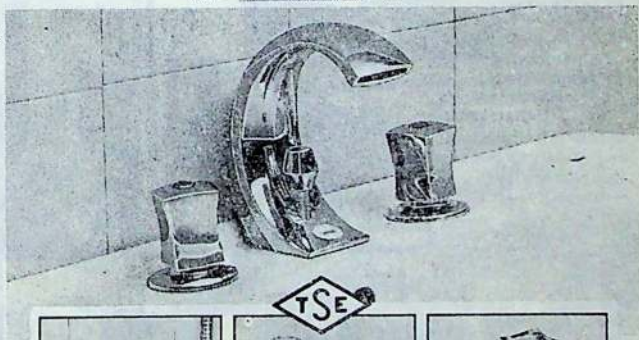

**İSTANBUL
BANKASI**

"dış finansman bankası"

E.L.A.[®]
tartışılmaz
kalite...

Genel Dağıtım

ELMOR

Tesisat Malzemesi Ticaret A.Ş.
Kemeraltı Cad. Ummehan No. 71/2 Karaköy-İst

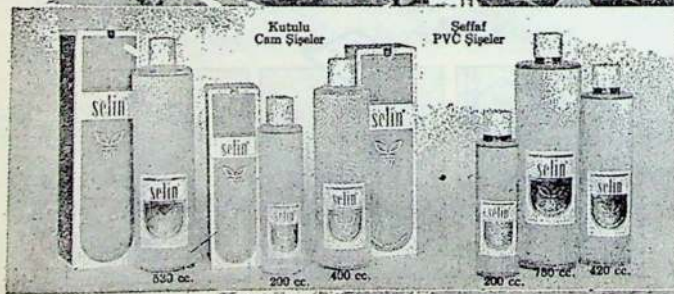
1578
Selin[®]

LIMON KOLONYASI

*Doğanın
Saf Damlası...*

Bir yasantı düşünün... Serinlik ormanında...
Kokuların arasında...
Doğanın kaynağında.
Selin'in her damlasında
bir doğa parçası gizlidir.

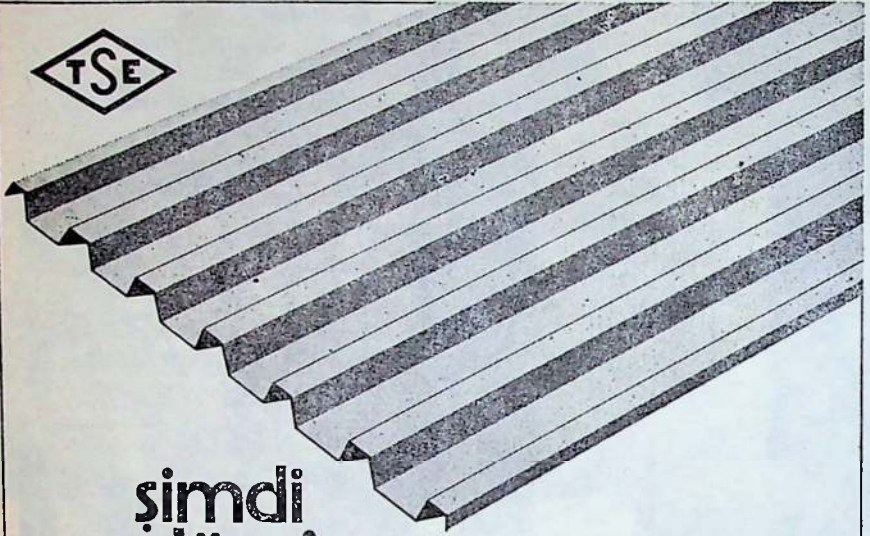

Silen, Selpak, Solo adlarıyla bilinen
ipek gibi yumuşacık, emici
kâğıt peçeteler, kâğıt mendiller,
kâğıt havlular, tuvalet kâğıtları,
temizlik kâğıtları, çocuk bezleri.
Orkidler.

Temizliğiniz, sağlığınıza için.
Her bütçeye uygun, çağdaş, kullanışlı,
zaman kazandıran...
İpek Kâğıt'tan.

İPEKKAĞIT
ipek kağıt sanayi ve ticaret a.ş.

şimdi alüminyum daha kârlı çözüm

Çatı cephe ve tavan kaplamasında
en fazla malzeme tasarrufu sağlayan
yüksek mukavemetli 3004 alaşımını
sizler için geliştirdik.

nasas-trapez 3004

NASAS

ALÜMİNYUM SANAYİ VE TİCARETİ A.Ş.

MERKEZ: ANKARA BÜRO:
Büyükdere Cad. No: 48 Mecidiyeköy-İstanbul Güniz Sok. No. 29/6 Kavaklıdere-Ankara
Telefon: 66 33 00 Telefon: 28 15 06 - 28 14 54
Telex: 26 140 Alme-TR Telex: 43 245 Alan-TR

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A. Ş.
Adına Sahibi
Kemal Kurdaş

Yazı İşleri Müdürü
Prof. Dr. Erdoğan Alkin

Danışma Kurulu

Dr. Öztin Akgüç • Dr. Orhan Altan • Prof. Dr. Osman Fikret Arkun • Dr. Aydemir Aşkın • Prof. Dr. Mustafa A. Aysan • Besim Baykal • Doç. Dr. Ünal Bozkurt • Prof. Dr. Kenan Bulutoğlu • Prof. Dr. Nusuhi Bursal • Ege Cansen • Prof. Dr. Lâtif Çakıcı • Mehmet Gün Çalika • Şinasi Çelikkol • Özer U. Çiller • Bü-lend Çorapçı • Ahmet Demirel • Zeki Döşlülüğü • Necdet Durakbaşa • Aydın Dünder • Tarhan Erdem • Oktay Ersoy • Prof. Dr. Cumhuriyet Ferman • Prof. Dr. Emre Gönensay • Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu • Erhan İşil • Dr. Halük Kabaalioğlu • Prof. Dr. Muh. Kemal Kafalı • Dr. Ahmet S. Kalın • A. Nazif Keyman • Doc. Dr. Yıldırım Kılıç • Prof. Dr. Kemal Kurtuluş • Nuh Kuşçulu • Doç. Dr. Orhan Marşil • Ziya Nabloğlu • Ergin Neng • Rahmi Önen • Ertan Özgür • Selâhattin Özmen • Prof. Dr. Ergun Özsunay • Prof. Dr. Reha Poroy • Osman Nuri Torun • Prof. Dr. Kemal Tosun • Fikret M. Tuncer • Doç. Dr. Şeref Türen • Dr. T. Güngör Uras • Doğan Yalın • Doc. Dr. Ahmet Yüksel •

Basım-Yayım Danışmanı
M. Tarık Yaşa

OKURLARA MEKTUP

1. VII. 1982

Sevgili Okurlarımız,

Bu sayının «*Ekonomik Yorumlar*» bölümünde, Türk ekonomisinin güncel konularından biri olan «*Bankacılık Kesiminin Sorunları*» irdelenmektedir. Bankacılık kesiminin geleceği üzerinde durulurken; özellikle Merkez Bankası'nın almış olduğu son kararların bankacılık sistemine ve Türk ekonomisine ne şekilde yansıtacağı, etkilerinin neler olabileceği ayrıntılı bir biçimde tartışılmaktadır.

Konuşmacılar; Türkiye'de firmaların mali yapısının ciddi biçimde bozulduğunu, kredi talebinin bu yüzden canlı ve faiz oranlarının yükselmekte olduğunu, bu durumdaki firmaların mali yapılarını düzeltmemesi halinde, gelecekte bankacılık kesimi için büyük tehlikeler doğabileceğini, bankacılık sisteminin eski alışkanlıklarını bırakarak günü kurtarmaktan vaz geçip daha ciddi maliyet ve risk analizleri yapması gerektiğini vurgulamışlardır.

Dergi hazırlanırken, gerek kamuoyunda gerek mali ve ekonomik çevrelerde büyük yankılar yapan «*Banker Kastelli*» olayı vuku bulmuştur. Çeşitli yayın organlarında değişik bir biçimde incelenen bu olayın gerçek nedenlerini ortaya koyabilmek amacıyla, Dergi'nin baskısı bir süre geciktirilmiştir. Bu konuda yapılan «*Söyleşi*»yi ve «*Sermaye Piyasası*» bölümünde yer alan yazıyı ilzinc bulacağınızı sanıyoruz.

Saygılarımızla,

AYLIK DERGİ

TEMMUZ 1982

YIL : 19

SAYI : 7

100 LİRA

İDARE YERİ : Çatalçeşme Sokak No. 17, Kat: 4; Cağaloğlu-İstanbul • TELEFON: 26 34 11
• YAZIŞMA : P.K. 769; Karaköy - İstanbul • AÇIKLAMA : Dergimizde çıkan yazılar kaynak göstermek şartıyla iktibas edilebilir • YILLIK ABONE : 1.200.— TL.; Öğrencilere 600.— TL. • İLAN FİYATLARI : Arka kapak 15.000.— TL., Kapak içleri 10.000.— TL., Tam Sayfa 7.500.— TL., Yarım Sayfa 4.000.— TL., Renk Farkı 3.000.— TL. • BASKI : Met/Er Matbaası; Çemberlitaş — İstanbul; Telefon 28 28 90 • Tarihi : 9 Temmuz 1982

Ürünleriyle
büyüyen isim

Turyağ

Turyağ

1916'dan beri sizinle

Söyleşi

Banker Kastelli Olayı ve Ötesi...

KEMAL KURDAŞ

PROF. DR. ERDOĞAN ALKİN

NECDET DURAKBAŞA

Son günlerin para-sermaye piyasasında en önemli olay «Banker Kastelli» olayı. Bu olayı iki yetkili kişinin, Sayın Kemal Kurdaş ve Sayın Prof. Dr. Erdoğan Alkin'in görüşlerini alarak size yansıtmak istedik. Söyleşiyi Sayın Necdet Durakbaşa yaptı. Sayın A. Aydın Dündar ve Sayın Doğan Yalın da soru yönelterek katkıda bulundular.

Yıllardır Dergimizde yapılan uyarılar ve öneriler dikkate alınsa idi, belki de böylesine üzücü bir olay başımıza gelmezdi.

DURAKBAŞA — En azından bir yıl var ki, bankerlerin gelişmesi, rekamları kamuoyunun dikkatini üzerine çekiyordu. Bundan 6-7 ay kadar önce ilk banker iflasları başladı ve hükümetimiz bazı önlemler aldı.

Sırası ile gidersek :

1) Resmî Gazete'de 30.7.1981 tarihinde Sermaye Piyasası Kanunu yayınlandı. Bu kanunun 31. maddesinin «b» fıkrasında «Aracı kurumların kendi mali yükümlülüklerini içeren evrak ihdas edip halka arzede-meyecekleri ve alım satımında bulunamayacakları...» belirtilmiştir.

2) Bu kanuna dayalı olarak; «... sermaye piyasasının güven, açıklık ve kararlılık içinde çalışmasını,

menkul kıymetler ve sermaye piyasasıyla ilgili kuruluşlar hakkında kamunun aydınlatılmasına, tasarruf sahiplerinin hak ve yararlarının korunmasını, ortaklıklarda mülkiyetin yaygınlaştırılmasını, menkul kıymetler borsalarının çalışmasına, gelişmesine ve yaygınlaşmasına elverişli bir ortamın hazırlanmasını sağlayıcı düzenleme, denetleme, inceleme, araştırma ve açıklamalar yaparak, başta sanayi kuruluşlarının hisse senetleri olmak üzere tasarrufların menkul kıymetlere yatırılmasını özendirmek, sermaye piyasasındaki sağlıksız gelişme eğilimlerini önlemek, tasarruf sahipleri ve sermaye piyasasıyla ilgili kuruluşları yurt ekonomisinin yararına yönlendirmek suretiyle, halkın ik-

tisadi kalkınmaya etkin ve yaygın şekilde katılmasını gerçekleştirmek...» amaçlarıyla kurulan Sermaye Piyasası Kurulu, görev alanına ilişkin çeşitli tebliğler yayınlamıştır.

3) Bu arada 29.6.1982 tarihli Resmî Gazete'de çok gecikmeli olarak «Borsa Bankerliği Belgesi Verilmesine İlişkin Yönetmelik»i de yayınlamıştır.

Bu yönetmeliğin, 4. maddesinde, «Borsa Bankerliği Belgesi alan aracı kurumların, menkul kıymetler ve kambiyo borsalarından birine kayıtlı üye olma zorunluluğu» getirilmiştir; 9. maddesinde ise aracı kurumların yapamayacakları işler şöyle sıralanmıştır :

«Aracı Kurumlar :

Aracılık amacıyla alıp satıkları belgelere ilişkin olarak kendi mali taahhütlerini tazammun eden evrak çıkaramazlar ve üçüncü şahıslara veremezler.

— Yukarıdaki belgelerden bağımsız olarak mali taahhütlerini tazammun eden belge (tahvil dahil) ihdas edip halka arz edemez ve bunların alım satımında bulunamazlar.

— Kanun'un 31'inci maddesinde ve bu Yönetmelik'de belirlenen aracılık faaliyetleri ile 8'inci maddede sayılan faaliyetler ve bunlara müteferri iş ve işlemler dışında, hiçbir ticari, sınai ve zirai faaliyette bulunamazlar.

— Ödünç para verme işleriyle uğraşamazlar.

— Mevduat toplayamazlar ve mevduat toplamaya müncer olabilecek iş ve işlemler yapamazlar. (Bu hükmün uygulanmasında yazılı, sözlü veya herhangi bir şekil veya surette her türlü yoldan halka duyurularak her ne ad altında olursa olsun bir ivaz karşılığında para toplanması mevduat kabulü sayılır.)

— Menkul kıymetler portföy işletmeciliği yapamazlar.

— Bankalara ortak olamazlar.

— Vadeli gelmemiş kuponları keşip satamazlar.

— Ticaret amacıyla taşınmaz mal alım ve satımı ile uğraşamazlar; aracılık işlerini yürütebilmek için gerekli olanın üstünde herhangi bir biçimde taşınmaz mal edinemezler.»

4) 15.9.1981 tarihinde 2279 sayılı Ödünç Para Verme İşleri Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair 2520 sayılı Kanun yayınlanmıştır. Bu kanunun 1. maddesi şöyle :

«Bankalar Kanunu'na tabi kuruluşlar ile özel kanunlarına göre yetkili kılınan kuruluşlar dışında, faizden para kazanmak için ödünç para verme işleriyle uğraşan ve menkul kıymetlerin satışına aracılık eden gerçek ve tüzel kişiler, bu kanun hükümlerine göre Maliye Bakanlığı'ndan ruhsat almak mecburiyetindedirler.

Bunların faaliyet sahaları, sermayeleri ve çalışma usulleri ile uyacakları diğer şartlar Maliye Bakanlığı'nca tespit ve ruhsatlarda gösterilir.

Maliye Bakanlığı, bu gerçek veya tüzel kişilerin ödünç para verme işlerinde uygulayacakları faiz oranları ile alacakları sair menfaat ve masrafların nitelikleri ile azami ve asgari miktarlarını belirtmeye ve gerektiğinde bunları kısmen veya tamamen serbest bırakmaya yetkilidir.»

5) Sonra Maliye Bakanlığı bu kanunun verdiği yetkiye dayanarak 16.9.1981, 13.10.1981, 22.10.1981, 23.12.1981 tarihli Resmî Gazetelerde 4 tebliğ yayınlamış; ayrıca T.C. Merkez Bankası da 16.9.1981, 28.11.1981, 14.5.1982 tarihli Resmî Gazetelerde 3 tebliğ yayınlamış.

6) Yine Maliye Bakanlığı 17.11.1981 tarihli Resmî Gazete'de bankaların, «mevduat sertifikalarını faiz kuponlu olarak düzenleyemeyecekleri ve ihraç edemeyecekleri; bankerler veya diğer üçüncü şahıslar eliyle pazarlamayacaklarını» belirleyen 7129 sayılı Bankalar Kanunu'na ilişkin tebliği yayınlamış.

7) 14.1.1982, 24.2.1982, 22.6.1982 tarihlerinde hükümet, «Ödeme Güçlüğü» içinde bulunan bankerlerin işlemleri hakkında 3 adet «Kanun Hükümünde Kararname» yayınlamış.

Şimdi, bütün bu uğraşlara karşın, Banker Kastelli olayı önlenememiştir. Sayın Kurdaş, sizin bu konudaki görüşlerinizi alabilir miyim?

KURDAŞ — Sayın Durakbaşa, sorunuzu cevaplamadan önce Banker Kastelli olayı dolayısıyla basında öne sürülen ve hence gelecekte Türkiye'de ekonomi politikasının yönü ve sağlığı bakımından hem büyük önem, hem de tehlike taşıyan iki görüşe kısaca değinmek istiyorum. Bir görüş Kastelli olayının 24 Ocak kararlarının iflasının bir delili olduğu, onun doğal bir sonucu olduğu; bir başka deyişle Türkiye'de bir manada piyasa ekonomisi sistemi ve anlayışının iflas ettiği iddiasıdır. Diğeri ise serbest faiz sisteminin bu sonucu doğurduğu iddiası.

Biliyorsunuz 24 Ocak kararlarının amacı, piyasa ekonomisi mekanizmalarına işlerlik kazandırmak; ya da ekonomik politikayı belirlemekte ve uygulamakta piyasa ekonomisi kurallarına uymak şeklinde tanımlanıyor. Eğer 24 Ocak kararları bu amaçlarla uyuşan bir uygulama görse ve gerçekten 24 Ocak'tan sonra Türkiye'de sağlıklı bir piyasa ekonomisi düzeni kurulabilse idi, o zaman Banker Kastelli olayını piyasa ekonomisinin işleyişinin sonucu gibi yorumlamak bir derece anlamlı olabilirdi. Oysa biz Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi'nde iki yıldır şu temel fikri ısrarla belirtiyoruz :

24 Ocak kararları felsefesinde, verilen beyanlarda piyasa ekonomisine bir dönüş olarak tanımlandığı halde, uygulamada sağlıklı bir piyasa ekonomisine geçiş için atılan adımlar çok sınırlı kalmıştır. İki yıllık bir değerlendirme yapılırsa; 1980 Temmuz'undan bu yana geçen dönemde

ilk üç ayda alınan ve piyasa ekonomisine yaklaşışı ifade eden kararlardan sonra, devamlı bir gerileme ortaya çıkmıştır. Biz bunu Dergimizde ısrarla belirttik ve alınan önlemlerin piyasa ekonomisine ters düştüğünü, bu ters önlemlerin birgün birikim yaparak ciddi bunalımlara yol açacağını ve bu defa da bunların kusurunun piyasa ekonomisine atfedilebileceğini ısrarla vurguladık. Şimdi uyardığımız tehlike doğmuş bulunuyor.

Aslında 24 Ocak'tan bu yana Türkiye'yi sağlıklı bir piyasa ekonomisine kavuşturmak yolunda atılan adımlar son derece sınırlı kalmıştır (*). Bizim kanımız odur ki, bugün sermaye piyasasında, para piyasasında ortaya çıkan ve bundan sonra da sürmesi beklenen bunalımlar; aslında, Türkiye ekonomisinde sağlıklı bir piyasa düzeninin kurulamamış olmasıyla yakından ilgilidir. Son bankerler olayı da bunun açık bir kanıtıdır. Gerçekten, bankerlerin ortaya çıkışını ve gelişmelerini incelersek, görüşümüzü somut bir biçimde belirtmiş ve ispatlamış olacağız. Biliyorsunuz, 1974'e kadar Türkiye'de bankerlik bir elin parmakları ile sayılan birkaç müessesese tarafından yapılırdı. Bunlar daha çok devlet tahvili ve sonra da giderek genişleyen çevrede hisse senedi alım satımı yaparlardı. Biraz da ikinci el olarak tahvil alım satımı ile uğraşırlardı. Yani bir aracı, bir komisyoncu hüviyetinde çalışırlardı. 1974'lere kadar, mevduat toplayıp para ikraz eden bir bankerlik müessesesi yoktu Türkiye'de.

DURAKBAŞA — Sayın Kurdaş, sırası gelmiş iken para-sermaye piyasasında bankerlerle bankalar arasındaki farklılığa da değinir misiniz? Örneğin; bankerleri menkul kıymet

(* Bkz.: «Piyasa Mekanizmalarına İşlerlik Kazandırabildik mi?», Kemal Kurdaş, Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Haziran/1982 sayısı.

komisyoncusu, bankaları para komisyoncusu şeklinde nitelendirebilir miyiz?

KURDAŞ — Evet, doğru, başlangıçta bankerlik menkul kıymet komisyonculuğu idi ve bu 1974'e kadar sürdü. Kastelli dahil hepsi böyle idi. 1960'larda bunlar sadece devlet tahvilini alır, satarlardı. 1960'lardan sonra buna tasarruf bonoları katıldı. 1960'ların ikinci yarısından başlayarak Türkiye'de nispi istikrar içinde, hisse senedi alım satımı da banker kesiminin ilgi alanına girdi. İkincil piyasa olarak özel kesimin tahvilleri bunların elinde dönmeye başladı. Başlangıçta bankerler tahvil ihracına tavassut etmemişlerdir. Sadece çıkmış tahvilleri ikinci el olarak alıp satmışlardır.

DURAKBAŞA — Borsada bu işi yapan simsarlar var iken tahvil satışları neden bu bankerlere kaydı acaba?

KURDAŞ — Sağladıkları kolaylıklar yüzünden. Borsa simsarları Türkiye'de çok dar bir gruptur. Bir de borsanın kurtaç ücreti gibi birtakım mali külfetleri vardı. Şimdi, 1974'lerde Türkiye'nin ekonomisinde ne oldu da bu bankerler böylesine azmanlaştı? İzahı basittir. Çünkü, 1974'den sonra çok hızlı bir enflasyon dönemine girildi. O zamana kadar banka kesiminde uygulanan düşük mevduat ve kredi faizi istikrar içinde bir ekonomide reaksiyon doğuruyordu. Fakat 1973-1974'den sonra hızlı gelişen enflasyon ortamında doğal olarak kimse parasını % 5-9 faizle bankaya yatırmak istemedi. Tasarrufların reel faizi çok büyük ölçüde negatif olmaya başlayınca, tasarruflar dayanıklı tüketim mallarına, altına, arsaya, binaya kaydı ve banka sisteminin ekonomideki yeri daralmaya başladı. İşte bu düşünük, değişmez mevduat ve kredi faizi ortamındadır ki bankerler para alıp

satıcısı «Money-Lender» hüviyeti kazanmaya, bir banka hüviyeti olarak piyasaya girmeye başladılar; hükümetlerin gözü önünde mevduat topladılar ve kullandılar.

DURAKBAŞA — Menkul kıymet alım satımı olsun -ki borsalarda yapılıyor-, para alım satımı olsun, herhalde başka ülkelerde de birtakım kontrol sistemlerine bağlanmış. Tamamen kendi başına buyruk değil!..

KURDAŞ — Ben meseleye kontrol sistemi açısından bakmıyorum. Türkiye'de hükümetlerin akıllıca bir kontrol düzeni kuracağına hiçbir zaman inanmadım. Bence esas sorun izlenen hatalı ekonomik karar ve politikalarladır. Bankerleri enflasyon ortamında değişmez-düşük faiz düzeni yarattı. Şimdi tam tersine «bu serbest faiz bankerleri yarattı» diyorlar. Hayır tersi oldu. Bankerler yüksek enflasyon ve değişmez-düşük mevduat ve kredi faizi ortamında ekonominin bir reaksiyonu olarak doğdular. Eğer bankalar 1974'lerden sonra mevduat ve kredi faizlerinde enflasyonist bir ekonominin şartlarına uyum gösterebilseylerdi, devlet bunu akıl edip bu mekanizmayı -faiz serbestisini- yürürlüğe koyabilse idi, bankerler doğmazdı. Nitekim 1960'larda Türkiye'de bu şekilde bir bankerlik yoktur. O zamanki dönemde % 10-15 temettü veren bir hisse senedi, sahibine reel bir gelir sağlardı. Ve de paraları banka sistemi dışında bir bankere vermek ihtiyacı doğmamıştı. Onu enflasyon ve değişmez-düşük faiz sistemi yaratmıştır. 1980'lere böyle gelindi. Aslında 1980'de piyasa ekonomisine dönlüş fikrini biraz da bankerler zorlamıştır.

1975-1980 dönemine bakarsanız, bankaların ekonomideki önemi gittikçe azaldı. O zamana kadar bankalar mevduat faizlerindeki bir serbestiye hep reaksiyon gösterirlerdi. Fakat baktılar ki, ayaklarının altından zemin kayıyor; 1980'de mevduat faiz-

lerini serbest bırakalım, kredi faizlerini serbest bırakalım fikri ortaya atıldığı zaman büyük bir reaksiyon göstermediler. Fakat 1980'in Temmuzunda mevduat ve kredi faizleri prensip olarak serbest bırakılsın denildiği zaman, hükümetler bu kararlar birlikte alınması gereken başka önlemleri almadılar. Hükümetler banka sistemi üzerine eskiden beri çok ağır yükler koymuşlardı. Onlar artırılarak devam etti. Eğer 1980'in Temmuzunda bankerler bankalarla eşit şartlara koşulsalar idi, bankerler kesinlikle gelişemezlerdi. Bankerleri 1980'de geliştirmeye iten şey, banka sisteminin onlarla rekabet gücünün olmamasıdır. Çünkü 1980'de para piyasasında Türkiye'de biliyorsunuz, bugün de devam eden şu sistem vardı: Bankaya gelen mevduatın % 30-35'i Merkez Bankası'na ucuz faizle karşılık olarak yatırılır. % 15 dispoñibilite kasası olarak bulundurulur. Bankalar zaman zaman devlet tahvillerine yatırım yapmaya mecbur tutulur. Ondan sonra da size diyorlar ki: «Bankaya gelen ticari mevduata faiz vermeyeceksiniz. Vadesiz tasarruf mevduatına % 5'den fazla faiz vermeyeceksiniz. Resmî mevduata ve diğer vadesiz mevduata % 5'den fazla faiz vermeyeceksiniz.» Mevduat karşılıkları sisteminde binbir istisna yapıyor; biliyorsunuz çeşitli kredilere göre mevduat karşılıkları değişiyor. Ondan sonra kredilerde devlet bir faiz ladesi sistemi kurmuş, tamamen idari taktirlere göre gelişen, bir faiz lade düzeni. Ayrıca banka sistemi üzerinde ağır vergiler var. % 25 Gider Vergisi vardı. Şimdi % 15 ama gene de ağır. Bir de mevduat faizinden % 25 Gelir Vergisi alınıyor. Şimdi şu düzenlemeye baktığımız zaman, bu bir piyasa ekonomisi sistemidir diyebilir miyiz? Bir piyasa ekonomisinde faiz, likit fonların serbestçe arz ve talebi ile belirlenir. Türkiye ekonomisinde ise likit fonlar bankaya giderse, hemen hiçbir kısıtlama

yok. Ama bankaya giderse, devlet derhal oraya müdahale etmiş; ağır külfetler ve vergiler yüklemiş. Böylece bankerler lehine «bankerlik rantı» yaratılmıştır. Bankerler de devletin eliyle yarattığı bu haksız ve çok geniş ranttan yararlanmışlardır.

DURAKBAŞA — Kısa vadeli para piyasasını devlet zamanında kurmadığı için, bankerler o fonksiyonu da üstlenmişler...

KURDAŞ — Efendim, ekonomik anlayışı olmayan hükümetler bankerlere bu fırsatı yarattı. Banker, «Arkadaş sana günlük faiz veriyorum.» dediği zaman tüccar bankayı bırakıp ona gitti, esnaf ona gitti. Onun için Kastelli'nin müşterileri içinde çok sayıda esnaf var. Ne yaparsın adam? 5 gün, 10 gün için elindeki olanakları kullandı, değerlendirdi.

DÜNDAR — Şimdi bir iddia var Sayın Kurdaş. Deniyor ki, hükümetler bunu bilerek yaptı. Amaç piyasadan para çekme olunca, banker olayını özellikle teşvik etti. Herkes parasını oraya yatırsın da efektif talebi bu şekilde kontrol altına alayım diye... Ne dersiniz?

KURDAŞ — Ben bilinçli olarak böyle bir şey yapıldığını sanmıyorum. Türkiye'de benim kanımca çok aşırı masraflı bir devlet var. Kamu kesimi kendisi ve etrafı ile yani KİT'leriyle, katma bütçeleriyle, her şeyi ile Merkez Bankası'nı sınırsız biçimde kullanıyor. Merkez Bankası'ndan ekonomiyeye büyük ölçülerde kaynak akımı olunca, bu kaynak akımını ikinci aşamada para piyasasında durdurmak istiyor. Bunun için eldeki en kolay alet bankalardır, onlara yükleniyor. Kendi beceriksizliğini para politikasında olmaıyacak ölçülerde bankalara yükleyerek örtbas etmeye çalışıyor. Ashnda Türkiye'de «Dar-sıkı para politikası güdüyoruz.» diyorlar, gerçekte bu da yok. Şu mana-

da yok. Merkez Bankası'ndan ilk el genişleme çok hızlı. Meselâ, geçen yıl Merkez Bankası'nın iç varlıkları % 40 dolaylarında arttı. Bunu büyük ölçüde kamu kesimi alıyor. Ve baktığımız zaman, kamu kesiminin son beş yılda enflasyonun üstünde geliştiğini görüyorsunuz. Kamu kesimi enflasyondan pek etkilenmiyor. Hep enflasyon oranının biraz üstünde artıyor. Çünkü para basması kolay. Yüksek Merkez Bankası'na yüklüyor. Merkez Bankası ekonomiyi bu yol ile önemli likidite atıyor. Hükümetler, bu likiditeyi almak için banka kesimini ağır külfetler altına sokuyorlar.

Meselâ mevduat karşılıkları hiçbir ülkede % 15-20'den fazla değildir. Fakat Türkiye'de % 35'e çıkmıştır. Ayrıca mevduat karşılığı sistemi de dejeneri ediliyor. «Mevduatını şu kredide kullanırsan karşılığı sıfırdır.» diyor. «Şu kredide kullanırsan % 10 olur.» diyor. vs. Ben bile bilmiyorum nasıl bir düzenleme var. Bu durumda mevduat karşılıkları mekanizması da fonksiyonunu yitirmiştir. Bankalar bu durumda nasıl rasyonel bir faiz ve kredi politikası izleyebilirler? Bu şartlar altında şunu kesin söyleyeyim: Türkiye'de hiçbir zaman kredi faizleri düşemez. Yani kamu, banka kesimi üzerindeki yükünü azaltmadıkça, kredi faizini bankaların düşürmesinin imkânı yoktur. Kaynağının % 50-65'ini elinden aldığımız bir kesim, geri kalan % 35 ile ne yaparın?

İşte bu politikadır ki, banker kesimini yaratmıştır. Eğer 1980 Temmuzunda bankalar üzerindeki bu yükler hafifletilse idi, bankalarla bankerler arasında rekabet açısından birbirine yakın bir düzen kurulsa idi, Türkiye'de bir bankerlik dramı yaşanmazdı. Bankalar da bu durumda verim sağlamak için olmadık yollara başvuruyorlar. Ticari mevduata faiz verilmemesinde diretiyorlar. Ticari mevduata, vadesiz mevduata faiz ödememsem, bunlar bankere kaçıyor: di-

ye düşünmüyorlar. İşte açık bir ilişki. Böylece hükümetler son derece anormal bir durum yaratmıştır. Bankeri yaratan da, gereksiz büyüten de, banker kesimini zamansız öldüren de hükümetlerin hatalı politikaları olmuştur. Bozuk ekonomi politikalarının yanında, devlet kendine düşen kontrol görevini de layıkıyla yapmamıştır. Şimdi Türkiye'de tenkitler daha çok, hükümetler kendine düşen kontrolü yapmadı, noktasında yoğunlaşiyor.

Aslında meselenin altında yanlış bir ekonomik politika var. Ve bu yanlış ekonomi politikasının piyasa ekonomisi kuralları ile bir ilişkisi yok. Bu tamamen keyfi, bilinçsiz, bilgisiz bir devlet müdahalesi tablosudur. Bu devlet müdahalesi tablosu banker kesimi için rantlar yaratmıştır, banker kesimi oraya girmiştir. Ve Türkiye'de bu bunalım patlak vermiştir. Bundan sonra bunalım nerede olacak? Bu sistem devam ederse bu bunalım çaresiz banka kesiminde de olacaktır. Biliyorsunuz Haziran başında mevduat karşılıklarını ödememiş bankaları bu karşılıkları ödemeye zorlayıcı kararlar alındı. Ayrıca, mevduat karşılığı faizleri düşürüldü. Mevduat karşılığını ödememiş bankalar, bu durum karşısında, ne pahasına olursa olsun yeni mevduat elde edip yükümlülüklerini yerine getirmeye kalktılar. Mudilere daha da fazla yüksek faiz vaat ettiler. Bu baskı altında banker kesiminden «gezici» diyebileceğimiz bir kısım mevduat, banka kesimine kaydı. Bu durum banker kesimindeki likidite bunalımını daha da ağırlaştırıcı bir etki yaptı. Bu hatalar para piyasasında oluşurken, hiç olmazsa devlet işletmelerin kârlılığını sağlayarak onların fon ihtiyacını azaltacak önlemler alabilse idi, bu bunalım daha az hissedilirdi. Oysa, son iki yılda enflasyondan etkilenen iş aleminin ağır, yeni vergilerle kâr yaratabilme ve dağıtabilme güçleri kısıtlanarak onlar

da banka sisteminin kucağına atılmıştır. Ve her ne pahasına olursa olsun kredi alma ihtiyacını duymuşlardır.

Şimdi Türkiye'de bu bir yeni çelişkiyi ortaya getiriyor. Hükümet fon talebi canlı iken para piyasasında fon arzını kısıtlayan bir sürü tedbir almıştır. Sanayici yüksek faizden şikâyet ediyor. Haklıdır. Fakat sanayici olaya iyi teşhis koyamıyor. Sanayi kesimi, «Türkiye ekonomisinde serbest faiz işlemez, eski sisteme dönelim.» diyor. Oysa faiz düşürmeyi sağlayabilmek için, işletmelerin fon yaratma gücünü artıracak, banka kesimi üzerindeki yükleri hafifletici tedbirler önermelidir; banka - banker kesimi arasında eşit şartlarla bir rekabeti önermelidir, reeskont politikası akıllı bir biçimde kullanmayı önermelidir. Bu tedbirleri alırlarsa, kredilerde faiz düşüşü sağlanır ve eski sisteme dönmekten söz edilmez. Bir kere mevduat faizleri ticari, resmi, vadeli-vadesiz gibi kısıtlamalar getirilmeden bankalararası rekabete açılmalı; serbest bırakılmalı. Buna karşılık banka kesimi üzerindeki mevduat karşılıkları, kasa disponibilitesi vs. gibi yükleri % 50-65'lerden, % 20-25 dolaylarına getirecek bir indirim yapmalı. Merkez Bankası reeskont politikasında son derece ayırıcı bir uygulama izliyor. Sözde iki yıldır serbest piyasa ekonomisine girdik biz. Bundan beş yıl evvel Merkez Bankası'nın 2-3 tane reeskont haddi olurdu. Şimdi 18 tane var. Yani Merkez Bankası, sözde piyasa ekonomisine geçtiğimiz dönemde, reeskont yoluyla kredileri 18 bölmeye bölüp yönetmek iddiasında ve de bu piyasa ekonomisinin politikası gibi savunuluyor. Reeskont mekanizması da bastırılarak kredi faizlerini düşürücü yönde kullanılmı.

6 ay önce 250 banker iflas etti. 6 ay önce hükümet ciddi bankerlerin sağ kaldığını ilan etti. 6 ay sonra ise ciddi bankerler de tepetaklak oluyor.

Hükümet, haydi diyelim 6 ay önce gafil avlandı. Altı aydır ne tedbir alıyor? Hükümet gerçekte hiç bir tedbir almıyor. Bürokratik, kırtasi kararları ekonomik tedbir sanıyor. Bir Sermaye Piyasası Kurulu kuruyorsunuz. Çarşaf gibi tebliğler. Yaptığı sadece bürokrasiyi artırmak oluyor. Ve bunu tedbir sayıyoruz. Sorunun ekonomik temeline inilmiyor. Onun için diyoruz ki, piyasa ekonomisinin kurallarına sadakatle dönülürse, Türkiye bütün bu keyfiliklerden, bütün bu bunalımlardan sağlıklı biçimde kurtulacaktır. Bunu yapamayan da hiç olmazsa, «Ben piyasa ekonomisi kurallı uyguluyorum.» diyerek Türk toplumuna haksızlık yapmasın, toplumu yanıltmasın. Çünkü bu hareket, 25 yıldır savunmasını yaptığımız ve Türkiye'de başka bir alternatifini görmediğimiz bir politikanın kötülenmesi sonucunu doğuruyor. Benim Sayın Özal'dan en büyük şikâyetim budur. Bu anlamda Türkiye'ye büyük haksızlık etmiştir. Hem piyasa ekonomisini sadakatle uygulamamıştır, hem de uygulamış gibi göstermiştir. Şimdi de bu olumsuz sonuçlar piyasa ekonomisine mal ediliyor.

DURAKBAŞA — Sayın Alkin, sizin Sayın Kurdaş'ın görüşlerine ekleyecek ya da farklı görüşleriniz var mı?

ALKİN — Efendim, Sayın Kurdaş'ın görüşlerine aynen katılıyorum. Desteklemek üzere bazı ek görüşler sunmak istiyorum. Herşeyden önce ekonomik politikadan ne anlıyoruz, bunu iyice tanımlamak lazım. Çünkü son günlerde eğilim, bu olaydan sonra genellikle politikanın suçlanması oluyor. Politika aslında kabaca tanımlanacak olursa, bir ülkenin olanaklarına göre varılacak hedefleri belirler. Bu teknik bir konu değil. Onun için de dünyada önerilen politikaların tartışması çok sık yapılıyor, ama tekniklerin tartışılması gi-

bi bir sorun yok. Türkiye de belli bir politika seçmiştir. Hedef olarak 24 Ocak 1980 tarihinden bu yana enflasyonu yavaşlatmak, ödemeler dengesi sorununu çözmek ve bu arada da büyüymeyi olabildiği kadar, ılımlı ölçülerde yürütmek. Bunu çeşitli tekniklerle ve çeşitli düzenler içerisinde sağlayabilirsiniz. Yine 24 Ocak kararları bu hedefleri piyasa düzeni içinde sağlamayı amaçlamıştır. Bura-ya kadar sanıyorum çok fazla tartışılacak birşey yok. Yani son olayların kusurunu kabaca tanımlanan bu politikalara ve bu politikanın öngördüğü düzene dayandırmak, bence yanlış bir yaklaşımdır. Tartışılması bile abestir.

Ama işin bir de teknik yanı var. Çünkü serbest piyasa düzeni dediğimizde, belli piyasalara belki müdahale edilmesi gerekecektir. Bu müdahalenin teknikleri vardır. Bu müdahalenin zorunlulukları vardır. Ekonomik olabilir, toplumsal olabilir, hatta siyasal olabilir; bu müdahale zorunlulukları. Örneğin, serbest piyasa düzeni malların, dövizin, üretim faktörlerinin fiyatlarının serbestçe arz ve talep tarafından oluşmaya bırakılması demektir. Ama örneğin, çağdaş emek piyasalarında, hiçbir zaman emeğin fiyatı olan ücretin rekabete oluşmasına izin verilmez. Tam tersine pazarlıkla oluşmasına özen gösterilir. Bu arada dünyanın her tarafında görüldüğü gibi mal piyasalarında teknelci eğilim vardır. Bu önlenmeye çalışılır. Yine, üretimi, istihdamı, verimliliği olumsuz yönde etkileyecek dalgalanmalar oluşması da çeşitli tekniklerle önlenmeye çalışılır.

Kanıma göre para piyasası müdahale edilmesi en güç olan piyasadır. Çünkü para üretim olayına benzer somut bir olay değildir. Bütün somut görünümüne rağmen, parasal gelişmeler izlenmesi, çözümlenmesi, anlaşılması son derece güç olaylardır. Bununla birlikte piyasa düzeninin ana felsefesini bozmadan para-

sal piyasalara müdahale tekniklerinin dünyada son derece başarılı örnekleri vardır. Ayrıca eğer üzerinde çalışılırsa, ayrıntılı bir biçimde ülke özelliklerine göre de müdahale teknikleri geliştirilebilir. Eğer siz para piyasasına müdahale tekniklerinizi iyi geliştirmemiş ya da yanlış teknikler seçmişseniz, zamanlamayı yanlış yapmışsanız; burada kabahati geri dönerek politikaya yüklemek bence anlamsızdır. Burada doğrudan doğruya bu tekniklerin eksikliğinden, yanlışlığından, zamanlama hatalarından söz edilebilir. Bu olayın bir yanı. Yani politika ile tekniği biribirinden iyice ayırt etmek gerekmektedir.

İkinci yönü tekniklerle ilgili bir kaba ayrıntı. Acaba devlet nereye müdahale etmelidir, para piyasasında? Devlet, Sayın Kurdaş'ın da belirttiği gibi bizde genellikle sonuçlar üzerine müdahale etmeyi yeğlemiştir. Çünkü sonuçlar üzerine müdahale etmek daha kolaydır. Bu sonuçları yaratan nedenlerin zamanında izlenmesi, çözümlenmesi ise güçtür. Tekrar edeyim, hükümetler sonuca değil nedene müdahale etmelidir. Bugünkü sorunu yaratan nedense, Sayın Kurdaş'ın da az önce söylediği gibi, fon arzının çok yetersiz olması, ama fon talebinin aşırı yoğun olmasıdır. Yine konuya tepeden bakacak olursak, fon arzı niye yetersizdir Türkiye'de? Birincisi yüksek faizin uyarılarına rağmen özel tasarruf oranı Türkiye'de hâlâ düşüktür. İkincisi vergileme politikası doğru değildir. Uzun yıllardan sonra bir vergi yasası değişikliği yapılmıştır. Bu takdir edilecek bir sonuçtur, ama yine de bunun yeterli olduğunu savunamayız. Çünkü devlet burada da tekniği yetersiz olduğundan işin kolayına gidip artık hemen hemen 20 yıldır terkedilmiş olan bir yöntemi uygulamakta; harcamalar yerine gelirleri vergilemekte, bu yüzden de zorunlu olarak bazı alanları vergi kapsamı dışında bırakmakta-

dır. Böylece hem özel tasarruf hem de kamu tasarrufu oranının düşük olması sonucunu yaratmaktadır.

Türkiye'de fon arzı yetersizdir. Fon talebi ise çok yoğundur. Bu yoğun fon talebinin başlıca nedeni ise, kamunun fon ihtiyacıdır. Masraflı bir devlet; bütçenin Gayrı Safi Milli Hasıla içerisindeki oranı verilen hizmete göre bir hayli yüksek. Bu yüzden bütçe dengesini tutturmak kolay değil. Büyüme hızı ise yavaşlamıştır. Bunun sonucu olarak da özellikle özel kesimden yansıyan bir fon talebi yoğunluğu vardır. Uygulanan sıkı para politikası nedeniyle de son 1978-79-80 yıllarına göre emisyon artışında bir yavaşlama meydana gelmiştir. Nihayet Sayın Kurdaş'ın da söylediği gibi, sermaye piyasası yetersiz kalmıştır. Örneğin, 1950'lerden bu yana vergilendirilmeyen pay senedi alım satımına vergileme getirilmiştir. Tabii ekonomik ortam da bu piyasayı öldürmüştür. Sonra gene Sayın Kurdaş'ın da az önce belirttiği gibi, yaratılan ortamda gerek pay senedi alacaklar için ve banker dediğimiz kesim için -ki fonksiyonu sermaye piyasasında pay senedini pazarlamak alım satımı olacaktı- bu konu cazibesini kaybettiğinden, bunların para ticaretine kayması da son derece doğal olmuştur.

Tabii burada hemen aklımıza bir soru gelebilir. Bu bunalımı yaratan nedenlerin çoğu uzun dönemli olduğuna göre, acaba kısa dönemde bunlar düzeltilebilir mi? Elbette düzeltilemez. Yani devletin kendi aşırı fon talebini kısa dönemde kısması olanaklı yoktur. Bu uzunca bir dönemde bütçeler düzelterek ve devletin ana fonksiyonları rasyonalize edilerek yerine getirilebilecek bir husustur. Büyüme hızlandırmak bir zaman ve olanak işidir. Emisyon hacmini daha da fazla genişletemezsiniz, çünkü bu uygulanan enflasyonla savaş politikasından dönüş anlamına gelir. Özel tasarruf oranlarını, kişi başına

gelir bu düzeyde kaldığı sürece, faiz ile daha fazla uyarmak, sanıyorum pek mümkün olmayacaktır. Bu durumda kısa dönem için sermaye piyasasını canlandıracak önlemler almaktan başka çare gözüküyor. Ayrıca, bankalar üzerindeki ağır yükleri kaldırmak gerekmektedir. Yalnız burada devletin aşırı fon talebi unsurunu gözden uzak tutmamak lâzım. Çünkü fonlar devletin kullanımına kayıyor. Devlet acaba bu özveride bulunabilir mi?

DURAKBAŞA — Faiz serbestliği konusunda...

ALKİN — Ben böyle bir dönemde, eğer faizleri çok aşağıya çekici ve kısıtlayıcı yoğun bir müdahale getirilirse, bu bunalımın derinleşeceğine inanıyorum. Eğer rekabet koşullarını zorlayacak birtakım önlemleri, denetim adı altında yürürlüğe koyarsak, bu piyasa daha derin bunalımlara sürüklenebilir. İnşallah böyle girişimler ortaya çıkmaz.

KURDAŞ — Acaba birşey ekleyebilir miyim? Enflasyonist baskıları yeniden canlandırmadan ya da daha fazla artırmadan bugünkü durumdan çıkışın muhtelif tedbirleri çok uzun olmayan bir dönemde bulunabilir ve uygulanabilir. O tedbirleri şimdi söz konusu etmek istemiyorum. Fakat bir noktayı ısrarla vurgulamamız gerekiyor. O da bu bunalımdan çıkışın tedbiri eskiye dönmek değildir. Eğer hükümet bazı sanayici ve işadamlarımızın önerdiği gibi mevduat ve kredi faizlerini yeniden tespit ederse, hatta bunu bankarlara yatarsa, hiçbir meseleyi çözemez ve bütün operasyonları bu defa başka tip bir banker kesime yani bir cins kakaborsaya atar. Tasarruf hacmi mutlaka zayıflar. Tasarruflar para piyasasından ve sermaye piyasasından eski tipte bina, altın ve yarı tüketim mallarına kayar, dövizde kayar, 1980'e kadar gör-

düğümüz çarpıklıklar aynen geri gelir. Bu bakımdan bu bir çözüm değildir. Bunu birtakım kişiler telkin etmek istiyorlar. Bankalarımız da bunu hoş karşıyorlar. Bence o eski düzen, tasarrufçunun çok açık biçimde bir sömürülüğü idi; banker, iş alemi ve devlet tarafından. Artık buna dönüş mümkün değildir. O takdirde Türk ekonomisi çok daha büyük bunalımlara, çok raha büyük çarpıklıklara gider.

ALKİN — Şöyle bir genel yanılı var. Özellikle gelişmiş ekonomilere, örneğin A.B.D. ekonomisine bakarak, sanılıyor ki bankalar her gün mevduat ve kredi faiz haddini hükümetin telkinine göre kendileri belirleyecekler; ve böylece faizler denetim altında tutulabilecek. Oysa, A.B.D. ekonomisini yönetenlerin elinde aynı zamanda bu faizi yaratan nedenleri kontrol edebilme özelliği ve gücü de vardır. Onun için faizi yükseltebiliyorlar ve düşürebiliyorlar. Yoksa böyle bir gücünüz yoksa, faizi yükselttim ya da düşürdüm demekle ne sonuç elde edebilirsiniz?

DURAKBAŞA — Sayın Alkin, onların müdahaleleri Federal Rezerv Sistem aracılığı ile ve piyasa kurallarına uygun teknikler içinde oluyor. Yoksa bizim Merkez Bankası'nın bankalara dediği gibi, «Sizler faizlerinizi tespit edin ki ben de reeskont haddini ona göre tespit edeyim.» gibi bir görüş ileri sürülmüyor.

KURDAŞ — Kaldı ki bu ülkele-
rin hiç birinde tebliğ ile faiz hadleri tespit edilmemiştir. Mevduat ve kredi faizleri şu olacaktır, diye... Böyle birşey yok. Bu bir piyasa ekonomisi sistemi değildir. Eğer 1980'den bu yana bazı sonuçlar alınabilmiş ise ekonomide, bu, faizlerin bankerler eliyle bir derece serbest kalabilmesinden doğmuştur. Eğer bu da olmasaydı Türkiye'de, örneğin döviz kurunu bugünkü düzeyinde de tutamazdınız.

Çünkü bugünkü faizle döviz kuru üzerinde spekülasyon yapmak pek kârlı değildir. Fakat faizi bir tespit edin, bakın yarın sabah nasıl 1978'in gerisine dönersiniz. Serbest faiz, piyasa ekonomisinin ana mekanizmalarından, direklerinden birisidir. Bu direği bir kırın, herşey yine altüst olur. Yanlış ekonomik politikalar içinde bu banker sistemi olmasa idi, Türkiye'de iş aleminin bunalımı çok daha vahim olurdu. Banker sistemi bir anlamda ekonomide oluşan fonları devletten kaçırmıştır. Bunu açık-

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ciltlenmiş
eski sayıları :

- Bankacılar
- İktisatçılar
- Yöneticiler
ve ilgili alanlarda
yüksek öğrenim gören
- Öğrenciler

için en yararlı kaynak.

1981 yılı cildi :	1.000.— TL.
1980 yılı cildi :	600.— TL.
1979 yılı cildi :	500.— TL.
1978 yılı cildi :	400.— TL.
Önceki yıllar :	300.— TL.

İSTEME ADRESİ :

Catalçeşme Sokak No. 17/4
Cağaloğlu - İstanbul
TELEFON : 26 34 11

ça söylüyorum. Eğer bu banker sistemi olmasaydı ve bu fonların hepsi bankalara gitse idi; devlet de bu fonların % 60'ını kendisi alsaydı, iş aleminin bunalımı çok daha fazla olurdu. Nitekim bundan sonra ben iş aleminde biraz daha büyük bunalım bekliyorum. Tabii bu olayda üç taraf var: (1) Tasarruf sahipleri, (2) Bankerler ve bankalar, (3) Bir de kamu idaresi. Hükümetlerin politikasını eleştirdik. Bankalarımızın da çok ciddi hataları olduğunu, değişen ekonomik şartlara bir türlü uymak istemediklerini belirttik. Bankalar hâlâ daha ekonomik şartlara uymak istemiyorlar. Hâlâ eski düzene dönmek fikri var. Hep bunu telkin ediyorlar. Bir de bu banker kesimi eline geçen fırsatı akıllıca, dengeli bir biçimde değerlemeyip kendini perişan etti. Tabii bu arada en büyük haksızlık da vatandaşa oluyor.

DÜNDAR — Sayın Kurdaş ve Sayın Alkin derler ki: «Bu, 24 Ocak kararlarıyla getirilen felsefenin bir sonucu değildir. Politikanın uygulanmasına ilişkin tekniklerin eksik, ters, ya da kötü uygulanmasından doğan bir olaydır.» Yanlı yönetimin karar alma, uygulama ve denetleme fonksiyonları var. Bu fonksiyonlarını tekniklerine uygun yapamadığı için böyle bir sonuç doğmuştur. Burada paradoksal bir durum yok mu? Elimizdeki alet, kafa yapımız, bürokrasimiz eğer bu teknikleri uygulamaya elverişli değilse, biz serbest ekonomik modeli nasıl seçeriz?

KURDAŞ — Türkiye'de piyasa ekonomisinin kurallarına göre, ekonomik politikayı şuurla geliştirecek kadrolar muhakkak ki var. Benim burada gördüğüm talihsizlik şudur: Türkiye 1950'den beri piyasa ekonomisi kuralları dışında, model diyemeyeceğimiz bir müdahale düzeni içinde çalışageldi. Böyle bir müdahale düzeni bürokrasinin işine gelen bir sistem. Herşeyi onlar düzenliyor. Dü-

zenleyebileceklerini sanıyorlar. Etkinliklerini bu yolda görüyor ve ondan vazgeçmek istemiyorlar. Bu sistem içinde kuşaklar yetiştirdik. Bugünkü bürokrasimiz geniş ölçüde bu kadrodadır. Ama bu kuşakların Türkiye'yi getirdiği nokta nihayet ortaya çıkmıştır. Bu müdahale yönteminin Türkiye'yi bir çıkmaza ittiği anlaşılmalıdır. Ve böylece piyasa ekonomisi sistemine dönüş ihtiyacı ve anlayışına varmışızdır. Ekonomiyi bir piyasa sistemi içinde yönetelim, mekanizmalara işlerlik kazandıralım, genel dengeleri böylece sağlayalım. Onun teknikleri dünyada gelişmiş, Bence talihsizliğimiz sistemin, bu sisteme inanmamış insanların eline verilmiş olmasıdır. Örneğin Türkiye'de şimdi Devlet Planlama Teşkilâtına, eskiden Sanayi Bakanlığına bağlı Teşvik ve Uygulama Dairesi diye bir kuruluş var. Buradaki keyfilik herhalde başka hiçbir piyasa ekonomisinde yoktur, olamaz da... Sayın Özal bu daireyi pek sever. Sayın Özal'ın başlangıçta Para Fonu'nun işaretinde aldığı iki tedbir uygundur: Perakende düzeyde fiyat kontrollerini kaldırmak ve de bir ölçüde mevduat faizlerini serbest bırakmak. Ondan sonra alınan tüm tedbirler müdahale tedbirleridir. Bizi bugünkü bunalıma getiren hatalarla doludur.

ALKIN — Benim bir sorum olacak. Ekonomiye yoğun bir devlet müdahalesi tekniklerini icat edip uygulamak mı daha güçtür, yoksa piyasa ekonomisi içerisinde bilinen müdahale tekniklerini uygulamak mı daha güçtür? Herhalde birincisi çok daha güçtür.

DURAKBAŞA — Çünkü ikincisinde hiç değilse piyasa kuralları var. Ama birincisi kişiye göre değişen tamamen takdiri birşey olacak. Teşvik ve Uygulama'nın uygulamaları gibi.

KURDAŞ — Yani bir piyasa ekonomisinin kurallarını, mekanizmalara

rını dünyada denenmiş küçük müdahalelerle yürütemiyorsak, bunun dışında bir sistem icat edip onu hiç yürütemeyiz. Nitekim yürütemedik. 1950 ile 1980 arasında Türkiye kalkınma yarışında bütün rakiplerinin gerisinde kaldı. Uyguladığı sistem de gerçekte bir sistem değildi.

YALIM — Türk bankacılığında son yıllarda çok ilginç gelişmeler oldu. Bankerler serbest faizi getirdiler Türkiye'ye. Ama enflasyonla birlikte menfi faiz vermenin rehaveti içinde olan büyük bankalarımız ve devlet bankalarımız ne yazık ki bu serbest faiz politikasına uyamadılar. Onların uyamayışı itibar müesseselerine yaksımayan teknikleri uygulayan bir kısım küçük bankaların süratle çoğalmasına ve gelişmesine neden oldu. Bu durum ise büyük bankalarımız ile devlet bankalarımızı müşteri yitirme endişesine götürdü. Kendi hatalarını işlediler ve «contamenlik anlaşması» denilen, sistemi kökünden zedeleyen bir uygulamayı getirdiler.

KURDAŞ — Ben bankaları savunmuyorum. Fakat burada şunu söyleyeyim: 1980'in Temmuz'unda hükümet banka kesimi üzerindeki yükleri büyük ölçüde azaltsa, bankaları da her türlü mevduata faiz vermekte serbest bıraksa idi; kredi faizleri de serbest olsa idi, yani piyasa ekonomisi kurallarını getirseydi, bankalar faiz politikasına uyabilirdi. Şimdi bankalara dersenz ki. «Arkadaş sen mevduatının % 60'ını bana vereceksin. Bana verdiğin bu mevduata ben —örneğin senin mevduat maliyetin % 40 ise— % 10 vereceğim.», işte o zaman banka birtakım anormal imtiyazları ister. Nitekim istedi de... Ticari mevduata faiz vermeyeyim, vadesiz mevduata faiz vermeyeyim, hatta üç aya kadar vadeli mevduata faiz vermeyeyim gibi. Hükümet aldığı kararlarla banka kesiminin manevra kabiliyetini çok sınırlamıştır. Her yapay ağır yük ekonomi-

de bir maceracıyı o alana davet eder. Sız çok yüksek yükler bindirdiğiniz zaman, normal bankacı bunun altında ezilir. Ama maceracı bankacı rahatlıkla oraya girer; sizin bu kurallarınızı dinlemez. Ve de büyük rant yapar. İşte burada devlet müdahalesi bir cins maceracı rantı yaratmıştır. Oraya onun için bir sürü maceracı girmiştir. Ben de bankacıları çok tenkit ederim; adam yetiştirmişlerdir, ekonomi bilgisi kuralları için de hiç düşünmemişlerdir, araştırmaya, sistem geliştirmeye hiç dönmemişlerdir ve de hep kapı arkasında birtakım kombinezonlara girmişlerdir gibi... Ama devletin kurduğu düzen de onları çok handikape etmiştir.

DURAKBAŞA — Efendim, hepimize çok teşekkür ederim.

Dergi'nin Notu: Yukarıda sunulan «Söyleşi» 1 Temmuz 1982 tarihinde yapılmıştır.

◆ İnsanların en büyük dostu zorluklardır. Onları karşılıklıları bu zorluklar güçlendirir.

Gasson

◆ Bir insanın zekâsı, bilgisine göre değil, bilgi edinme yeteneğine göre ölçülür.

George Bernard Shaw

◆ En büyük yanlışlık, yanlışlık diye bir şey tanımamaktır.

Carlyle

◆ Hayatta, satrançta olduğu gibi, ileriye gören kazanır.

Charles Buxton

38.

kuruluş yıldönümünde Yapı Kredi'den...

HİZMET BEYANNAMESİ.

1 Kurulduğu günden bu yana tasarrufu ödüllendirmeyi ilke edinmiş Yapı Kredi, 38. hizmet yılında, kendisini bugünlere erıştiren Türk tasarruf sahibine, şükran borcunu, en parlak biçimde ödeme azmindedir.

- Daha üstün, daha yaygın hizmetle...
- Geleneksel Yapı Kredi güvencesiyle...
- En yüksek faizle...

2 Tasarrufu ister küçük olsun, ister büyük, her tasarruf sahibi bilgili, saygılı hizmeti Yapı Kredi'de bulacaktır.

3 Ölçsüz bir faiz ve vaad savaşının hukum sürdüğü finans sektörümüzde, "güvenlik" kavramı, hiçbir zaman, bugün olduğu kadar büyük önem kazanmamıştır.

Bu olgu karşısında Yapı Kredi 38 yıllık geçmişi boyunca olduğu gibi, bundan böyle de, "tasarrufların güvenlik mercii" olmaya devam edecektir.

4 Güvenliğin yanısıra, sistemli ve tutarlı bir bankaçılığın en yüksek faizi Yapı Kredi'den gelecektir.

5 Yapı Kredi, her zaman tasarruf sahibinin en güvenilir bilgi ve haber kaynağı olarak kalacaktır.

6 Mesnetsiz vaadlerle ya da rakibi kötüleyerek başarı kazanmaya asla tevessül etmeyecektir.

Çağdaş bankaçılığımızın kurucusu ve yenilikler önderi Yapı Kredi, yepyeni hizmetler sunmaya hazırlanmaktadır.

Gene Yapı Kredi'yi izleyin.

Gene Yapı Kredi'den bekleyin.

**YAPI ve KREDİ
BANKASI**

"hizmette sınır yoktur"

ekonomik göstergeler

	1980	1981	1982		
			Şubat	Mart	Nisan
T. C. MERKEZ BANKASI					
Altın ve döviz mevcudu (milyon \$)	1161.4	1101.2	1250.1	1370.3	1334.7
Tedavüldeki banknotlar (milyar TL)	278.6	386.4	381.4	367.9	396.0
Merkez Bankası kredileri (milyar TL.)	655.2	920.3	845.6	850.3	873.7
Hazneye kısa vadeli avans (milyar TL.)	188.7	261.9	233.8	250.4	251.1
BANKALAR (milyar TL)					
Toplam Mevduat	813.8	1648.1	1559.0	1665.5	
Ticari	287.0	469.8	345.0	345.1	
Tasarruf	383.1	901.8	977.7	1016.7	
Vadesiz Tasarruf	196.5	223.7	194.8	193.5	
Vadeli Tasarruf	186.6	677.6	782.9	815.2	
Resmi	84.1	157.4	131.6	142.0	
Bankalar	56.9	111.8	96.1	101.2	
Diğer Mevduat	2.7	8.0	8.5	8.7	
Toplam Krediler	804.0	1392.1	1387.0	1412.5	
Tarım	194.8	340.2	343.9	275.7	
Kalkınma Bankaları	42.6	63.5	66.6	67.8	
Küçük Esnaf ve Sanatkar (Meslek)	37.2	63.3	71.3	69.9	
İpotek Karşılığı (Gayrimenkul)	15.2	19.7	19.8	20.3	
Denizcilik	3.8	15.4	11.0	17.6	
Ticari, Sınal, Salm	503.1	880.6	865.2	951.9	
İller Bankası	7.2	9.5	9.1	9.3	
PARA ARZI (milyar TL.)	676.1	872.8	878.8	890.0	907.0
FİYATLAR (1963 = 100; Tic. Bak.)					
Toplam Eşya Fiyatları İndeksi	3071.4	3858.8	4068.1	4226.7	4334.5
Gıda Maddeleri ve Yemler	2768.3	3395.9	3603.6	3700.5	3792.8
Sanayi Hammaddesi ve Yarı Mamul	3576.6	4630.4	4842.2	5103.7	5237.3
İstanbul Geçinme İndeksi	3339.5	4294.5	4698.7	4842.0	4961.1
Ankara Geçinme İndeksi	2799.3	3523.2	3708.3	3754.3	3609.1
DIŞ ÖDEMELER (milyon \$)					
Dışalım	7909.4	8933.4	1275.5	1960.3	2719.9
Dışsatım	2910.1	4702.9	856.3	1303.6	1705.7
İşçi Dövizleri	2071.0	2489.6	279.8	430.0	576.4

1 — Rakamlar yıl ve ay sonları itibariyle birikmeli (kümülatif)'dir.

2 — Toplam kredilere ve kalkınma bankası kredilerine, Devlet Yatırım Bankası kredileri dahil değildir.

ekonomik yorumlar

AÇIK OTURUM

KATILANLAR :

- Dr. Orhan ALTAN
- Prof. Dr. Kenan BULUTOĞLU
- Necdet DURAKBAŞA
- Prof. Dr. Zeyyat HATİBOĞLU

YÖNETEN :

- Dr. Öztin AKGÜÇ

Bankacılık kesiminin sorunları, geleceği. Son alınan kararların bankacılık sektörüne etkisi.

AKGÜÇ — Bugünkü toplantımızda, Türk ekonomisinin en güncel konularından biri olan bankacılık kesiminin sorunlarını, bankacılık kesiminin geleceğini ve Merkez Bankası'nın son günlerde almış olduğu kararların bankacılık kesimine ve Türk ekonomisine ne şekilde yansıtacağını tartışacağız.

Bildiğiniz gibi, Merkez Bankası son almış olduğu kararlarla bankacılık sistemini disiplin altına almayı ve aynı zamanda önümüzdeki dönemlerde olası emisyon genişlemesini de kontrol altında tutmayı, frenlemeyi amaçlamıştır. Bankacılık sistemini disiplin altına alabilmek için, mevduat munzam karşılıklarını zamanında tesis etmeyen bankalar için cezai faiz oranını önemli ölçüde (% 35'den

% 54'e) yükseltmiştir. Gider vergileri de dikkate alındığında cezai faiz oranını % 60'a kadar yükselmektedir. Ayrıca geç yatırılan mevduat karşılığı için her ay cezai faiz oranının 5 puan artırılması da öngörülmüştür. Bu itibarla zamanında karşılıklarını tesis etmeyen bankaların cezai faiz oranı asgari % 60'dan başlamakta ve her ay 5 puan artarak devam etmektedir. Bu kuşkusuz, bankaların mevduat munzam karşılıklarını zamanında tesis etmeye yönelik önemli bir adımdır. Ayrıca mevduat cetvelini zamanında T.C. Merkez Bankası'na göndermeyen bankalara o ay için faiz ödenmemesi de ciddi bir yaptırımdır. Alınan diğer bir önlem, mevduat munzam karşılıklarına Merkez Bankası'nca ödenen faiz oranlarının 8 puan

düşürülmesidir. Bu da, bankacılık sisteminin kârları üzerinde etkili olabilecek önemli bir değişikliktir. Merkez Bankası'nın almış olduğu üçüncü bir önlem, tercihli mevduat münzam karşılık uygulamasında değişiklik yapılmasıdır. Getirilmiş olan yeni sistem eskisine nazaran bankaların bir ölçüde daha fazla mevduat münzam karşılığı oluşturmaya neden olacaktır. Kararlarda dikkati çeken diğer bir nokta; yüksek faiz uygulayan bankalara yaptırım olarak, daha yüksek oranda mevduat münzam karşılığı tesis etme yükümlülüğünün getirilmiş olmasıdır. Bankaların döviz pozisyonunun genişletilmesine ilişkin kararlar da, önümüzdeki dönemlerde bankacılık sisteminin daha fazla döviz pozisyonu tutmasına olanak verecek Merkez Bankası'na olası döviz satışlarını frenlemek, bu suretle emisyon genişlemesini bir ölçüde kontrol altında tutmaya öncelik bulunmaktadır.

Ana hatları ile özetlemeye çalıştığım bu kararların, bankacılık sistemine ve Türk ekonomisine ne gibi etkileri olabilecektir? Bankacılık kesimi de, bankerlik olayı gibi bir sonuçla karşılaşacak mıdır? Bu konularda görüşlerinizi rica edeceğim. Sayın Hatiboğlu, alınmış bu son kararlar Türk ekonomisini nasıl etkileyecektir?

mevduat ile para miktarı arasındaki ilişkiler

HATİBOĞLU — Teşekkür ederim Sayın Akgüç. Bankacılık konusunda yıllardan beri konuşuyoruz. Dergi'de özellikle bu konu uzun süreden beri tartışılıyor. Bana öyle geliyor ki, bugün sorunun yeni bir aşamasına gelmiş bulunuyoruz. Mesele son derece ciddi bir duruma gelmiştir. Daha önce hepimiz bu konuda birçok fikirler

ileri sürdük. Ama bütün bunları ileri sürerken, sistemin daha iyiye doğru gitmesi yönünde fikirler belirttik; fakat bana öyle geliyor ki, şimdi mesele fevkalâde ciddi. Şu anlamda ciddi. Bu konunun iyi bir biçimde anlaşılabilmesi, yürütülebilmesi, Türk ekonomisini büyük felâketlere sürükleyebilir. Müsaade ederseniz, ben soruna üç açıdan bakmak istiyorum. Bir tanesi bankacılık sisteminin enflasyon içindeki yeri. Acaba mevcut enflasyonist ortamda Türkiye'de bankacılık sistemi ne durumdadır? Enflasyonun oluşması ya da enflasyonun önlenmesi bakımından bankacılık sistemi için yapılabilecekler nelerdir? Bu fevkalâde önemli bir konudur. Bilindiği gibi enflasyon, Türkiye'de % 100'lerden % 40'lara doğru çekilmiştir. Fakat bu yıl için her ne kadar % 25 oranında bir enflasyon hızı öngörülmüş ise de, bunun daha yükseğe çıkacağı hususunda endişelerimiz vardır. Bu endişelerin, şu olay karşısında çok fazla anlam ifade ettiğini zannediyorum. Emisyon hareketlerine bakılacak olursa, bu yılın ilk beş ayındaki emisyon hareketleri, Türkiye'de enflasyonun olmaması gerektiğini ortaya koyuyor. Buna rağmen gerek mevcut rakamlar gerek enflasyon beklentileri, öngörülenden daha yüksek bir enflasyon yaşanacağı endişesini yaratıyor. O bakımdan mesele için çok iyi bir biçimde incelenmesi lazım. Bu konuda gerek teorik açıdan, gerek Türkiye ekonomisinin gerçekleri açısından, bana öyle geliyor ki çok iyi açıklayamadığımız sorunlarla karşı karşıyayız.

Diğer iki olaya müsaade ederseniz işaret edeyim. Bunlardan bir tanesi, Türkiye'de paranın gelir hızının, yani ulusal gelir ile Merkez Bankası parası arasındaki ilişkinin akıllalmaz bir biçimde artmasıdır. Türkiye'de paranın gelir hızının 12-13 olmasına alışılmışken, son yıllardaki rakamlar bunun 20'ye doğru yükseldiğini gösteriyor ki, bunun izahı kolay değil.

AÇIK OTURUMA KATILANLAR: Yukarıdaki fotoğrafta soldan sağa doğru; Prof. Dr. Kenan Bulutoğlu, Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu (İstanbul Teknik Üniversitesi İşletme Mühendisliği Fakültesi Dekanı), Dr. Orhan Altan (Sınai Yatırım ve Kredi Bankası A.O. Genel Müdürü), Necdet Durakbaşa (Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. Genel Müdür Muavini) ve Dr. Öztin Akgüç (İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Öğretim Üyesi); «Bankacılık Kesiminin Sorunları ve Geleceği» konulu toplantıda, tartışma sırasında görülmüştür.

Paranın gelir hızının bu denli yükselmesini çok ciddi olarak düşünmemiz lazım. Türkiye gibi bir ülkede paranın gelir hızı, başını almış ileriye doğru gidiyor. Ben şimdiye kadar bu meseleyi konuşan, bunu tartışan bir görüşe rastlamadım. Literatürde dahi, bu konudaki düşüncelerin son derece az olduğunu biliyorum. Gerçekten paranın gelir hızının 20 civarlarına çıkması, büyük bir olaydır. Bu meseleyi ciddi biçimde tartışmamız lazım. İkinci olay, banka mevduatı ile para miktarı arasındaki ilişkinin son derecede değişken bir düzeye gelmesidir. Nitekim 1967-1977 döneminde banka mevduatı, emisyon miktarının yaklaşık üç katı ile en bakiyoruz ki bu ilişki, 4'ün üzerine yükselmiş. Şunu söylemek istiyorum: Mevduat artış hızı, emisyon artış hızından çok daha yüksek. Bu iki olayı konuşmadığımız takdirde, bu konuda söylenenlerin fazla bir anlamı olacağına inanmıyorum. Bu olayın, mevcut literatür içinde ille de bir açık-

lamasını yapacak olursak; ben, vakit ile nakit paranın yani Merkez Bankası'nın çıkarmış olduğu paranın yapmış olduğu bazı işlerin, bugün banka mevduatı tarafından yapıldığı izlenimini ediniyorum. Çünkü ancak bu takdirde para miktarında çok sınırlı bir artış, bu düzeyde bir enflasyona neden olabilir.

Mevduatı artıralım, bu mevduatlar birikirse yatırım bakımından daha fazla kaynak ortaya çıkar, ekonomiyi biraz rahatlar diye düşünüyoruz. Biliyorsunuz yatırımla tasarruf arasında büyük bir açık vardır. Yatırımlar, ulusal gelirin 1970'lerin ortalarında % 26'larına geliyordu; buna karşılık tasarrufların milli gelire oranını % 20'nin üzerine çıkaramıyorduk. Yatırımların oranı düştü, tasarrufların yükseldi; «Yatırım-tasarruf dengesi sorununu bir ölçüde hallediyoruz.» derken, şimdi bakiyoruz, banka mevduatı tahminimizin çok üstünde artıyor; banka mevduatının artırılması ise bir yerde tasarrufun artması şek-

linde yorumlanıyor. Ancak bir de bakıyorsunuz ki, Türkiye'de son aylarda görülen enflasyon büyük ölçüde banka mevduatının artmasından kaynaklanıyor. Mevcut rakamları tetkik ettiğimizde, bunun dışında enflasyona yol açabilecek başka bir şey göremiyorum. Meseleye bu açıdan baktığımız zaman sözkonusu kararların son derece isabetli olduğu ortaya çıkıyor. Mevduat karşılıklarının artırılmasının anlamı, mevduatın azalması ya da hiç olmazsa bu hızlı artış sürecinin yavaşlamasıdır. Çok çelişkili bir durum görüyorum. Bir taraftan; «Tasarrufu artıralım, faiz hadlerinin yükselmesi mevduatı artırır.» dedik. Öbür taraftan, son zamanlardaki enflasyon korkusunu, iktisat ilminin bildiğimiz kurallarına göre açıklamak lazım gelirse, bunun banka mevduatındaki hızlı artıştan ileri geldiğini söylememiz gerekiyor. Enflasyonu azaltmak için banka mevduatındaki artış hızını yavaşlatalım dsek, bu defa da yüksek faiz hadlerinin tasarruf üzerinde beklediğimiz iyi sonuçları bir ölçüde ortadan kalıyor. Son derecede çelişkili bir durumla karşı karşıya geliyoruz. Kanaatimce meseleleri bu terimlerle konuşmak lazım. Henüz konuşmuyoruz. Ama konuşunca sanırım ki bazı konular aydınlanacaktır.

AKGÜÇ — Mevduat çarpanının değeri Türkiye'de yükselmiş oluyor, sizin açıklamanıza göre.

HATİBOĞLU — Evet 4'ün üzerine yükseliyor. % 30 oranında artıyor.

AKGÜÇ — Acaba bunun nedenlerini şöyle izah etmek mümkün mü? Birinci neden, ortalama mevduat munzam karşılığı oranının Türkiye'de görece olarak düşmesidir. Bu düşüş, kanımca iki etmeden kaynaklanıyor. Vadeli mevduatla, vadesiz mevduat arasındaki faiz marjı açıldıkça; vadesiz mevduat, vadeli mevduat şekline dönüşüyor ve/veya vadeli mev-

duat daha hızlı artıyor. Türkiye'de vadeli mevduat için oluşturulan mevduat munzam karşılığı oranı daha düşük olduğundan, mevduattaki bu gelişme ortalama mevduat munzam karşılığı oranını da aşağıya çekiyor. Birinci neden bu olabilir.

HATİBOĞLU — Yalnız ben hemen işaret edeyim. Kuşkusuz bu vadeli ve vadesiz mevduat arasında paraya daha yakın olanı vadesiz mevduat. Doğru bir noktaya temas ediyorsunuz. Vadesiz vadeli geçince bu mevduatın para olması vasfının da azalması gerekir. Halbuki ortaya çıkan sonuç bunun da tamamen tersine. Acaba bu konuda ne düşünüyorsunuz Sayın Akgüç?

bankerler vadeli mevduata likidite kazandırıyor

AKGÜÇ — Ortada şöyle bir olay var galiba. Türkiye'de bu vadeli ve vadesiz ayırımı bir ölçüde yapıyor. Mevduat munzam karşılığı bakımından bu ayırımın anlamı var da, kullanım açısından çok önemli değil. Çünkü, mevduat sertifikalarının önemli bir kısmı bankerler aracılığı ile pazarlanıyor. Ve bankerler vadeli mevduata likidite kazandırıyorlar, her an paraya çevrilme garantisi vererek. Öyle bir durum oluyor ki, bankerler aracılığı ile vadeli mevduat bir nevi vadesiz mevduat haline dönüşüyor. Çünkü istenildiği anda bankerler tarafından paraya çevrilme imkânı getiriliyor. Kaldı ki, faizden bir miktar fedakârlık yaparak Türk banka sisteminde vadeli mevduatı, her an için paraya çevirmek mümkün.

HATİBOĞLU — Anlaşıyoruz, tamam doğru.

AKGÜÇ — Ayrıca, tercihlili mevduat munzam karşılığı uygulaması da

T.C. Merkez Bankası'nda oluşturulan ortalama mevduat karşılık oranını düşürüyor. Mevduat çarpanının değerini yükselten ikinci bir etmen de şu : Faiz hadleri çok yükseldiği için, kişilerin yanlarında para tutma eğilimi azalıyor, bankaya yatırma eğilimleri güçleniyor. Bir de bazı bankaların dispo nibilitelerini gerekli olan hadlerin altında tutmaları, mevduat çarpanını etkiliyor. Özetlersem: bireylerin bankalarda mevduat tutma eğilimlerinin yükselmesi, bir de bankaların likiditelerini azaltmaları, çarpan etkisini artırdı; gibi bir görüşe sahibim. doğru veya yanlış.

HATİBOĞLU — Katılıyorum. Sa nıyorum ki meselenin çok ciddi taraflarını tartışmaya başladık. Doğru-

Prof. Dr. Zeyyat HATİBOĞLU

dur. Eğer bu anlaştığımız konudan hareket edecek olursak galiba şu sonuca varırız : Bu son kararlar tatbik edilecek olursa, mevduat artış hızı büyük ölçüde aşağıya çekilecek demektir. Öbür taraftan da mevduatı artırmak gibi bir amacımız var. Çeşitli bir durum ortaya çıkıyor. Bilmiyorum ne dersiniz?

AKGÜÇ — Mevduattaki reel artış hızına bakmak lazım. Artan mevduat ne ölçüde reel? Bunu da irdelemek gerektiği kanısındayım.

HATİBOĞLU — Tabii reel mevduat olarak ortaya çıkıyor. Çünkü mevduat çarpanının değeri 3'ün altında bir rakamdan, 4'ün üzerine yükseliyorsa, mevduat artışı kesin kes reel oluyor.

AKGÜÇ — Şunu da tartışabiliriz. Eğer enflasyon oranını aşağıya çekebilirsek, mevduat artış hızı bir miktar yavaşlamış olsa da, bu aslında reel bir mevduat artışı sonucunu doğurmaz mı? Bu son önlemler, enflasyonu yavaşlatabilirse, belki reel mevduat artışı hızlanabilir. Bunu söylemek istiyorum.

HATİBOĞLU — Reel bir mevduat artışı olur ama, bilmiyorum diğer arkadaşlar ne derler? Türkiye'de faiz haddinin oluşması reel bir olaydan çok, parasal bir olay galiba. Ben ce reel mevduatın artması, faiz haddine, parasal mevduatın artmasına göre daha az etki yapar. Bütün bunlar hakikaten tartışmaya değer konular.

ALTAN — Mevduat artışı ile emisyon artışını uzun bir zaman boyutu içinde araştırırsanız, Türkiye'de millî gelirin % 6'lık normal gelişme seyrettiği dönemlerde, % 1 emisyon artışı % 3 mevduat artışı şeklinde muntazam bir ilişki gösteriyor. Sonra millî gelirin daha yavaş artışı, fakat enflasyonun hızlandığı dönemlerde bu ilişki bozuldu. Şimdi ilişki tekrar eski düzeyine geldi, hatta bir miktar da onun üzerine çıktı. Tabii burada üçlü ilişki var : (1) Halkın likidite tercihindeki değişiklik... Bu likidite tercihindeki değişme enflasyonun aşağıya çekilmesiyle de teşvik ediliyor. Yüksek faiz politikası ile de teşvik ediliyor. İki yönlü teşvik ile halkın parasını bankalarda tut-

ma eğilimi yükseliyor. (2) Ayrıca bu gelişmenin milli gelirle de ilişkisi var. Milli gelirden de son birkaç yıldır gelişme yokken birden 1981-1982 senelerinde % 4-5'lik artışlar olduğu şeklinde tahminler var. Demek ki milli gelir artışı, faiz hadlerinin yüksek tutuluşu ile birlikte likidite tercihi etkiliyor. (3) Bir de acaba gelir dağılımında da bir değişiklik oluyor mu Türkiye'de? O noktadan da meseleye bakmak mümkün. Çünkü gelir dağılımında da galiba son yıllarda önemli bir değişiklik oluyor. Ve bir kısım tasarruf sahipleri daha fazla nakit imkânına kavuşuyor. Bunu da bankacılık kesimine aktarıyorlar. Bu gelişmeler, bir yerde monoter politikanın sonucu mu; yoksa enflasyonun aşağı çekilişinin mi? Yoksa ikisinin de müşterek etkisi var mı? Ama nedeni ne olursa olsun reel mevduat artışı olduğu anlaşılıyor, bu katsayının yükselmesinden.

BULUTOĞLU — Efendim, müsaade ederseniz ben birinci noktaya, paranın gelir hızının olağanüstü yükselmesi konusunda değinmek istiyorum. Sayın Hallboğlu sanıyorum bizim «temel para» dediğimiz parayı kastediyor. Halbuki eğer mevduat parasını da dikate alırsak, o zaman paranın gelir hızındaki artış daha da aşağıya iner. Çünkü mevduatta artış daha fazla. Bu, galiba Sayın Akgüç'ün söylediği olay. Fertil cepelerindeki parayı bankadaki paraya çeviriyor. Tabii zahmetine hatta bir ölçüde riskine de katlanarak. Çünkü faiz çok yüksek, bu zahmete değer.

**para arzı mı önemli,
yoksa kredi hacmi mi?**

AKGÜÇ — Sayın Hatiboğlu, bir nokta daha var. Türk ekonomisinde tartışılmaya değer. Milton Friedman'a göre: para arzına yalnız va-

desiz mevduat değil, vadeli mevduatın da katılması gerekli. Bazı iktisatçılar da para arzının önemli olmadığını, kredi hacminin daha önemli olduğunu ileri sürüyorlar. Makro açıdan anlamlı değişkenin kredi hacmi olduğunu savunuyorlar. O itibarla vadeli mevduatı da katarak geniş anlamlı para arzına bakarsak; son iki yıl içerisinde para arzındaki artışın, geçmiş yıllardan daha hızlı olduğunu görüyoruz. Kredi hacmine bakarsak, kredi hacmi de çok hızlı bir artış içerisinde. O zaman belki bazı olayların izahını bulabiliriz. Tabii tartışmaya değer ayrı bir sorun daha var. Bankalara taze para girişi şeklinde mi bu mevduat artışı oluyor, yoksa faizlerin kapitalize edilmesi mi mevduat artışını hızla gösteriyor? Bunun da analizi gerekli. Ancak bu analizlerin yapılması için çok daha geniş sayısal verilere ihtiyacımız var. Sayın Durakbaşa'nın izlenimi ne yönde? Mevduat artışı daha çok bankalara taze para girişinden mi kaynaklanıyor, yoksa tahakkuk eden faizin çekilmeyecek, tekrar mevduat olarak yatırılmasından mı?

DURAKBAŞA — Efendim, tabii faizlerin kapitalize edilmesinin de mevduat artışında bir önemli katkısı var. Vadeli mevduat yapanlar daha çok bunun gelirini düşünüyorlar. Eğer çok yakın ihtiyaçları yok ise, faizin kapitalize edilerek tekrar yatırılmasını yeğliyorlar. Bununla birlikte, sanırım araştırmalar yapılsa, mevduatta bunun dışında da önemli artışlar olduğu saptanabilecektir. Bu da kuşkusuz faiz hadleri ile ilgilidir. İzin verirseniz, sorunlara teorik tartışmadan çok, pratik yanı ile değinmek istiyorum. Türkiye'de öteden beri hükümetler, faiz meselesinde çok farklı tutumlar içerisinde olmuşlardır. Aşlında 1980 Temmuz'unda alınan kararlar kökten çok değişiklik getirmiyor. Bu kararlarla bir yön ve-

riyor. ama oraya gidilirken de çok tereddüt ediliyor. Belki alışılmışın sonucu olarak böyle oluyor. Faiz hadleri serbesttir denmiştir; gerçekte faizler tam anlamı ile serbest bırakılmamıştır. Ancak vadeli mevduat faizlerine bir rahatlık getirilmiştir. Onda da belki de hükümetlerin telkini ile bankalar centilmenlik anlaşmasına zorlandılar. Ya da bu şekilde hareket etmek bankaların işlerine gelmiştir. 1980 Temmuz'una kadar Tür-

Necdet DURAKBAŞA

kiye'de faizün oluşumundan yararlananlar kuşkusuz bankalar ile sanayi-tüccar kesimi olmuştur. Alınan kararlarla bu denge tasarruf sahipleri lehine değiştirilince kıyamet de koptu. Bir taraftan özel sektör feriyat etmeye başladı. Diğer yandan da bankalar. Son kararlar hakkında daha ileride görüş söylemek istiyorum. Yalnız bu kararlarda da yine aynı tereddütleri gördüğümü belirtmek isterim. Hükümetler bizde henüz faiz sorununa tam açıklığı ile yaklaşip kesin bir tutum alamamışlardır. Bu son kararlardan da bu izlenimi edinmek mümkün.

AKGÜÇ -- Sayın Hatiboglu, teorik tartışma sırasında sizin sözünüzü kasmıştım. Acaba son kararların Türk ekonomisine yansması nasıl olacak?

HATİBOĞLU — Enteresan konuşmalar oldu. Müsaade ederseniz, o konuda düşüncemi söyleyeyim. Efendim, 1950 ile 1976 yılları arasındaki seriler gösteriyor ki, Türkiye'de fiyat hareketleri üzerinde kesin kes M_0 (Merkez Bankası'nın emisyonu) etkili olmuştur. Yani ne M_1 , ne de M_2 (vadesiz ve vadeli mevduattaki gelişmeler) etkili olmamıştır. O çok kesin. Burada hiçbir tereddütüm yok. Elimizde bütün seriler var. 1976 yılına kadar Türkiye'de fiyat hareketlerini belirleyen olay, Merkez Bankası'nın fiilen basmış olduğu para miktarı olmuştur. Ondan sonraki dönem için ne vadesiz mevduatı ne vadeli mevduatı hesaba katmak bir işe yarıyor. Ne de Merkez Bankası'nın basmış olduğu para miktarı ile gelişmeleri izah etmek mümkün oluyor. Birdenbire bizim izah edemeyeceğimiz bir durum ortaya çıkıyor. Şunu söylemek istiyorum: 1976 yılına kadar iktisatçı olarak çok rahatlık. Olayları çok iyi bir şekilde anladığımızı ve izah ettiğimizi görüyorduk. Halbuki ondan sonraki olayların, Sayın Bulutoğlu'nun da işaret ettiği gibi, vadeli mevduatı da hesaba kat-sak, anlamlı bir izahını yapamıyoruz. Ben vadeli mevduatı da dikkate alarak bir çalışma yaptım. fakat bir sonuca varamadım. Vadeli mevduatı da para arzına koysanız, onu da aşan birtakım serilerle karşı karşıya geliyorsunuz. Diyeceksiniz ki hiper-enflasyon var. Hiper-enflasyon dönemlerinde değişkenler arasında anlamlı ilişki kurulamaz. Ama hiper-enflasyon da yok, çünkü % 40 hiper-enflasyon değil. O bakımdan ben, 1976'dan sonraki olayları parasal gelişmelerle açıklayamıyorum. Bunu belirtmek isterim.

AKGÜÇ — Acaba kurumsal bir takım nedenleri mi var? Olayları, de-ğindiğiniz makro değişkenlerle açıklayamıyorsak, bunun herhalde kuramsal nedenleri vardır.

HATİBOĞLU — Herhalde vardır. Kişisel olarak benim açıklayamadığım nedenleri vardır.

BULUTOĞLU — Parametreler istikrarlı değil.

HATİBOĞLU — Evet ama, 1976'ya kadar istikrarlı olmuş.

AKGÜÇ — Sayın Hatiboğlu, fiyat artışları konusunda şu faktör de etkili değil mi? Üretimin bazı sektörlerde kısılması dolayısıyla maliyet yükselişleri. Ben tartışmak için konuyu getiriyorum.

HATİBOĞLU — Bana öyle geliyor ki, meseleleri bu terimlerle tartışmak lazım.

yüksek faizler ve sürekli döviz kuru ayarlamaları maliyetleri arttırıyor

BULUTOĞLU — Şimdi efendim bakınız, eğer talep enflasyonu varsa, talep eğrisi ileri kayar. Bundan dolayı hem fiyat artar hem de üretim. Halbuki maliyet enflasyonu varsa, arz eğrisi yukarı kayar; üretim azalırken fiyatlar da yükselir. Bu ikincisi, tabii birincisine kıyasla parayı daha emici bir olay. Maliyet enflasyonunda üretim artmadığı için, sadece fiyat artışı, para artışını emer; diğer bir deyişle yalnız fiyat artışı, para artışını gerektirir. Milli gelir artmadığı için, bunun doğurduğu bir para gereksinimi söz konusu değildir. Son yıllarda, istikrar politikası izlendiği dönemde; (i) faizdeki yüksekliklerin maliyete eklenmesi. (ii) döviz kurunun yeniden ayarlanması; sürekli maliyet artışlarının ekonomiye

enjekte edilmesine sebep olmaktadır. Bu faktörlerin para ihtiyacını artırması, sanırım kurumsal değişikliklere de sebep oluyor. Para tutma ve ödeyişlerdeki alışkanlıklar değişiyor ve finans kurumları daha iyi iş görmeye, az para ile daha çok iş vermeye çalışıyor.

HATİBOĞLU — Sayın Başkan'ın bir konuşmasını hatırlıyorum. Dediler ki: «Bu enflasyon konusunu tetkik ettireceğiz. Bizim anlayışımıza göre enflasyon olmaması lazım, ama oluyor.» Hakikaten bu tetkik edilmeli ve çok ciddi bir biçimde konuşulmalı. Çok önemli gördüğüm için yine aynı konuyu tekrarlıyacağım. Bir taraftan tasarrufları artıralım, dedik. Tasarrufları artırmanın da yolu işte yüksek faiz. Öbür taraftan da mevduatın artması, bankaların munzam karşılıklarını ödememesi gibi sonuçlar ortaya çıkıyor.

AKGÜÇ — Kredi talebi çok canlı olduğu için, bankalar kaynaklarını Merkez Bankası'na yatırmak yerine, cezai faizi göze alıp, kredi vermeyi yeğliyorlar.

HATİBOĞLU — Yalnız şunu kabul etmek lazım herhalde. Eğer bankalar bu munzam karşılıklarını tam ödemiş olsalar idl, mevduat bu kadar artmazdı.

DURAKBAŞA — Sayın Akgüç, ben bu arada Sayın Hatiboğlu'ndan bir şey sorabilir miyim? Sayın Hatiboğlu, anladığım kadarıyla siz, bu alınan kararlarla enflasyonun aşağıya indirilip indirilemeyeceği hususunda tereddüttesiniz.

HATİBOĞLU — Sordunuz, söyleyeyim. Uygulama konusunda, çok kesin olarak konuşuyorum, bu kararları hükümet uygulamayacaktır. Aslında çok isabetli, doğru kararlardır. Ama ortaya çıkaracağı öyle sorunlar vardır ki, bu sorunların doğmaması için uygulanmayacaktır.

DURAKBAŞA — Sizin öteden beri savunduğunuz görüşlere, alınan kararlar uygun gibi geliyor.

HATİBOĞLU — Kesin öyledir.

DURAKBAŞA — Bankacılık sistemini daha disiplinle ederek, tedavüle çıkarılan para miktarının bir bölümünü geri çekmek yolunda, bir önlem getiriyor. Bu herhalde enflasyonu azaltıcı bir etki yapacaktır. Döviz pozisyonu tutma mevzuundaki değişiklik de buna paralel. Onun etkisi de bir ölçüde, bu yönde olabilecektir. Para hacmini kontrol etmek yönünden kararları olumlu mütalaa etmek lazım. O zaman sizdeki teorik olarak çözümlemediğiniz husus ne? Herhalde bir sorun var ki, ondan kuşkulaniyorsunuz. Enflasyon, aslında yükselmeye devam ediyor, deniliyor. İlk 4 aydaki gelişmelere bakarak bu konuda fikir yürütmek, fevkalade güç. Birdenbire, enflasyon yükseliyor diye kuşkuya kapılmak gerekemeyebilir. Nitekim Mayıs ayında fiyat artışları bir hayli düşük. Siz, diğerleriyle birlikte bugüne kadar hep bu ve benzeri kararlar üzerinde teşvikçi idiniz. Şu anda sizi, teorik açıdan tereddütte düşüren husus nedir? Bir durum almamız lazım. Kamuoynuna, politikaları belirleyenlere sorunların çözümü hakkında birşeyler söylememiz lazım.

alınan kararlar son derece isabetlidir, ancak uygulama engellenebilir

HATİBOĞLU — Tabii, bu kararların son derece isabetli olduğu kanısındayım. Orada hiç bir tereddüt yok. Yalnız bu kararların karşısına çok esaslı baskı grupları çıkacaktır ve bu baskı grupları çeşitli baskılar yapmak suretiyle, bu kararların büyük sorunlar çıkaracağını ileri sür-

mek yoluyla, bunların uygulanmaması için ellerinden gelen her şeyi yapacaklardır.

DURAKBAŞA — «Kararlar bir bütünlük oluşturmuyor, daha köklü kararlar almak lazımdı.» demek mi istiyorsunuz? Örneğin, Türk Parası'nı dalgalanmaya bırakmak gibi, örneğin faiz politikasında bütün selektivite-leri kaldırmak gibi, örneğin faiz serbestisini bütünü ile getirmek gibi...

HATİBOĞLU — Efendim, aslında kararların daha cesaretili alınması lazımdı. Ancak bu kadarına dahi benim kanaatimce mevcut kurumlar müsaade etmeyecektir. Daha fazlasına nasıl ederler? Mesela kanaatimce, vadesiz tasarruf mevduatına da ciddi faiz vermek lazım. Yine kanaatimce, ticari mevduata faiz vermek lazım. Resmî mevduata kesin faiz vermek lazım. Ben bir resmî kurumun temsilcisiyim. Çok büyük paramız var bankada, bir kuruş faiz alamıyoruz. Mantıklı neticesine getirilmiş değildirdi kararlar ve eski alışkanlıklar gene hâkim olmuştur. Meselelerin bu duruma girmesinde bu eski alışkanlıkların, meselelere kurumsal bakışların büyük etkisi olmuştur. Bunların etkisi ile bu kararların yürüyemeyeceğini düşünüyorum. Eğer 5 - 6 ay sonra karşılaşır, konuşursak; kararları uygulayamayacaklarını açık açık göreceğiz. Yapılması lazım bence, hiç kimsenin gözünün yaşına bakmadan. Sonunda bundan hiç bir olumsuz sonuç doğmaz. Ülke bundan kârlı çıkar.

AKGÜÇ — Sayın Bulutoğlu, acaba bu kararların Türk ekonomisine yansımaları önümüzdeki aylarda nasıl olacaktır? Acaba bankacılık kesimi önemli bir krizle karşılaşacak mı yakın bir gelecekte?

BULUTOĞLU — Sayın Akgüç, ben bu noktaya nasıl geldiğimiz konusunda biraz durmak istiyorum.

Hızlı bir enflasyon sonu politikası söz konusu. Bunun kolay olmadığını herkes biliyor. 1980'den sonra uygulanan ekonomik politikanın reel kesimdeki sonuçlarını, yani ulusal gelir ve ihracattaki sonuçlarını tahmin edebiliyoruz ve fiili sonuçlar ona da uygun olmuştur. Özellikle ihracat üzerinde olumlu etkisini bekliyorduk ve bu gerçekleşmiştir. Ancak parasal kesimde sürekli sorun çıkmaktadır. Bu, iktisatçıların üzerinde durması gereken önemli bir konu. Arizi etkiler olmakla beraber, ihracat artışı kesindir. Artış geneldir, yaygındır ve gerçektir. Ama Türkiye'de ihracata dayanan, ihracattan itilen bir büyümeyi de başlatamamıştır. Bundaki sebep, ihracatın milli gelirde hâlâ % 8 gibi çok düşük bir payda olması. Buna karşılık inşaat kesiminin milli gelirdeki payı geçmiş yıllarda daha yüksek olduğu için, inşaat sektöründeki durgunluk ekonomiyi daha fazla etkiliyor. Şimdi Türkiye'nin ihracatını artırabilmesi için döviz fiyatlarını sürekli yükseltmek gerekiyor. Bunun formülü ifade edilmiş değil, fakat

açıkça belli ki, döviz gittikçe nispi olarak pahalılaştırılıyor; bunun sonucu işçinin saat başına aldığı ücretin dolar değeri, sürekli düşüyor. Bu, Türkiye'nin ihracatında avantaj yaratıyor, maliyetlerinde avantaj yaratıyor. Fakat bunun uzun süre devam ettirilmesi olanaksız. Çünkü işçi başına bunun bir sınırı var. İhracatı artırmanın diğer bir yolu üretkenliği artırmaktır. İşçi başına verimi artırmaktır. O da tıkanmış görünüyor, çünkü yatırım yok. Yatırımın olmayışı da yüksek faiz de bizi parasal kesime getiriyor.

Bu giriş şunun için yaptım. Parasal kesimdeki bu olaylar eğer çözümlenemezse, ihracattaki artışın milli gelire olan katkılarının da tehlikeye düşmesi söz konusudur. Bu bağı görmek lazımdır. Faizler neden yüksek? İktisatçılara sorarsanız, faizli arz ve talep tayin eder. Muhakkak ki kural budur ve her zaman da bu olmuştur. Bugün de budur. Fakat normal bir dönemde arz, tasarrufla belirlenir: talep de yatırımın kârlılığına bağlıdır. Ancak şu anda kredi talebi yatırımların kârlılığına değil, başka olaylara bağlı. Sıkışmış, işletme sermayesinden yoksun firmaların belli bir zaman kazanmak yarışından kaynaklanıyor. Onun için de ödenen faizlerde artık iktisadi hesap elden kaçırılmış. Böylece rizikosu yüksek bir para talebi var. Ve firmaların sıkışık durumu devam ettikçe, kredi talebi de canlı kalıyor. Bundan dolayı yüksek faiz ödemeye hazır bir talep devreye giriyor. Yüksek faizi ödemeye hazır bir talep varsa, kurumlar da bunu tasarruf sahiplerine yüksek faiz olarak intikal ettiriyor.

AKGÜÇ — Acaba Türkiye'de 1980'den sonra kredi talebinin niteliği mi değişmiştir? 1980'e kadar Türkiye'de kredi talebi, fazla stok tutmak, stok değer artışından yararlanmak, yeni yatırımlara girişmekten kaynaklanıyordu. Faiz oranı genel

olarak kâr oranından düşük olduğu için, firmalar kredi kullandıkça kârlılıklarını yükseltebiliyorlardı. 1980'den sonra kredi talebi çok daha canlı, ama bunun nedeni, firmaların nakit dengelerini sağlayabilmek çabaları. Açıkçası firmalar artık ne stoklarını genişletmek, ne de yeni yatırımlara girişmek için kredi talebediyorlar. Onlar için önemli olan nakit giriş ve çıkışlarını dengeleyebilmektir. Faiz haddinin yükselmesinin kredi talebini azaltması beklenirken, acaba faiz hadlerinin yükselmesi şimdi kredi talebini daha mı hızlandırıyor?

İç ya da dış kaynak bulamayan işletmeler el değiştirebilirler

BULUTOĞLU — Geçmişteki uzun bir dönem Türkiye'de gerçek faizler negatif oldu, enflasyonun altında faizler ödendi. Böyle bir ortamda işletmeler, ne kadar çok dış kaynak kullansalardı, o kadar kârlı olurlar. Firmalar, tipik olarak dış sermaye kullanmayı, banka parası kullanmayı alışkanlık haline getirdiler. Birden bire faizi yükseltirseniz ne olur? Bu sermaye yapısı içerisinde faiz ödeme yükü, ani bir artış gösterir. Bu faizi ödemek için de daha fazla borçlanma gerekir. Ayrıca maliyetlerin yükselişi sebebi ile işletme sermayesi ihtiyacının artışı da firmaların sermayelerini artırmalarını gerektirir. Bu noktada yapılması gereken ne idi? İşletmelerin sermaye aramaları gerekirdi. İlk bakacağı kimdir? Kendi ortakları veya tasarruf sahipleri. Onlara hisse senedi satarak sermaye sağlamak. Çünkü hisse senedine faiz ödenmiyor. Mali durumu sağlamlaştırmanın yolu, sermayeyi artırmak. Fakat bizde bu yol işlemedi. Hele son yıllarda hiç işlemedi. Çünkü çoğunluğa sahip olanlar karar vermezse,

kâr dağıtılamıyor. Genellikle de bu yola gidildiğinden tasarruf sahipleri sonuçtan hoşnut kalmadılar.

İkinci yol tahvil çıkarmak. Bu da Ticaret Kanunu'ndaki hükümler sebebiyle kısa zamanda tıkandı. Sınırım işletmelerin pek çoğu kendi sermayelerinin müsaade ettiği tahvil çıkarma limitini doldurdu. Ondan sonra, dışardan, bankalar sisteminden kredi almak veya daha kötü duruma düşmüş işletmeler için de bankelere gitmek kalıyor. Geçmişte işadamları, işletmelerinin finansmanı için dış

Prof. Dr. Kenan BULUTOĞLU

kaynak kullandı, kendi sermayelerini genellikle gayrimenkule yatırdı. Şimdi olduğu gibi, sıkıştığı zaman ise gayrimenkullerini satıp, işletmeye sokması lazımdı. Bunu yapmıyorlar. Gördüğümüz, daha çok işletmenin elden çıkarılması şeklinde. Eğer bu yaşama savaşı başarılı olmazsa, en rizikolu, en kötü şartlarla, en yüksek faizle borçlar alındıktan sonra beklenen sonuç, işletmelerin el değiştirmesi...

DURAKBAŞA — Hükümetler hisse senetlerini, sermaye piyasasını teşvik edeceklerine, özellikle hisse se-

netleri bakımından alınan kararlar tam ters sonuç doğurdu. Bu noktada alınacak karar, hisse senetlerini teşvik etmektir. Tam tersi yapıldı.

BULUTOĞLU — Ben en büyük engeli, gene de orada değil başka yerde görüyorum. O da azınlık haklarının korunmaması. Ticaret Kanunu'na göre hisse senetlerinin % 51'ini elinde tutan, şirketi tümüyle kontrol ediyor: % 49 ise bence sıfır değerindedir bugün. Onlara eğer kar dağıtma güvencesi, azınlık olarak çoğunluğa karşı belli işlemlerde seslerini duyurmak olanağı verilmezse, hisse senetleri piyasasını geliştirme imkânı zor görünüyor.

AKGÜÇ — Sermaye piyasası konusunu tartışıyorsak, Sermaye Piyasası Kurulu kâr dağıtımını konusunda bazı esaslar getirdi: Dağıtılabilir kârın % 50'si ile % 75'i devlet tahvili faizinden az olmamak üzere ortaklara dağıtılacak. Tabii yüksek faiz aynı zamanda hisse senedi talebini de büyük ölçüde kısıtıyor. Çünkü tahvilde, banka mevduatında garanti olarak alacağımız bir verim var. Öbür tarafta ne olacağı belli olmayan bir getiri, risk var. Hisse senedinde kâr payı alınıp alınmayacağı şüpheli. Bugün birçok işletme hisse senedi satma peşinde olmasına karşın, bunda da basarılı değil.

BULUTOĞLU — Efendim, o konu çok derin; fakat vakıa olarak tespit ediyoruz ki, hisse senedine talep yok. Sebeplerini biliyoruz, değişik. Bankalar, canlı kredi talebi karşısında yüksek faizle para almada da sakin görünmediler. Hatta belki bu yüksek faizle para alan işletmelerin nitelikleri de onlara cesaret verdi. Ben bunun sebebini aramaya çahşıyorum. Hiç bir firma bu faizlerle para alıp yüze çıkamayacağı halde kredi almış ve bankalar da vermemeleri gerektiği halde kredi vermişler ve vermeye devam ediyorlar. Bu ortamda

değil, çok daha yüksek bir enflasyon ortamında, belki bu faizlerle alınan para ile düze çıkmak mümkün olabilir. Bugün için, bu durgunluk ortamında mümkün değil. Dolayısıyla bankalar, bu verdikleri ödünçlerle sürekli risk yüklenmişler, hâlâ da bu riski almaya devam ediyorlar. Yüksek faizle verilen kredinin, geri dönüş rizikosuna da yüksektir. Şimdi bankalarda ne kadar riziko var, bunu bilançolar göstermiyor. Ödenememiş, fakat kağıt üzerinde faizi ile birikmekte olan bu hareketsiz krediler ne kadar? Bunları bankalar bilançolarında göstermiyorlar. Kaldı ki bilançolara baktığımız zaman, takipteki alacaklarda büyük artışlar olduğunu görüyoruz. Yine görüyoruz ki, artık bu faiz yarışının izahı, ekonomik rantabilite hesaplarını aşmıştır. Kârın faizden yüksek olması ve faizin kârı aşması prensibinin artık bir kenara bırakıldığını görüyoruz. Bu, o zaman bir servet transferi olayı oluyor. Sonunda, çok borçlanan, eğer işletmesini bugün satmazsa, yarın daha kötü şartlarla satacaktır. İşletmeler el değiştirecektir. Bu arada aşırı borçtan doğan bir etkinlik zaafı da işletmelerin sırtlarında kalacaktır. Bu, bankaların yüklendiği rizikoyu açığa koyuyor. İleriye baktığımız zaman, eğer bu yüksek faizle para alma devam ederse, birçok sorun ortaya çıkacaktır. Nitekim geçmişte bir takım sorunlar birikmiş ve Merkez Bankası'nın aldığı bir kararla gündeme gelmiştir. O da bankaların, daha avantajlı buldukları için, Merkez Bankası'na yatırımları gereken fonları yatırmama alışkanlığına girmiş olmaları ve bu yolla mevduata kıyasla daha ucuz kaynak kullanmaları... Bunu geri çevirmek tabii mümkün. Çünkü başka türlü bir bankacılık da düşünülemez. Kurallar uygulanmak için konmuştur. Mevduat karşılıklarının A.B.D.'nde çok titizlikle uygulandığını kaydetmek isterim burada. Mevduat karşılığını yatırmayan ban-

kalar bir - iki uyarıdan sonra doğru-
dan doğruya Federal Rezerv'in üyeli-
ğinden çıkarılır ve mevduatı da si-
gortasını kaybeder. Şimdi bizde hem
bu şekilde alınmış olan karara uyul-
ması isteniyor hem de uyulmama ha-
linde maliyet çok pahalılandırılıyor.
Ben Sayın Hatiboğlu'na katılmıyo-
rum. Bu kararlar uygulanacaktır. Eğer
uygulanmazsa, bundan sonra banka-
lar hiçbir tedbire uymaya yanaşma-
yacaklardır. O zaman istediğini yap-
mak hürriyeti var demektir. Bu du-
rumda; «Ben bankayım, bende hal-
kın çok miktarda parası var. O hal-
de bana dokunmazlar. Nasıl olsa Mer-
kez Bankası benim üzerine kanat
gerer.» kanaati hasıl olacaktır. Bu
son derece tehlikelidir. Bilmiyorum,
böyle bir açmazda bir kere daha ge-
rilemenin rizikosu ve bunun yarata-
cağı davranış bozukluğu göze alına-
bilir mi?

DURAKBAŞA — Sayın Bulutoğlu,
kararları uygun buluyor musunuz?
Yoksa başka kararlar mı alınmalıy-
dı?

bankalardaki mevduata
güvence sağlamanın yolu

BULUTOĞLU — Kararlar zaten
mevcut durumu teyid ediyor. Müey-
yidelerini koyuyor. Mevduat munzam
karşılığı % 35 mi, % 20 mi, % 15 mi
olsun? Hatta daha az olsa daha iyi.
Keşke güvencesi fazla olsa bankala-
rın... Bence, mevduat munzam karşı-
lığının tek fonksiyonu, güvence sağ-
lamaktır bankalara. Bankadaki mev-
duatın güvencesi olmaktadır. Eğer
bunu çok yükseltirseniz M_0 dediği-
miz kudretli paranın, basılan paranın
talep yaratma yetkisi daha yüksek
olur. Mevduat çarpanı daha düşük
olur. A.B.D.'nde mevduat munzam
karşılığını % 10'dan, % 15'e yükselt-
tiler. Avrupa'da «Eurobank» fonları-
nın çıkmasının sebebi, Amerika'daki

bankaların mevduat munzam karşı-
lığı ödemek zorunda oluşuna karşın,
Avrupa'daki şubelerinin böyle bir
munzam karşılıktan başlangıçta mu-
af tutulmaları idi. Sonradan Ameri-
ka, deniz aşırı şubelere aynı şekilde
munzam karşılığı yatırmak zorunlu-
luğunu koyunca, birçok uluslararası
şirket, ankeslerini Avrupa'da tutmak
eğiliminden çıkmıştır. Bence önemli
olan, bu kararların alındığı gibi uy-
gulanmasıdır.

DURAKBAŞA — Ben şu açıdan
sormuştum. Bu kararlar aynı zaman-
da enflasyonla mücadele için alını-
yor. O açıdan acaba olumlu etki ya-
pacak mı?

BULUTOĞLU — Ben enflasyonla
mücadele tarafını görmüyorum bu
olayın. Bence burada, doğrudan doğ-
ruya bankalar arasındaki keyfi dav-
ranış ortadan kaldırılıyor.

AKGÜÇ — İki amaç yok mu bu
kararlarda? Hem bazı bankaların di-
siplin altına alınması — Bugün ken-
dilerini her türlü kuraldan bağımsız
gören bazı bankalar var. —, hem de
gelecekteki emsion genişlemesinin
önlenmesi.

ALTAN — Ben sadece bankalar-
arası keyfi uygulamayı önleme ama-
cını görüyorum.

AKGÜÇ — İlerideki olası bir
emision genişlemesini önlemek ama-
cı...?

BULUTOĞLU — Emision, dizgin-
ler hükümetin elinde ise, daha az
para basarsa azalır.

AKGÜÇ — Ama önümüzdeki ay-
larda Merkez Bankası'nın elinde ol-
mayan birtakım nedenler dolayısıyla
emision artışı olacaktır. İşçi döviz
girişi ve tarım ürünlerinin destekle-
me alımı gibi...

HATIBOĞLU — Efendim, müsa-
adenizle ben burada araya gireyim.

Kanaatimce Türkiye'de para arzını hesap ederken, değişik paraları alt alta koyup topladığınız zaman çıkacak 5 çeşit rakam birbirine eşit ise, bunun enflasyonist tesirinin aynı olacağını kabul etmemek lazım. Bana öyle geliyor ki, bu karar tatbik edildiği takdirde, —Kanaatimce edilemeyecektir, ama tabii bunu zaman gösterecektir. — emisyonun 500 milyar liraya çıkarılması gerekecektir. Ama hem emisyonu 400 milyar TL civarında tutup, hem de bu kararları uygulamak mümkün olmayacaktır. Çünkü dediğim gibi, baskı grupları müsaade etmeyecektir buna. Ve şunu da yapamazsınız. Esas ona temas etmek istiyorum. İleride işçi dövizleri gelecek, ilerde destekleme almaları olacak diye, çıkacak para miktarını mevduatı azaltmak suretiyle telafi etmek mümkün olmayacaktır. Bu çok önemli bir olaydır. Eğer devlet, son kararları bu maksatla almışsa, çok yanlış yapmıştır. Bu, armutla elmayı toplamak şeklinde bir olay gibi geliyor bana. Çünkü Türkiye'deki ödeme adetleri, ödeme biçimleri şekil değiştirmiştir. Merkez Bankası'nın emisyonu artırması ile banka mevduatının artmasının, ekonomik etkileri farklıdır.

bankalar hem özel kesim işletmelerinden hem de hazine'den alacaklı

AKGÜÇ — Acaba son kararlarda yine Merkez Bankası'nın dolanımına çıkaracağı para miktarını kontrol etmek gibi bir amaç yok mu? Biliyor-sunuz Merkez Bankası'nın dolanımına çıkardığı banknot miktarı, aktif ve pasifli dengeleyici rakam. T.C. Merkez Bankası'nın aktif tutarının değişmediğini düşünelim. Emisyon da, bankaların yatırdığı munzam karşılıklar da pasifte olduğuna göre, munzam karşılıkların artması halinde dengeyi

sağlayan kalem (M_0)'in, banknot miktarının düşmesi gerekir. Önümüzdeki dönemlerde döviz gelişi dolayısıyla ve/veya Merkez Bankası'nın açacağı krediler dolayısıyla aktifin artacağı öngörülüyorsa, bankaların yatırdıkları munzam karşılıkları değiştirmesenz, o zaman dengeleyici rakamı, emisyonu artıracaksınız. Halbuki bankaların karşılıklarını artırır-sanız, emisyon miktarı (M_0)'nı kontrol edebilirsiniz. Aksi halde hiç kontrol edemeyeceksiniz. Bu durum Merkez Bankası bilançosunda açıkça görülüyor. Mevduat munzam karşılığı da, emisyon da Merkez Bankası'nın bilançosunun pasifinde olduğuna göre, değişme bu iki kalem arasında olacak.

ALTAN — Amacın bu olduğu belli. Ancak, acaba bu amaca ulaşılabilir mi? Sayın Hatiboğlu diyor ki: «Uygulanamayacak, amaca ulaşılamayacak.» Sayın Bulutoğlu diyor ki: «Mutlaka uygulanacak, uygulanması lazımdır.» Peki sonuç ne olacak?

HATİBOĞLU — Bankalar, hem teşebbüslerden alacaklı — kredileri dolayısıyla —, hem de büyük çapta Hazine'den alacaklı. Şimdi eğer karşılıkları yatırmak için müşterilerinden bu tahsilatı yapamazlarsa, ellerinde kalan imkân, Hazine bonolarını, devlet tahvillerini paraya çevirip mevduat karşılıklarını oluşturmak. Bu durumda da, yine tedavüle çıkan banknot miktarı genişler.

DURAKBAŞA — Sayın Akgüç, buna parmak basmak lazım. Bankalara zorla Hazine bonusu, devlet tahvili satış sistemi normal bir yol mu? Sayın hocalarımız da söylesinler. Yoksa devlet normal piyasa düzeni içerisinde mi borç para bulmalıdır? Oysa şimdi öyle olmuyor. Maliye Bakanlığı; «Benim elimde şu kadar hazine bonusu var, alacaksınız.» diyor, Bankaları bastırıyor.

AKGÜÇ — Merkez Bankası'na geri verseler dahi, zannediyorum ki bankaların serbest portföylerindeki devlet tahvili ve Hazine bonusu miktarı, Merkez Bankası'na olan borçlarının çok altında. Mevduat munzam karşılıklarının yatırılması bankacılık sistemini sıkıştırır.

ALTAN — Orası kesin. Ama bankacılık sisteminden çok, firmaları zor durumda bırakacaktır.

AKGÜÇ — Ben şunu düşünüyorum. Bu, geleceğe dönük bir karardır. Önümüzdeki dönemlerde bir emisyon artışı olacağı, bunun mevduat yaratacağı öngörülerek şimdiden tedbir alınıyor. Gelecekteki emisyon, mevduat ve dolayısıyla kredi artışı frenlenmeye çalışılıyor.

ALTAN — Orada tamamen haklısınız. Yalnız bu ekonomik denge sırf parasal mekanizma ile sağlanabilir mi?

BULUTOĞLU — Sağlanamıyor.

talep, ciddi bir vergi politikasıyla da kısılabılır

ALTAN — Bir yerde elimizde daha radikal bir araç var. Ciddi bir vergi politikası ile talebi kısma imkânı varken, onu kullanmakta ihmal gösterip sadece para muslukları ile ayarlayalım ve dengeyi sırf bununla kurmaya çalışalım dersek; bu, ister istemez ekonomide sorunlar yaratır. Gelir dağılımında da Türkiye'de son bir-iki sene içinde büyük bir değişiklik oluyor. Vergi kontrolünün daha az olduğu kesimde gelir artışı olurken; vergisini kesinti yolu ile ödeyen işçi kesiminde, memur kesiminde büyük gelir düşüşü var. Görünüş bu. O halde daha az vergi ödeyen ve geliri artan bir kesim var ki, şu anda Türkiye'de talep artışının esas kaynağı bu. Dikkat edin, Türki-

ye'de daha varlıklı kesimin tükettiği mal ve hizmetlerin fiyatlarında da hızlı tırmanış var.

HATİBOĞLU — Sayın Akgüç, özetlerken diyorsunuz ki; «Önümüzdeki aylarda tarım ürünleri alımları ve döviz girişleri dolayısıyla para miktarında bir artış olacaktır. Bu öngörülerek ortaya çıkacak artışı, bankalardan çekmek suretiyle sterilize ediyoruz.» Efendim, mesele şöyle: Bir tarafta emisyon artışı bir, öbür tarafta mevduat artışı dört. Bence bu ikisini karşılıklı olarak sterilize etmek mümkün değil. Eğer sterilize edecek olursak, Sayın Altan'ın da demin belirttiği gibi, bunun iş hayatına büyük etkileri olur. Olayın bir de bu tarafına bakmak lazım gelir, diyorum. 1975'e, 1976'ya kadar ben meseleyi anlıyorum, Türkiye'deki olayları açıklayabiliyordum. Ancak 1976'dan sonra ne olduğunu ben de izahta güçlük çekiyorum, teorik bir temele oturamiyorum.

Dr. Orhan ALTAN

ALTAN — Bir de yatırımcılar açısından, Türk Parası ile borçlanmakla, yabancı parası ile borçlanmak arasında maliyet farkları var idi.

Geçmişte bu çok fazla idi. Şimdi hâlâ var. Galiba Sayın Özal'ın bir hedefi var. Bu iki para cinsi ile borçlanmanın eşit düzeye getirilmesini istiyor. Türk Parası bir yerde öyle bir noktaya gelecek ki, dövizle borçlanmakla arasında hiçbir fark kalmayacak. Ve döviz bulmak çok daha kolay uzun vadede Türkiye için. Onun düşüncesi öyle. Ve bu şekilde Türkiye'deki likidite ihtiyacını karşılamayı da amaçlıyor. Gerçekten de elimizde şu anda yatırım finansmanında kullanılabilir geniş döviz fonları var, ama kur farkları dolayısıyla kullanılmıyor. Çünkü geçmiş bir acı tecrübe var. Büyük tereddüt içinde ekonomî.

AKGÜÇ — Bir de şu konuyu açıklığa kavuşturmak lazım. Bugün iş alemi yeni büyük yatırımlara girmiyorsa, bunun nedeni sadece yüksek faiz haddi mi? Yoksa geleceğe ait beklentilerdeki kötümserlik mi? Bunu çok iyi ortaya koymak lazım. Zannediyorum ki, yatırımlardaki durgunluk tek faktöre bağlanamaz.

BULUTOĞLU — Aynı şey. Ekonomi hakkında iyimserse, yüksek kâr beklileri, bu bakımdan yüksek faiz ödemeye hazır; kötümserse, düşük faiz haddi ile yatırım için kredi talebetmiyor.

AKGÜÇ — Bence girişimcilerin yeni yatırımlar konusunda çekimser davranmasının önemli bir nedeni, Türk ekonomisinin geleceğini açıklıkla görememeleri. İç pazara yönelik yatırım yapmakta olan işletmelerde bu çekimserlik çok daha açık bir biçimde gözleniyor.

BULUTOĞLU — Biraz önce, Türkiye'deki emisyon artışının sterilize edilmesinden bahsedildi. Eğer bir ülkede dış ticaret açığı artarsa, basılan para sterilize ediliyor demektir. Çünkü dışarıdan döviz alır, satar; halktan parayı çeker. Bu yıl, dış ticaret açığı azalıyor. Onun için Mer-

kez Bankası'nın çıkardığı paraları geri çağırma aracı elinden gidiyor. Dışardan aldığı krediler eskisi kadar yüksek değil. Gittikçe azalıyor. O da bir faktör.

AKGÜÇ — Çok önemli bir faktör. Aynı zamanda belki enflasyonu da izah edebilecek etmenlerden biri. Geçmiş yıllarda biz enflasyonun hızını keserken, aşırı derecede borçlanıyorduk. Enflasyon konusundaki analizlerde, dış ticaretteki, dış borçlanmalardaki gelişmeleri de gözönünde tutmak gerekir.

kararlar, dövizin TL'na çevrilmesini önlemek amacını da güdüyor

DURAKBAŞA — Sayın Akgüç, döviz pozisyonunu tutma ile ilgili ve döviz tevdiat hesaplarındaki rahatlamayla ilgili olarak alınan son kararlar, biraz da bu dövizin Türk Lirası'na çevrilmesini önlemek amacını güdüyor. Sayın Özal'la yapılan bir sohbet geçenlerde Milliyet Gazetesi'nde yayımlanmıştı. Sayın Özal: «Herşeyi yapamıyorum. Yapacak olsaydım, Türk Lirası'nı dalgalanmaya bırakırdım.» diyordu. Şimdi oraya doğru da gitmek istiyor, anlaşıldığına göre. Ancak bu bir temenniden öteye gidemiyor. Çünkü bunu kamuyuna, hatta bürokratlara anlatabilmek zor. Sayın Özal, bunu bugüne kadar bir derece anlatabilmiş ise; doğrusu bence büyük başarı. Düşününüz ki Sayın Özal, kendini işçilere anlatamıyor. Bütün önde gelen özel sektör temsilcileri ve bankacılar aleyhinde. Doğru, onların aleyhte olmalarını anlıyorum, birşey demiyorum. Ama enflasyonu durdurmak için uğraştığı halde neden işçiler Özal'ın aleyhinde oluyorlar?

AKGÜÇ — Ama ücretlilerin reel geliri çok düşüyor. Reel geliri en faz-

la düşen kesim. Diğerleri yakınıyor, yükü çalşan kesim çekiyor.

DURAKBAŞA — Ama derecesi, ötekiler kadar değil. Özel sektör can derdinde, işçiler ise ücret artışı ile hayat pahalılığını mukayese ediyorlar. «Hayat şu kadar pahalılaştı, ücret artışı şu kadar.» diye hesaplar yapıyorlar. Kaldı ki ücret zamları bir ölçüde hayat pahalılığını karşılar durumdadır. Eğer fiyat artış rakamları doğru ise, Yüksek Hakem Kurulu'nun verdiği ücret zamları fiyat artışlarını özellikle düşük ücretlerde telafi eder.

AKGÜÇ — Kamuoyunda bankacılığın geleceği konusunda bazı kaygılar var. Bankacılık sistemi ne olacak?

DURAKBAŞA — Efendim, ben de oraya gelmek istiyordum. Bu alınan kararların değerlemesinde bir iki noktaya daha değindikten sonra oraya geleceğim. Bir defa kararlarda şöyle bir çelişki var tabii. Fazla faiz verilmesi halinde daha yüksek mevduat munzam karşılığı oluşturulması. Oysa bu gibi yapay yollar yerine faiz sistemini, Sayın Hatiboğlu'nun demin dediği gibi, tam serbest bırakırsanız aslında bankalar bakımından en iyi çözüm budur. Bankalar bakımından en iyi komisyoncu; eğer fon maliyeti belli olursa bankalar için hiçbir risk kalmaz. Bankaların en çok savunmaları lazım gelen sistem, faiz serbestisi olmalı.

HATİBOĞLU — Bankalar komisyoncu olmamış şimdye kadar.

DURAKBAŞA — Evet, ama diyorum ki şu günkü durumda en kolay yol, komisyoncu olmaktır. Gelen fonun maliyetini açık seçik bilmektir. Ondan sonra bunu kaçta satabileceğini de oturup, hemen hesap edebilmektir. Bu hesabı bugün bankalar yapma imkânına sahip değiller. O yüzden demin Sayın Bulutoğlu'nun uyarıları çok yerindeydi. Bir açmazda

doğru gidiyor bankacılık. Ben o kuşkuyu önemli şekilde duyuyorum. Tabii bu açmaz öncelikle işletmeler bakımından söz konusudur. İşletmelerin bugün önemli bir kesiminin borçlanması, sağlıksız borçlanma; tamamen likidite zorunlulukları ile ilgili bir husus. Bankaların faiz hadlerini yükselterek fon tedariki çabaları da, belki likidite ihtiyaçları ile ilgili bir husus. Meselenin bu yönünün çok daha iyi etüd edilmesi lazım. Benim aklıma gelen ve bankaların sığınabileceği en iyi formül, faiz serbestliği sisteminin bütünü ile getirilmesine çalışmaktır; yoksa engellemek değil. O zaman vadesiz mevduata, neyse bedeli, o düzeyde faizi verilir. Ve o zaman belki bazı yeni müesseseler oluşturmak icabeder. İngiltere'deki «iskonto evleri» gibi... Kısa vadeli para, kredi piyasası için. Ya da Merkez Bankası'nın kısa vadeli fonların değerlendirilmesini üstlenmesi gerekebilir. Eğer bunlar yapılırsa, bankaların üzerinde bir risk kalmayacak. Hükümet de eğer tedbir almak istiyorsa, bence bu yönde tedbir alınmalıdır. O zaman hükümetin üzerindeki «Aman bankalara birşey olursa, ben ne yaparım?» korkusu da ortadan kalkar. Bununla beraber Bankalar Kanunu'ndaki mevduatı emniyete alıcı 60. maddeyi de değiştirmek ve sonra bunu halka açıklamak lazımdır. Onun yerine mevduat sigortası sistemi getirilebilir. Ben eminim ki, ondan sonra bankalar çok rahatlıkla hesaplarını yaparlar ve bu işin içinden rahatlıkla sıyrılabilirler. Ne de olsa bankalar, daha iyi hesap yapabilen işletmelerdir; neticede bir komisyonculuk işlemi yapacaklardır.

BULUTOĞLU — Sayın Durakbaşa, bence komisyonculuk işinde çok önemli noktaların üzerine biraz basılması gerek. Ödünç alanlar arasından güvenceli olanı var, güvencesiz olanı var. Rizikolusu var, rizikosuzu var. Kredi isteyenler homojen değil.

gerçekte sistem, baştan aşağıya yamalı bohçadır

DURAKBAŞA — İşte sistem baştan aşağıya yamalı bohça olduğu için bunlar ortaya çıkıyor. Faiz serbestliği gerçekleşirse, kredide risk meselesi Türk bankacılığında çok daha öne çıkacaktır ve bankalar da önemlerini alacaklardır. O zaman birinci derecede müşterileriyle, diğerleri arasında bir fark yapacaklardır. O zaman faiz fonksiyonunu yapacaktır. Herşey yerli yerine oturacaktır. Biz şimdi işleri o kadar karıştırmışız, o kadar kambur üstüne kambur eklemiştir ki, bunun için de hesap yapmak mümkün değil. Ve tabii alınan son kararlarda da durum böyle. Ben o yönden kararların uygun olmadığı kanaatindeyim. Bence müesseseler bütünü ile getirilmelidir. Eğer bu sisteme güveniliyor ve sistem yürütülmek isteniyorsa.

HATİBOĞLU — Efendim, ben Sayın Durakbaşa'ya, tümüyle katıldığımı belirtmek istiyorum.

AKGÜÇ — Bir soru sormak istiyorum. Biz hükümetleri ve Merkez Bankası'nı, izledikleri politikalar nedeniyle eleştiriyoruz. Acaba Türkiye'nin bugünkü duruma gelmesinde banka yöneticilerinin ve birikim sahiplerinin de büyük değerleme hataları yok mu? Bankacılar şu değerlendirme hatasını yaptılar: Kredi riskini bir tarafa ittiler ve kağıt üzerinde kim daha çok verim temin ediyorsa, onu kredilendirdiler veya kaynaklarını dolaylı biçimde kendi işbirliklerine ya da bağlı oldukları holdinglerin kuruluşlarına aktardılar. Birinci hataları bu bence. İkinci hataları da, garip bir faiz yarışı başlatmalarıdır. Bankacılık sisteminde dünyanın hiçbir yerinde, benim bilebildiğim kadarı ile, böyle faiz yarışı yoktur. Bugün A.B.D.'nde bile tasar-

ruf mevduatına verilen faizin serbest bırakılıp bırakılmaması tartışması var. AET ülkelerinde para otoriteleri dolaylı veya dolaysız önlemlerle faizin belirlenmesinde etkili oluyorlar. Bizde Merkez Bankası, kendinden beklenenleri yapmamıştır, ama bankacılık sistemine yön verebilecek büyük bankalar da, işlevlerinin ne olduğunu kavrayamamışlardır. Yüksek faiz politikası, biraz da bankaların değerlendirme hataları sonucudur. Ben bunu bankaları eleştirme açısından söylüyorum. Üçüncü bir nokta da, birikim sahiplerinin tutumu. Birikimci de riski, ana parasını geriye alıp alamayacağını düşünmeden, uyarıları da dikkate almadan, kim biraz daha fazla verim vaadinde bulmuyorsa, onun peşinden gitmektedir. Şimdi böyle bir ortam içerisinde çoğu karar yanlış alınıyor. Türk ekonomisinin bu duruma gelmesinde bankaların da büyük hataları olduğu kamınıdayım.

bozuluş firmalarda mı, yoksa bankalarda mı?

ALTAN — Şimdi bankacılar da bu görüşlere katılıyor. Son banka genel müdürleri toplantısında bir ufak banka genel müdürü bu görüşleri, faizlerin aşağı çekilmesi için yapılan tartışmaların aslında gerçeğe uymadığını; bu şekilde yanlış kredi politikası yüzünden marjinal firmalara büyük ölçüde riske girildiğini ve bu firmaların da bugün bırakınız borç taksitlerini ödemelerini, faizlerini bile ödeyemeyecek durumda olduklarını, o sebeple bankaların da kredilerini çeklen korumak için bu firmaların faizlerini devamlı şekilde kapitalize ederek, onların kredilerini artırmak yoluna gittiklerini, mevduat sahibini ellerinde tutabilmek için her geçen gün daha yüksek faiz vermek zorunda kaldıklarını, öyle ki yeterli nakit girişi olmadığından memurla-

rının maaşını verebilmek, şube kiralarını ödeyebilmek için her geçen gün çok daha yüksek maliyetli parayı toplamak zorunda olduklarını, esas hastalığın firmaların mali yapılarının bozukluğunda aranması lazım geldiğini, devletin süratle bu noktalara eğilmesi gerektiğini yüksek sesle belirtti. Bu görüş, genel tasvip gördü. O sebeple biz evvela müessese bazında ekonomiyi sağlıklı bir temele oturtalım, aksi takdirde izlenen politikalar geri teperek bankaları, bankalarla birlikte tasarruf sahiplerini de istenmeyen akibetlere götürecektir. Şimdi bu bir gerçek iken biz hâlâ meselelerin etrafında dolaşıyoruz. Şimdi Merkez Bankası'nın tutumu, bu son aldığı karar ne olacak? Bu, şu ana kadar gizlenmeye çalışılan hastalığın helki bir yerde ameliyat masasına yatırılması olacak. Yara meydana çıkacak. Ve ondan sonra bu yaranın temizlenmesi ve tedavisi yoluna gidilecektir. Şimdiye kadar çıban devamlı büyüyor; patlatılmasından korkuluyor.

AKGÜÇ — Evet bence geç kalınmış fakat yerinde bir karardır. Çünkü bu uygulanırsa, hastalık daha tehlikeli hale gelmeden tedbir alınır. Ama bu arada bazı firmalar ve bankalar da zor durumda düşebilir. Bunu da göze almak lazım.

ALTAN — İzin verirsiniz bir geçişi daha yansıtmak istiyorum. Bankaların 1981 yılı bilançolarına da bakılarak, yanlış bazı değerlendirmeler yapılıyor, bankacılık kesimi kârlıdır diye. Oysa 1982'nin ilk üç aylık vaziyetlerini dile getiren büyük bankaların hepsi, bu yıl ilk üç aylık dönemde kârlılıklarının sıfır noktasına indiğini, hatta zararda olduklarını belirtiyorlar. Demek ki, ortalama kaynak maliyeti bu yıl çok daha yükselmiş durumda. O yüzden de kredilerin ortalama maliyetlerini çok daha yükseğe çıkarmak zorunda kalıyorlar. Bu da çok marjinal müesseselerin büyük

riskler yüklenerek kredilendirilmesine yol açıyor.

AKGÜÇ — Bence Merkez Bankası'nın son kararlarında eleştirilecek tek nokta, bundan birkaç ay önce mevduat munzam karşılıklarına ödenen faizi yükseltmesine karşın, şimdi düşürmesidir. Niçin yükseltti? Sonra hemen niçin düşürüyor? Ortada değişen birşey yok. Sayın Altan'ın da belirttiği gibi, bankaların bilan-

Dr. Öztin AKGÜÇ

çolarına bakarak, onların kârı, mali yönden iyi durumda olduklarını düşünmemek lazım. Çünkü birçok banka, geçen yıl da prestij kârı beyan etti. Nitekim Kurumlar Vergisi beyannamelerine bakarsanız; bankaların çok büyük bölümü, vergi kanunları açısından zarardadır. Bankacılık kesiminde geçen sene kârı abartan iki önemli faktör vardı. Bu da bazı devlet bankalarının arzi nedenlerle çok kârlı görünmeleri, ikincisi de güven verebilmek veya tasarruf mevduatı toplama sınırlarını yüksek tutabilmek için fiktif kârlar beyan etmeleridir. Bankaların gösterdikleri

arizi kârların büyüklüğü bu görüşü kanıtlıyor.

resmi mevduata faiz
verilmeyince, devlet
bankaları kâr ediyor

DURAKBAŞA — Bu yönden de eşitlik yok. Resmi mevduata faiz vermediklerinden, devlet bankaları kâr ediyor. Yani her tarafta bir kambur var. Demin Sayın Akgüç, her ne kadar «Bankalar kusurludur.» dedilerse de — Tabii bankacılar belki daha bilimsel çalışmalydılar. — onları bu rahatlığa iten, mevcut sistem olmuştur. Faizi çok düşük tutma politikasında devam ederseniz, bunu kural olarak koyarsanız, enflasyon haddi ne olursa olsun, o zaman bankacı rahat eder. Ve tabii kredi riskine bugüne kadar pek fazla önem verilme-yişinin nedenlerinden bir tanesi de oydu. Risk analizine de lüzum yoktu. Çünkü enflasyon dönemlerinde kredilendirilen firmalar kazanıyor ve her halükârda borçlarını da ödüyorlardı ve bu da tabii toplumun sırtından çıkıyordu. Şimdi buraya parmak basıp, bir daha bu noktaya dönüş olmayacağını kabul etmek lazım. Bankaların bunu idrak etmesi lazım. O yönden Sayın Akgüç'e katılıyorum. Bugünkü durum eskiden farklıdır. Bankalar bugün hem kendi durumlarını, hem de müşterilerinin durumlarını daha iyi incelemelidirler. Bu yönden de hükümete yardımcı olmalıdırlar. Birçokları tam tersini yapıyorlar. Ve hâlâ faiz konusunda tam serbestiyi savunacaklarına, tam tersine ona müdahaleyi, eski sisteme dönüşü savunuyorlar.

AKGÜÇ — Ben gelişmiş Batı ülkelerindeki uygulamaları, sistemleri incelemeye çalışıyorum. Tam serbestinin uygulandığı bir ülke yok. Her

yerde bir müdahale var, en azından denetim ve gözetim var.

DURAKBAŞA — Ben öyle bilmiyorum.

HATİPOĞLU — Ben de öyle bilmiyorum.

AKGÜÇ — Açık efendim, bankacılık sistemi üzerinde her ülkede, gayet geniş denetim ve gözetim var.

DURAKBAŞA — Tamamen pazar ekonomisine dayalı yöntemlerle ve Merkez Bankası'nın reeskont hadleri ile yönlendirmesi söz konusu olabilir.

AKGÜÇ — Evet, reeskont hadleri ile yönlendirme, ayrıca dolaysız müdahaleler var.

HATİBOĞLU — Yalnız Merkez Bankaları reeskont haddini belirlerken bunun çeşitli etkilerini düşünüyorlar. Eğer yanlış bir reeskont haddi verilerse, onun iş hayatı bakımından etkisi olacağını, tasarruflar bakımından etkisi olacağını da kuşkusuz dikkate alıyorlar. Mesela A.B.D.'nde üzerine çek çekilen mevduata % 5, 1/4 oranında faiz veriliyor. Faiz üç ayda bir ana paraya ilave edildiğinden, yıllık faiz muhtemelen % 6'ya geliyor. A.B.D.'nde çekli hesaplara faiz verilmesi, bu çok önemli bir olaydır.

BULUTOĞLU — Banka için düzenleme şarttır. Eğer olmazsa veya uygulanmazsa, enflasyon olur. Her bankacı tam serbest olursa, istediği kadar kredi açarsa, istediği gibi kredi patlaması yaparsa, bir süre sonra herkes banka açar. Bankalar birer bakkal dükkânı gibi olur. Tasarruf sahibi ile kredi sistemini belli kurallar altında buluşturmalı ve faiz arz ve talebe göre belirlenmeli. A.B.D.'nde bankalar üzerinde gayet etkili bir denetim var. Örneğin: Federal Rezerv'in müfettişleri yılın herhangi bir gününde, herhangi bir sa-

atte içeri girerler. müşteriler dışarıya çıkarılır. bankaların kapıları kilitlenir, bankada denetim ve sayım başlar.

AKGÜC — Keşke Türkiye'de Merkez Bankası, Federal Rezerv'in fonksiyonunu yapabilse. Bizde yasal yetki var, fakat uygulama yok.

DURAKBAŞA — Demin sözümü tamamlayacaktım, yarım kaldı. Merkez Bankası bankalara ne dedi biliyor musunuz, centilmenlik anlaşması gündemde iken? «Siz önce kararınızı alın. Biz reeskont haddini ona göre tespit edelim.» dedi. Düşünün faizlere yön verecek Merkez Bankası diyor ki: «Siz önce aranızda faiz hadlerini kararlaştırın, ben ona göre reeskont haddini ayarlıyayım.»

tartışmaların özeti

AKGÜC — Bugünkü tartışmamızda varılan sonuçları şöyle toparlamaya çalışayım. T.C. Merkez Bankası'nın, gerek bankacılık sistemini disiplin altına almak, gerek emisyon artışını frenleyebilmek için mevduat munzam karşılıklarına ve döviz pozisyonuna ilişkin olarak almış olduğu kararlar, genellikle olumlu ve doğru yönde görülmüştür. Ancak bu kararların uygulanmaması veya sulandırılarak uygulanması, gelecekte sorunların daha da ağırlaşmasına yol açabilecektir. Yalnız Sayın Durakbaşa, faiz serbestliği yönünde kararların daha tutarlı ve daha kapsamlı olmasından yana görüşler ileri sürmüştür. Türkiye'deki ekonomik olayların

daha iyi değerlendirilmesi için, daha fazla sayısal bilgilere gereksinimimiz vardır. Daha sağlam politikalar izleyebilmek için, bu politikaları sağlam bir teorik temele oturtmak gereği vardır. Mevcut teoriler, yaklaşımlar, son yıllarda gerek Türkiye'de gerek dünyada yaşanan ekonomik olayların tam bir açıklamasını yapamamaktadır. Gerek monetarist, gerek Keynesgil yaklaşımlar, yetersiz kalmaktadır. Türkiye'de firmaların mali yapıları ciddi bir biçimde bozulmuştur. Firmaların finans yapısındaki bu bozukluk, kredi talebini devamlı canlı tutmakta, faiz oranlarını yükseltmekte ve firmaları, bir kısır döngüye sokmaktadır. Firmaların mali yapılarının düzeltilmemesi, gelecekte bankacılık kesimi için büyük tehlikeler doğurmaktadır. Bankacılık sisteminin eski alışkanlıklarından kurtularak, daha ciddi maliyet ve risk analizleri yapması gerekmektedir. Sırf günü kurtarmak, nakit çıkış girişini dengelemek için izlenecek politikalar, bankaları gelecekte daha büyük çıkmazlara sokabilir.

Bankaların 1981 yılı bilançolarına bakılarak, bu kesimin rahat olduğu sonucuna varılmamalıdır. Gerçekçi olmayan bilançolar, yanıltıcı olabileceği gibi, bankaların 1982 yılı ilk üç aylık sonuçları da parlak bulunmamaktadır. Finans kesiminde başlayacak bir bunalımın, Türk ekonomisine maliyeti çok yüksek olabilir.

Dergi'nin Notu: Yukarıda sunulan «Açık Oturum» 10 Haziran 1982 tarihinde yapılmıştır.

- ◆ Öğrenmeyi, öğrenmenin ötesinde bir şeye hazırlık olarak düşünmek, bu süreci başarısızlığa uğratmaktadır. Biçimlendirilmesi gereken tutum, öğrenmeye devam etme arzusudur.

**BUZDOLABI,
ÇAMAŞIR MAKİNESİ,
TERMOSİFON,
KLİMA CİHAZI,
FIRIN,
TELEVİZYON,
ELEKTRİK SÜPÜRGESİ.**

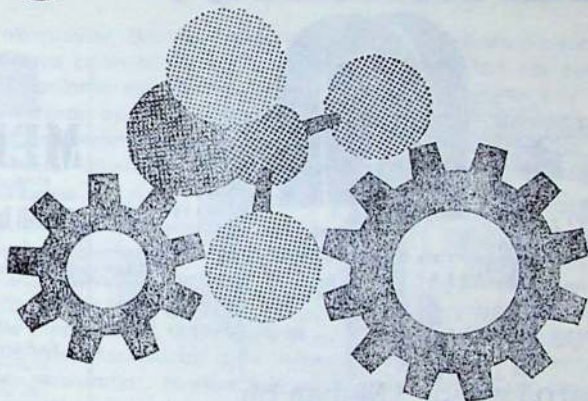
ÜSTELİK ARÇELİK!

ARÇELİK

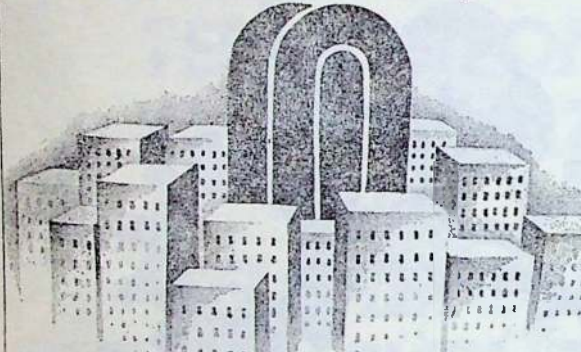
**Kimya sanayi
yardımcı maddeleri
tüm endüstrinin
vazgeçilmez unsurlarıdır.**

.Türk-Henkel tüm üretimi ile
ihracat yapan tekstil, deri,
metal ve gıda gibi sanayi
kollarının kalite garantisidir.

Her tüten bacada bir Türk-Henkel mamulü...

Türk sermaye piyasasında farklı kuruluş:

İster tasarruf sahibi olun, ister yönetici...

Sermaye piyasasının vermesi gereken çok yönlü hizmetleri size yalnız Meban sunar.

Meban sadece bir "borsa bankeri" değildir.

Bu kapsamı aşar.

Meban bir "mali kuruluş"tur.

Türk sermaye piyasasının, ciroda satışta, vergide olduğu kadar hizmette de tek lideri "mali kuruluş" Meban'dır.

MEBAN

MENKUL DEĞERLER
BANKERLİK VE FİNANSMAN A.Ş.
"mali kuruluş"

İstanbul
Merkez Subesi

İstiklal Caddesi,
Odakule İş Merkezi No. 286
Büyükdüğü - İSTANBUL
Tel.: 45 12 50 (5 hat)

Kadıköy Subesi

Rıhtım Caddesi,
Derya İş Merkezi
No. 28 Kat. 3
Kadıköy - İSTANBUL
Tel.: 20 60 87 - 88 - 89

Bakırköy Subesi

İstasyon Caddesi,
Ak İş Hanı No. 9/11 Kat. 3
Bakırköy - İSTANBUL
Tel.: 72 60 20 - 21 - 22

Ankara Şubesi

Gazi Mustafa Kemal Bulvarı,
İştaş Han. No. 8/10
Kızılay - ANKARA
Tel.: 17 42 66 - 25 29 62

İzmir Subesi

Cumhuriyet Bulvarı,
1378. Sokak No. 4/4
Alsancak - İZMİR
Tel.: 21 47 07 - 21 47 09

"mali kuruluş" Meban.

Sermaye Piyasası

DOÇ. DR. ŞEREF TÜREN

SAYIN okuyucular, Banker Kastelli'nin tasfiyeye uğramasıyla sermaye pazarında ortaya çıkan büyük panik ve belirsizlik ortamında pay senedi fiyatlarının son durumlarını saptayamamış bulunuyoruz. Bu nedenle pay senetlerinin fiyatlarında Haziran ayında ortaya çıkan değişimleri ve dolayısıyla pazar indeksimizdeki eğilimi veremiyoruz. Ayrıca, yine Haziran ayı içinde ihrac edilmiş bulunan özel sektör tahvillerin tutarlarını bildirmeyi, günün yaşanan koşullarında gereksiz görüyoruz.

Türkiye, her birimiyle ekonomik yönden gelişme çabası gösteren bir ülkedir. Ülkenin ekonomik gelişme trendi içersinde her kurumun yerinin iyice belirlenmesi gerekir. Bilindiği gibi sermaye pazarı, bir ülkenin gelişmesinde sayısız katkıları olan ve çok önemli işlevler gören bir organizasyondur. Bu katkıların başında, halkın tasarruflarını değerlendirme ve böylece tasarruf meylini arttırarak ekonomik gelişmeyi hızlandırma gelir. Ayrıca sermaye pazarı sayesinde kısa vadeli olsa bile tasarruflar, ekonomideki uzun vadeli yatırımlara kaynak oluştururlar. Böylece işletmelerin faaliyetleri ve yatırımları için fon sağlanmış olmaktadır.

Görüldüğü gibi sermaye pazarı bir ülkedeki tasarrufların ekonomik vetireye girmesindeki en önemli araçlardan biridir. Banker Kastelli'nin likiditesini kaybederek tasfiyeye uğraması, henüz gelişmenin başında bulunan ve daha kısa bir geçmişte çıkarılan kanunla denetlenmeye başlanan sermaye pazarını, çok olumsuz etkileyecek ve hatta kişileri ve kurumları, tasarruflarını sermaye pazarında değerlendirmeden alıkoyacaktır.

Ayda % 10 - % 12 gibi çok yüksek faiz vadeleriyle para toplamış olan para bankerlerinin yakın bir geçmişte iflas etmeleri sonucunda, arkada parasını yitirmiş geniş bir tasarrufçu kitlesi kalmış idi. O zaman kişilerin tesellisi, sermaye pazarında bundan sonra ciddi, güvenilir ve önderikleri faizleri maliyet hesaplarına dayandıran borsa bankerlerinin faaliyet gösterebilecekleri idi. Nitekim Sermaye Piyasası Kurulu bu pazarı her yönüyle denetleyerek artık ülkemizde de Batı ülkelerinde gördüğümüz ve önerdiğimiz bir sermaye pazarının oluşmasına çalışacaktır.

Bu beklentiler içinde ve Sermaye Piyasası Kanunu'nun verdiği güvence ile kişisel tasarrufçular ve kurumsal yatırımcılar rahat bir şekilde ve tasarruflarının yarınlarından emin olarak sermaye pazarında borsa bankerlerine yönelmişlerdir. Nitekim Banker Kastelli'de ve diğer borsa bankerlerinde izlediğimiz çok süratli

büyüme, tasarrufluların bir kurum olarak borsa bankerlerine sınırsız güveninden kaynaklandığı gibi Sermaye Piyasası Kurulu'nun yapacağı denetimlerle artık bu pazarda hiçbir aşırılığın veya suistimalin ortaya çıkmayacağı beklentisinin bir sonucudur.

Buna karşın bugün Banker Kastelli'ye para yatıran tasarrufluları yeren bazı klişeler duyulmaktadır: «Bunun bir sonu olacağı belli idi.», «Faiz yüksek olduğu için risk de büyük idi.» vs... Bu durumda akla gelen bir soru; acaba gidişin kötü olduğu ve verilen faize karşılık riskin çok fazla olduğu biliniyor veya seziliyordu da, niçin mevcut organlar görevlerini yaparak Banker Kastelli'ye gerekli müdahaleleri zamanında yapmamışlardır? Hatta bugün aynı koşullarda faaliyet gösteren diğer bankerlerin, faaliyetlerini aynı şekilde devam ettirmelerine hâlâ niçin izin verilmektedir? Borsa bankerlerinin faaliyetlerini riskli göstererek, buna para yatıran tasarrufluları bu davranışlarından ötürü suçlayan ve dolayısıyla «ne yapalım daha ölçülü yatırımları tercih etselerdi» savını ileri sürenlere, geçen Temmuz ayında çıkarılmış olan Sermaye Piyasası Kanunu'nu hatırlatmak gerekir. Bu kanunun ve diğer ilgili tebliğlerin yasaklamasına rağmen, tasfiyeye uğrayan Banker Kastelli dahil diğer birçok borsa bankerinin «mevduat» topladıklarını ve bunlara bazı büyüme çabası içinde bulunan agresif bankaların da yardımcı olduklarını izlemiş bulunuyoruz. Bugün zincir bir yerinden koptuğuna göre, yarın bir gün diğer bankerler ile bu agresif küçük bankaların aynı tür bir likidite girdabına girmeleri halinde, bunlara para yatırmış tasarruflular için de yine «ölçülü olsalar» eleştirisi mi yükselecektir? Böyle bir umursamazlığın hâkim olacağı bir ekonomide fonlar için tek «ölçülü yatırım türü», birkaç büyük banka ile devlet tahvillerinden başka birşey olamaz. Bu da bizleri, özlediğimiz sermaye pazarından ve fonlar için dengeli ve denetimli bir rekabet ortamından uzaklaştırarak statik ve verimsiz bir tasarruf ortamına sürükler. O halde görüldüğü gibi sorun sadece Banker Kastelli olayı olmayıp, çerçeve daha geniştir.

Sermaye pazarında faaliyette bulunan aracı kuruluş olan bankerlerin, asli fonksiyonlarının sınırlarına çekilmeleri sağlanmadıkça, bugün kovan borsa bankeri zincirindeki diğer halkaların da zaman zaman likidite sıkıntısına uğrayıp tasfiyeye gitmeleri doğal bir olay olacaktır. Banker Kastelli'nin dışındaki diğer borsa bankerlerinin bugünkü şoku atlatmaları ya arkalarındaki bir holding kuruluş veya bir banka desteği sayesinde olmuştur. Ama ileride bu desteğin yeterli olamayacağı durumların ortaya çıkmayacağını kimse garanti edemez. Ülkenin her ekonomik durgunluk döneminde benzeri olayları yaşamaması arzu ediliyorsa, sermaye pazarı gerekli denetime alınmalı ve bankerler sadece bankerlik işlevlerini gören ciddi aracı kuruluşlar haline muhakkak getirilmelidirler.

Bugün tasarruflu kişilerin sermaye pazarından dilleri yanmıştır ve uzun bir süre bu pazarda paralarını değerlendirmekten korkacaklardır. Banker Kastelli'nin tasfiyeye uğramasının bu ekonomik etkisinin yanında, olayın önemli bir sosyal yönü de vardır. Yüksek enflasyon dolayısıyla reel satınalma güçleri düşen sabit gelirli memur, emekli ve dullar ek bir gelir amacıyla borsa bankerlerine para yatırmışlardır. Bugün bunların durumu içler acısı olmuş, ana para yanında ek gelirlerini de yitirmişlerdir. Kesin bir rakam olmamakla beraber Banker Kastelli'de 220 bin dolayında kişinin parası bulunduğu ve aile fertleriyle beraber bunların

sayısının bir milyon kişiye yakın olduğu düşünülecek olursa, olayın etkisinin çapı daha iyi anlaşılacaktır. Ayrıca bazı iş adamlarının kasa fazlalarını kısa vadeli bir şekilde yatırarak değerlendirmek amacındayken, bu paralarından yoksun kaldıkları dikkate alınır, iş dünyasında ödeme güçlükleri ile nakit sıkıntısının daha da artması ve sonunda bazı iflasların ortaya çıkması beklenebilir.

Bu ekonomik ve sosyal sarsıntının etkilerini azaltmak için öneriler çok fazla olabilir. Tabii burada, hükümetin enflasyonu körüklemeyen hangi önlemlere ne ölçüde başvurmak arzusunda olacağı ve hangi önlemleri bankaların üstlenmesini isteyeceği çok önemlidir. Banker Kastelli aracılığıyla satılmış olan menkul değerlerin ihracı kurum, vade ve ödeme türü bakımından yeterli istatistiksel bilgi olmadığı için kesin reçeteler önermek doğru olmayacaktır. Fakat buna rağmen bazı şeylerin önerilmesi de kaçınılmazdır.

Bir kere tasarrufçu kişilerin ellerindeki mevduat sertifikaları vadelerinde ödenmelidir. Yeni vadeler konarak itfa sürelerinin uzatılması, yakın geçmişteki bir tasarruf bonusu serüvenini yine sahneye getirecektir. Uzun vadede ya mevduat sertifikaları enflasyon nedeniyle reel değerlerini çok kaybedecek veya kişiler ellerindeki menkul değerleri vadesinden önce kırdırarak parayı bir an önce tahsil etmeye çalışacaktır. Her iki durum da halkın aleyhinedir: Birincisinde kişilerin tasarruflarının reel değerleri düşecek, ikincisinde ise ortaya yeni aracılar çıkarak bu işten zengin olacaklardır. Bugün piyasadaki birçok bankerin (Kastelli dahil) bu yolla ilk servetlerini yaptıkları herkesçe bilinmektedir.

Eğer kişilerin ellerinde özel şirketlerin tahvilleri var ise, şirketlerin bunları özel bir itfa planı çerçevesinde geri çekeceklerini kısa bir sürede ilan etmeleri gerekir.

Ellerinde mevduat sertifikasının faiz kuponları bulunan kişilerin ise itfa anında % 25 stopaj uygulaması nedeniyle mağdur olmamaları için, devletin veya ilgili bankanın bunlara ana belgelere uyguladığı sistemin aynısını uygulaması gerekir. Böylece bankerin yaptığı yasak bir uygulamanın sorumluluğunu halk değil (yetkili bankalar ile diğer resmi organlar gerekli müdahaleyi zamanında yapmadıkları için) ilgili banka veya devlet katlanmalıdır.

Mevduat sertifikaları karşılığında faiz ödemelerinin ise olanak ölçüsünde gerçekleştirilmesinde yarar vardır. Çünkü yukarıda da söylediğimiz gibi, bu olayda olumsuz etkilenmiş zümre çok geniş olup maalesef büyük bir kısmının sabit ve dar gelirli olduğu bilinmektedir. Bu nedenle bu kişilere hiç olmazsa banka faiz oranlarının düzeyinde bir getiri sağlanmasında yarar vardır.

Bugün yaşanan olay bir basit banker olayı değildir ve izlerinin veya etkilerinin kısa bir sürede kişilerin hayatları ile zihinlerinden çıkarılabileceği düşünülmemelidir. Hele hiçbir etkin ve yararları sarıcı bir önlem almadan sadece zamanın etkisi ile unutturulmaya asla çalışılmamalıdır. Olayın ortaya çıkması ve sarsıntının büyük olmasında en suçsuz grup, tasarrufçu kişilerdir. En büyük sorumluluk ise banka sisteminden başlayarak, sermaye piyasasını denetleme görevini yüklenmiş bütün organlar ile kurumlardır. Dolayısıyla sorumluluğun mali ve sosyal yükümlülüğü bunlar arasında paylaşılmalıdır.

Garanti sözü

**Yürürlükte olan en yüksek faizi
vermeyi garanti ediyoruz.**

Garanti'ye gelin, şartları siz seçin.

İster uzun, ister kısa vadeli tüm tasarruflarınız için;

**Gelin şubelerimize,
yüksek kazanç yollarını
birlikte arayalım.**

**TÜRKİYE
GARANTİ
BANKASI**

ENFLASYONDAN DOĞAN ÇARPIKLIKLAR İLE MÜCADELEDE ENDEKSLEME YÖNTEMİ KULLANIMI VE TÜRK MODELİ

EGE CANSEN

«EĞER enflasyonla mücadele edemiyorsan, onunla birlikte yaşamayı öğren» felsefesini benimseyen Güney Amerikalı iktisatçıların kullandıkları bir endeksleme yöntemi vardır. Bu yöntemin uygulanması sırasında, özellikle Brezilya ekonomisi yirmi yıl boyunca sürekli gelişme göstermiştir. Her ne kadar, «Bu yöntem sayesinde mi bu gelişme olmuştur, yoksa bu yöntemin kullanılmasına rağmen alınan diğer tedbirler sayesinde mi söz konusu gelişme gerçekleşebilmiştir?» sorusunun cevabını kesin olarak vermek mümkün değilse de, en azından «gelişmenin» realize edilmiş olması, diğer ülke iktisatçılarının «endeksleme» konusuna ilgi duymalarına neden olmuştur. İktisat edebiyatına «Brezilya Modeli» diye geçen bu yöntemin çalışması şöyledir.

Ülkede sürekli ve artan bir hızda devam eden bir enflasyon ve bundan kaynaklanan fiyat artışları vardır. Sürekli fiyat artışları esas itibarıyla iki sahada ekonomiye çarpıklık getirmektedir. Bunlar :

- A) Tasarruflar,
- B) Gelir dağılımıdır.

Ortaya çıkan çarpıklığı tashih etmek üzere belli zaman aralıkların-

da veya fiyat artışlarının belli bir yüzdeyi geçmesini takiben ücretler ve tasarruflar bir endeksle çarpılarak eski değerine tekabül eden nominal rakama getirilmektedir. Burada kullanılan endeks geçmiş devrenin fiyat artışlarından hesap edilmektedir. Diğer bir deyişle, eğer geçmiş devrede % 50'lik bir fiyat artışı olmuş ise, endeks de % 50 olmaktadır. Bu arada alınan sair mâli ve ekonomik tedbirler ve ekonomide gerçekleştirilen reel milli gelir artışı yardımı ile enflasyon geri çekilmeye çalışılmaktadır. Modelin mantığından da anlaşılacağı üzere amaç, kısa zamanda enflasyonu aşağıya çekmek değil, enflasyonun ekonomide yarattığı veya yaratacağı çarpıklığı gidererek büyüme, istihdam, dış ticaret dengesi ve gelir dağılımı hedeflerinden uzaklaşmamasını temindir.

Birkaç yıl önce Türkiye'de benzer bir endeksleme sisteminin kurulup kurulamayacağı tartışılırken, daha ziyade bunun çoğulcu demokratik bir rejimdeki kuvvetler dengesinin ve baskı gruplarının var oluşu dolayısıyla idari açıdan mümkün olamayacağı üzerinde durulmuştu. Özellikle işçi sendikalarının böyle bir endekslemeye razı olmayacakları ileri sürül-

mektedir. Hatta sendikaların, değil geçmişin fiyat artışlarını tashih eden bir endekslemeyi kabul etmeleri, bunun G.S.M.H. büyümesi kadar artırılmasına dahi razı olmadıkları ve olmayacakları tabiiyle ortaya çıkmıştı. Sendikalar ücretlerdeki artışın, hem fiyat artışlarını kompanse etmesini, hem G.S.M.H.'daki artışın ücretlere yansımaları, hem de ücret gelirlerinin milli gelir içindeki kâr-kira-faiz gelirlerine nazaran payının artmasını talep ediyorlardı. Tabii bu şartlar altında, prensip olarak endeksleme kabul edilse bile, ortaya çok büyük artış rakamlarının çıkması kaçınılmaz olacaktır. 12 Eylül'den sonra uygulanması ağırlık ve anlam kazanan istikrar tedbirleri serbest pazarlık yerine Yüksek Hakem Kurulu'nu (mecburi tahkim yönetimini) ika me edince, endekslemeyi tatbikata koymak mümkün oldu. Üstelik bu endeksleme geçmiş dönemdeki fiyat artışlarının ücretler üzerindeki aşındırıcı etkisini gidermek yerine, gelecek dönemde muhtemelen ortaya çıkacak ve yine muhtemelen geçen devreye nazaran daha düşük bir yüzdede oluşacak fiyat artışlarını baz olarak aldı. Bu suretle endeksleme sisteminin yapısında mevcut olan enflasyonun sürdürücü etki kontrol altına alınmış oldu. Tabii bu faydanın yanında gelir dağılımının ücretler aleyhine bozulması da kaçınılmaz sonuç olarak ortaya çıktı.

Türkiye'de daha bundan birkaç yıl önce geçmiş fiyat artışlarını tashih edici bir endeksleme sisteminin kabul edilmesi mümkün görülmezken, şimdi geçen yıldan daha düşük ola cağı varsayımına dayanan muhtemel artışları kompanse edici ileriye dönük bir endeksleme sistemine fiilen geçilmiş olması çok enteresan bir oluşum-

dur. Ekonominin en büyük belasının enflasyon olduğu inancına dayanan bir politikanın uygulanabilmesi için, bu husus, fevkalâde önemli ve aynı derecede etkin bir alettir. Ancak kanaatimize göre bu aletin kullanımında, uygulanan ekonomik politikanın doğruluğunun tartışmasına girmeden, bir düzeltme yapılması şarttır. Aksi takdirde bu kadar zor ve nadir bulunabilen ve ancak fevkalâde şartlar altında uygulanma fırsatı bulunabilen «ileriye dönük düşük endeksleme» aleti bir süre sonra yarattığı faydadan çok hasar yaratacaktır. Yapılması gereken düzeltme şudur:

Bugün uygulanan endeksleme yüzdesi, ki bu endeks devlet memurlarının ve toplu sözleşmeye tâbi işçilerin ücretleri ile taban fiyatlarının tespitinde kullanılmaktadır, gelecek 12 ay içinde ortaya çıkacak fiyat artışlarını peşinen kompanse etmeyi öngörmekte ve geçen 12 ay içinde ortaya çıkan daha yüksek enflasyonu dikkate almamaktadır. Bu durumda eğer bu endeksin kapsadığı gelecek 12 ay içinde öngörülenden fazla bir fiyat artışı olursa, devre sonunda geriye dönüp bunu tashih etmek gerekir. Ondan sonra müteakip 12 ayın endeksi, ücret veya taban fiyatlarla uygulanmalıdır. Aksi takdirde ücretliler ve gelirlerini taban fiyatı sayesinde ayarlayabilen üreticiler her yıl cezalandırılmış olurlar. Halbuki 1981 başında bir defaya mahsus olarak geçmiş yılın yüzde yüzü aşan enflasyonunu ileriye taşımamak için, yukarıda sözü edilen kesime yüzde ellinin altında bir zam verilerek ciddi bir fedakârlık yaşlanmıştır. En azından bundan sonra aynı kesime ilave külfetler tahmil edilmesinden kaçınılması, ekonominin selameti açısından şarttır.

İktisat Politikasının Esasları Değişmiyor

PROF. DR. ERDOĞAN ALKİN

MAYIS ayının ekonomi ile ilgili en önemli olaylarından biri Başbakan Ulusu'nun özel sektör temsilcileri ile yaptığı toplantı idi. Toplantıyı açış konuşmasında Ulusu özet olarak; ekonomi politikasının yeni düzenlemelere açık olduğunu, ama şimdiye kadar uygulanan politikanın esaslarında herhangi bir değişiklik yapılmayacağını kesin bir biçimde belirtti. Başbakan'ın bu karara gerekçe olarak gösterdiği nedenler, talep enflasyonunun hâlâ önemli bir hızla devam etmesi ve ödemeler dengesi sorununun tam çözümüne henüz ulaşılmamış olmasıdır. Üretim, yatırım ve istihdam sorunlarına kısa dönemde çözüm getirmek için ana politikada yapılacak her değişiklik, uzun dönemde elde edilecek olumlu sonuçlardan geçici yararlar için vazgeçmek olacaktır.

Başbakan Ulusu'ya göre ekonominin döviz dengesini sağlamak için ithalâtın doğrudan kısılması, ithal ikame sanayilerine yeniden ağırlık verilmesi veya yoğun dış borçlanma yolunun bir daha denenmesi akılcı yöntemler değildir. İthalâtın doğrudan kısılması üretim, yatırım ve istihdamın

daraltılması, yani fakirleşme anlamına gelir. İthal edilen malların yurtiçi üretimine ağırlık verilmesi ise geçmişte denenmiş bir yol olup, hem ithal gereğini azaltmamakta hem de ihracatı engellemektedir. Yoğun dış borçlanma ise dünya ve ülke konjonktürünün en elverişsiz döneminde dışa bağımlılığımızı sakıncalı bir hale sokmaktadır. Şu halde döviz dengesine en sağlıklı biçimde varmanın yolu ihracat ve işçi dövizini gibi döviz getirici işlemleri uygun politikalarla teşvik etmektir. Türkiye'nin ödemeler dengesi sağlam bir yapıya kavuştuktan sonra olağan yollardan dış kredi bulmak da zor olmayacaktır. Bu nedenle istikrar önlemlerinin uygulanmasında ısrar edilmesi son derece önemli bir karar olmaktadır.

Aslında bu açıklamaların bütünü yerindedir. Yılın ilk dört ayında fiyatlar yeniden tırmanmaya başlamıştır. Bu tırmanmanın geçen yılın yaz ve sonbahar aylarındaki emisyon genişlemelerinden kaynaklandığı anımsandığında, bu yıl da olayların tekrarlanmaması için sıkı para politikasına özen gösterilmesine devam edileceği açıktır. Özellikle ön-

müzdeki haftalarda başlayacak işçi döviz girişlerinin emisyonu aşırı genişletmemesi için gerekli önlemler alınmaktadır.

Öte yandan döviz kazandırıcı işlemlerin kur politikasına karşı son derece duyarlı olduğu da ortaya çıkmıştır. Burada kur politikası derken yalnızca dar anlamda döviz fiyatlarının belirlenmesini anlamamak gerekir. Aslında geniş anlamda kur politikası, ülkeye döviz getirenlere bu dövizin karşılığında sağlanan her tür avantajı kapsamaktadır. Örneğin; ihracatta vergi iadesi, ihracat kredilerinde değişik faizler, ihracatçının getirdiği dövizin belli oranda bir kısmını kullanabilmesi vs. bu avantajlar arasında sayılabilir. Ancak döviz getirenlere sağlanan avantajlardaki bu çeşitlilik belki de farkına varılmadan son derece karmaşık bir katlı kur uygulamasına yol açmaktadır. Katlı kur, bir ekonomide aynı dövizin çeşitli işlemlere göre farklı fiyatlarının olması demektir. Bu uygulama genel politikanın etkinliğinin azalmasına, haksız kazançlara, yersiz adaletsizliklere, gerçek teşviklerin bazen lâyık olana değer olmaya verilmesine neden olmaktadır. Nitekim yılın ilk aylarında

ihracatın duralar gibi olması, paralel piyasada beliren döviz fiyatlarının önemli farklar yapmaya başlaması, hep birbirine ters etkiler yaratan bu karmaşık katlı kur uygulamasından kaynaklanmıştır. Doğal olarak katlı kur uygulamasından bütünüyle vazgeçmek olanaksızdır. Bir ekonomide döviz farklı fiyatla alan veya satanlar her zaman bulunacaktır ve hattâ devlet çeşitli amaçlarla bilerek ve isteyerek bu farkları yaratacaktır. Ancak amacı ticaret olan işlemlere farklı kur uygulanması çok başka bir konudur. Herhalde yakın gelecekte serbest döviz piyasası ve kısmi konvertibiliteye geçildiğinde bu uygulama da ortadan kalkmış olacaktır.

Bu arada Başbakan Ulusu «Beşinci Beş Yıllık Plan» ön çalışmalarına da Devlet Planlama Teşkilatı'na başladığını ifade etmiştir. Öyle anlaşılıyor ki uygulanan iktisat politikasının ana ilkeleri bu planda yer alacak ve hedefler bu ilkelere göre belirlenecektir. Bir iki yıllık bir perspektiften daha uzun bir dönemi kapsayan plan çalışmalarının ekonominin geleceği açısından çok yararlı olacağı açıktır.

114 yıldan beri halkımızın güvenine layık olmuş
asırlık tasarruf bankası

**EMNİYET
SANDIĞI**

AYIN EKONOMİK OLAYLARI

DOÇ. DR. YILDIRIM KILKIŞ

SON günlerin gittikçe önem kazanan en önemli olayı (*), hiç şüphesiz bankaların faiz yarışı ile ilgilidir. Bu yarışın bankaların güvenilirliğini sarsacak yeni gelişmelere yol açacağı endişesi karşısında, Merkez Bankası'nın daveti üzerine bazı büyük bankaların yaptıkları toplantı sonucu, şimdilik, yani 15 Ağustos 1982'ye kadar faizleri dondurma kararı alınmıştır. Bu karara uymayı kabul etmeyen bazı bankalar varsa da, risk faktörünün öneminin bu şekilde idrak edilmiş olması karşısında, bu bankaların da 15 Ağustos'a kadar temkinli davranacakları ümit edilir.

Bankacılık sisteminin istenmeyen bir riziko ortamı yaratması tehlikesi karşısında, ilgili kamu kuruluşlarının ikaz mahiyetindeki davranışları, yeni bir bankacılık faciasını önlemelidir. Her ne kadar likidite sıkıntısı, bazı bankaları «Faiz Yarışı» adı verilen davranışlara itiyorsa da, bankaların güvenilirliği açısından bazı tedbirlerin ve kısıtlamaların alınması da kaçınılmaz olmaktadır.

Likidite sıkıntısının yarattığı diğer bir durum da protesto edilen senetlerle ilgilidir. Protesto edilen senetlerin gerek sayısında gerekse değerlerinde geçen yıllara nazaran büyük artışlar görülmektedir. Yapılan bir incelemeye göre, protesto edilen senetlerin değerlerindeki artışın 1981 yılına nazaran % 103'ü, 1980'e nazaran ise % 460'ı geçtiği ifade edilmektedir.

Piyasalardaki alışılmış hareketin enflasyonu durdurma gayretleri nedeniyle çok yavaşlaması, bazı ekonomistlerin Türk piyasası için ılımlı bir enflasyonun gerektiği önerisini yapmalarına yol açmaktadır. Buna karşılık, fiyat hareketlerinin geçen yıla nazaran daha hızlı olması nedeniyle, yetkili devlet adamlarımızın fiyat hareketlerini arttıracak herhangi bir karar almamayı önemle tercih ettikleri anlaşılmaktadır.

EKONOMİK HAYATIMIZI İLGİLENDİREN KARARLAR

Geçtiğimiz ay içinde ülkemiz ekonomisini ilgilendiren kararların büyük bir çoğunluğu mali konulara aittir. Ayrıca dış ticaretin özellikle ihracat yönünü ilgilendiren bazı kararlar alınmış bulunmaktadır. Aşağıda, bu konular ve dolar değerinde son günlerde görülen hızlı artışın beklenen sonucu olan akaryakıt fiyatlarına yapılan zamlardan kısaca söz edeceğiz.

(*) Dergi'nin Notu: Bu yazı Banker Kastelli olayından önce hazırlanmıştır.

Mali Konular

Bazı İşlemlerde Uygulanacak Faiz Oranları Yeniden Düzenlendi :

T.C. Merkez Bankası, 29.4.1982 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan iki tebliğ ile, reeskont ve avans işlemlerinde uygulanacak faiz oranlarını yeniden düzenlemiş ve faiz farkı ödeme oranlarını değiştirmiştir. Buna göre reeskont ve avans işlemlerinde uygulanacak faiz oranları şöyledir :

Reeskont kaynağına dayalı İhracatı Teşvik Fonu kredilerinde; (a) ihracatçı sermaye şirketleri ile serbest döviz sahasına yapılacak ihracatta % 23.75, (b) anlaşmalı ülkelere yapılacak ihracatta % 26.00.

İhracat kredileriyle ilgili % 23.75 ve % 26 reeskont oranları bankalarca, ihracatçı sermaye şirketleri ile serbest döviz sahasına yapılacak ihracatta % 24.25, anlaşmalı ülkelere yapılacak ihracatta % 26.25 faiz oranlarının uygulanması halinde geçerlidir. Bankaların bahsi geçen faiz oranları üzerinde faiz tatbik etmeleri halinde, her bir puan fazlalık için reeskont oranları 2 puan artırılabacaktır.

«Teşvik Belgesi» orta vadeli kredilerde, yatırım malları imalatçı kredileri için uygulanacak faiz oranları şöyledir : (a) İhracata dönük krediler % 34 , (b) diğer krediler % 27.25.

Öte yandan T.C. Merkez Bankası'nın 20.3.1982 tarih ve 17639 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Tebliğ'inin 2'nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir :

«**Madde 2** – Birinci maddede belirtilen faiz oranları (özel orta vadeli kredi faiz oranları hariç) bankalarca, kısa vadeli kredilerde genel olarak % 36, ihracat kredilerinde % 31.50, mesleki krediler ve tarım kredilerinde % 20, destekleme alımlarıyla görevlendirilen Kamu İktisadi Teşebbüsleri'ne bu alımlar için ticari bankalarca emtia rehni karşılığında kullanılan kredilerde % 16.75, tütün finansmanında % 31.50 oranlarının; teşvik belgesi orta vadeli kredilerde genel olarak % 38, tarım kredilerinde % 22, Gider Vergisi istisnasından yararlanan kredilerde % 29, ihracata dönük yatırım malları imalatçı kredilerinde % 34, diğer yatırım malları imalatçı kredilerinde % 31.50 faiz oranının uygulanması halinde geçerlidir. Kredi faiz oranlarının, bankalarca belirtilen bu oranlar üzerinde uygulanması halinde, her bir puan fazlalık için reeskont ve avans işlemlerinde uygulanacak faiz oranı 2 puan artırılır.»

«**Geçici Madde** : Reeskont kaynağına dayalı İhracatı Teşvik Fonu kredilerinin Tebliğ'in yayımı tarihinde fiilen kullanılmış kısmına altı ay süreyle Bankamızca, İhracatçı Sermaye Şirketleri ile serbest döviz sahasına yapılacak ihracatta % 15, anlaşmalı ülkelere yapılacak ihracatta % 17 reeskont faiz oranı uygulanır. Tebliğ'in yayımlandığı tarihten itibaren yeni açılacak reeskont kaynağına dayalı İhracatı Teşvik Fonu kredileri ile evvelce açılmış bulunan bahse konu kredilerin mezkûr tarihten sonra kullanılacak artan bakiyelerine Tebliğ'in yayımı tarihinden itibaren bu Tebliğ'imizdeki reeskont faiz oranları tatbik olunur.»

Faiz Farkı Ödeme Oranları Hakkındaki Karar'ın değişen maddeleri ise şunlardır :

«Kararın ;

a) 1 inci maddesinin I — C bölümü aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

	<u>Borç Alana</u>	<u>Bankaya</u>
--	-------------------	----------------

« I — C — Mesleki ve İhtisas Kredilerinde
(1 yıldan kısa vadeli)

1 — T.C. Ziraat Bankasıncı kullandırılan tarım kredilerinde

—	8 puan
---	--------

2 — T. Halk Bankasıncı, küçük sanayici, sanatkâr, esnaf ve esnaf teşekküllerine kullandırılan mesleki kredilerde

—	10 puan»
---	----------

b) 1 inci maddesinin II nci bölümüne aşağıdaki «B» fıkrası ilave edilmiştir.

	<u>Borç Alana</u>	<u>Bankaya</u>
--	-------------------	----------------

«II — B — En az dört yıllık ödemesiz dönemi olan Teşvik Belgesi yatırım mallarını imalatçı kredilerinde

% 40	12 puan»
------	----------

c) 1 inci maddesinin II nci bölümünün mesleki ve ihtisas kredilerinde faiz farkı ödemelerini gösteren «B» fıkrası «C» fıkrası olarak aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

	<u>Borç Alana</u>	<u>Bankaya</u>
--	-------------------	----------------

«II — C — Mesleki ve ihtisas kredilerinde
(Bir yıldan — bir yıl dahil — uzun vadeli)

1 — T.C. Ziraat Bankasıncı kullandırılan tarım kredilerinde

—	8 puan
---	--------

2 — T. Halk Bankasıncı küçük sanayici, sanatkâr, esnaf ve esnaf teşekküllerine kullandırılan mesleki kredilerde

—	10 puan
---	---------

3 — T. Emlak Kredi Bankasıncı kullandırılan konut ve yapı tasarrufu kredilerinde

—	14 puan»
---	----------

d) 3 üncü maddesi 1 inci fıkrası aşağıdaki şekilde yeniden düzenlenmiştir.

«Birinci maddenin II - A ve B bölümünde belirtilen yatırım konularına faiz farkı ödemesi yapılabilmesi için, aracı bankaların borç alanlar adına, önceden T.C. Merkez Bankası'ndan belge almaları gereklidir.»

«Madde 2 — Bu tebliğ 1.4.1982 tarihinde yürürlüğe girer.»

Gelir Vergisi Genel Tebliği :

Maliye Bakanlığı'nın 2.5.1982 tarihli Resmî Gazete'de yayınlanan Gelir Vergisi Genel Tebliği Seri No. 186 ile, bazı emtia ve bunlara ait ölçüler 4 ayrı cetvelde gösterilmiş bulunmaktadır: «Damga pulu ve kıymetli kâğıtlar.», «Şeker.», «Milli

piyango bileti.», «İçki (bira ve şarap hariç).», «İspirto.», «Sigara ve tütün.», «Çay.», «Spor Toto.», «Akaryakıt (LPG hariç).».

Yatırım Malları Üretimini Teşviki Tebliği :

30 Nisan 1982 tarihli Resmi Gazete'de, DPT Teşvik ve Uygulama Dairesi'nin yatırım malları üretimini teşvik tebliği yayımlanmıştır. Tebliğ'in amacı şöyle açıklanmaktadır: «Yatırım malları imalatçı firmalarına veya bunların teşkil ettiği konsorsiyuma bu tebliğ çerçevesinde imal edecekleri yatırım mallarını (komple fabrika, tesis, gemi, tezgâh, elektromekanik teçhizat, enerji tasarrufu ile çevre kirlenmesini önleyici teçhizat ile bunların büyük onarımı, yenilenmesi gibi) yatırımcılara satmak için Merkez Bankası kaynaklarından istifade edebilen orta vadeli yatırım malları imalatçı kredisi verilebilir.»

Bu krediden istifade edebilmek için «Yatırım Malı İmalatçısı Yeterlilik Belgesi» alınması gerekmekte olup, imalatçılara yatırım malı üretiminde maliyetin % 20'si oranına kadar dış girdiyi gümrüksüz ithal hakkı verilebilmektedir.

Türkiye'de ve bütün dünyada

İhracat ve ithalat işlemlerinizi,
ilôviz, mevduat ve kredi hesaplarınızı ve
diğer bütün bankacılık işlemlerinizi için
Akbank'ı tercih ediniz.

Akbank, bütün dünyadaki
birinci sınıf muhabirleri ile
işbirliği yapmak suretiyle emrinizdedir.

Dış Temsilcilikler ve İrtibat Büroları

NEWYORK

FRANKFURT

LONDRA

Essen, Batı Berlin,
Münih, Hamburg

AKBANK

güveninizin eseri

Bankaların Döviz Tutma Yetkisi Hakkında Tebliğ :

3 Haziran 1982 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan bir tebliğ ile, hangi bankaların döviz tutma yetkisi olduğu bir liste halinde gösterilmekte ve bu hususta hangi hallerde ne çeşit ödemelerin yapılacağı ayrıntılarıyla açıklanmaktadır.

Mevduat Munzam Karşılıkları ile İlgili Tebliğ :

3.6.1982 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan diğer bir tebliğde, mevduat munzam karşılıkları tesisi bakımından, vadesiz ve bir aya kadar vadeli mevduat ile, vadesiz mevduat tanımı yapılmakta ve bu mevduata verilecek mürekkep faiz oranları, örnekleriyle açıklanmaktadır.

Kâr ve Zarar Ortaklığı: Belgelerinin Düzenleme Esasları Açıklandı :

15.6.1982 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan bir tebliğ ile, 15 Ocak 1982 tarihinde yürürlüğe giren esaslar değiştirilmiş ve bu hususta yeni esaslar getirilmiştir. Bu yeni tebliğ ile, kapsam, müraaat süresi, ihrac limiti, ihrac şartları, satışa yetkili kuruluşlar, vadeler, satın alma işlemi, kâr ve zarar miktarının dağıtım dönemleri, kâr ve zarar miktarının tespiti gibi hususlarda açıklamalar yapılmaktadır.

İhracatla İlgili Yeni Kararlar

9 Haziran 1982 tarihli Resmi Gazete'de ihracatla ilgili 5 sirküler yayınlanmıştır. Bunlardan biri, İran ve Libya'ya yapılacak tüm ihracatın belgeli ihracat kapsamına alındığını, dolayısıyla bu ülkelere yapılacak ihracatta Teşvik Belgesi'nin aranacağını bildirmektedir.

İkinci sirküler, Türkiye - Suriye arasında 1982 yılı için mal mübadelesi ile ilgili ihrac ve ithal listelerini açıklamaktadır.

Üçüncü sirküler ise, Ticaret Bakanlığı tarafından düzenlenen uluslararası hafta ve sergilerin yanında özel firma ve kuruluşların dış ülkelerde asgari 20 firmanın iştirakini sağlayacak bir organizasyon ile «Türk İhrac Ürünleri» sergileri düzenlemelerini, Türkiye Odalar Birliği'nin müsaadesinin alınması esasına bağlamaktadır. Bu düzenlemeler için Maliye ve Gümrük ve Tekel Bakanlıklarının müsaadeleri alınacak, Ticaret Bakanlığı'nın müsaadesinin alınmasına gerek olmayacaktır.

Ticaret Bakanlığı'nın yayınladığı dördüncü sirküler ile, 5.5.1982 tarihinden önce, yani asgari ihrac fiyatı tespit edilmeden evvel yapılmış mukavelelere dayanarak sevkiyatı başlatılmış, dondurulmuş ve soğutulmuş sığır eti ihracında, Ticaret Bakanlığı'ndan Fiyat Uygunluğu Belgesi alınması gerekmektedir. Özellikle et ihracında karşılaşılan gereksiz fiyat rekabetinin zorunlu kıldığı bu tedbir ile, ihracatçıların fiyatları ülke zararına kırmalarının önlenmesi öngörülmektedir.

Ticaret Bakanlığı'nın beşinci sirküleri ile, İhracat Rejimi Kararı'na ekli «Lisansa Bağlı Mallar Listesi»nde yer alan; buğday, arpa, yulaf, mısır ve çavdarın ihracatında Toprak Mahsulleri Ofisi'ne verilmiş olan yetki kaldırılmaktadır. Buna göre özel firmalar da bu maddelerin ihracatını yapabileceklerdir.

Beklenen Akaryakıt Zamları Gerçekleşti

Doların değerinde son günlerde görülen oldukça şiddetli artışın, fiyatlandırılması bu değerle ilgili olarak yapılan akaryakıt cinslerine yansıtacağı bilin-

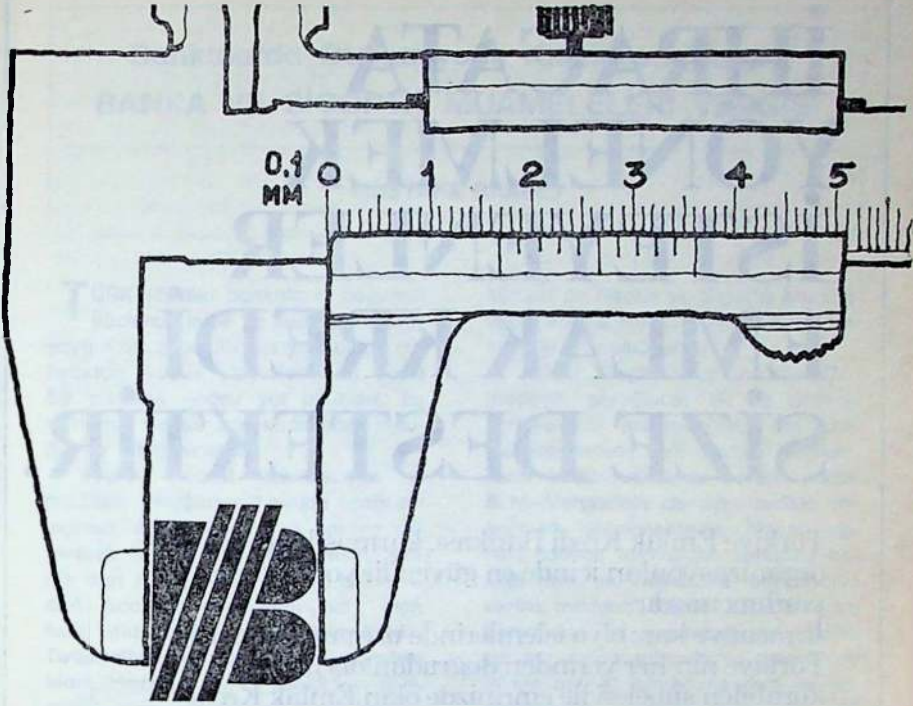
mekte idi. Nitekim, 19.6.1982 günü itibariyle, beklenen bu zamlar gerçekleşmiş bulunmaktadır. Aşağıda, İstanbul'da, eski ve zamdan sonraki yeni akaryakıt perakende satış fiyatları mukayeseli olarak gösterilmektedir :

Mamuller	Yeni Fiyatlar (TL.)	Eski Fiyatlar (TL.)
Normal benzin	83.80	76.30
Süper benzin	92.70	83.70
Gazyağı	56.20	51.10
Motorin	56.10	51.—
Piknik tüp		
— Anadolu yakası	142.—	128.—
— Rumeli yakası	144.—	130.—
10 kg. tüp		
— Anadolu yakası	628.—	563.—
— Rumeli yakası	690.—	625.—
12 kg. tüp		
— Anadolu yakası	823.—	721.—
— Rumeli yakası	831.—	729.—
45 kg. tüp		
— Anadolu yakası	3.082.—	2.672.—
— Rumeli yakası	3.115.—	2.705.—

Dünyanın her yerindeki muhabirleri
Yurdun dört köşesindeki şubeleriyle
Dahili ve harici bütün bankacılık işlerinizde

Borusan, Türk standartlarına ve uluslararası standartlara uygun üç yüze yakın ölçüde su ve gaz boruları, sanayi boruları, profil boruları, yapı profilleri, soğuk çekme boruları, galvanizli saçlar, metal kaplamalı bantlar, manşonlar ve saç işleyen makineler üretmektedir.

 BORUSAN

Meclisi Mebusan Cad.
Şeker Sigorta Han No: 325/1
Salıpazarı - İstanbul
Tel: 44 87 50 (9 hat)

İHRACATA YÖNELMEK İSTEYENLER EMLAK KREDİ SİZE DESTEKTİR.

Türkiye Emlak Kredi Bankası, karmaşık dış ticaret organizasyonları içinde en güvenilir yol göstericisi ve yardımcınızdır.

İhracat ve kambiyo işlemlerinde uzman kadrosu ve Türkiye'nin her yerinden doğrudan dış ilişki kurabilen şubeleri ile emrinizde olan Emlak Kredi, teminat mektupları ile de en büyük güvencenizdir.

Dış ticarete başarınızın devamı için,
size Emlak Kredi gerek...

**TÜRKİYE
EMLAK KREDİ
BANKASI**

Bankalarda Otomasyonu Kısıtlayan Vergi : BANKA VE SİGORTA MUAMELELERİ VERGİSİ

MUSTAFA SAADET

TÜRKİYE'deki bankaların çoğunun yüzlerce şube ile yurt düzeyinde yaygın bir şubecilik sistemi içinde çalıştıkları, küçük bankaların da böyle bir sisteme doğru yol aldıkları, bu durumun sektör için kaçınılmaz olduğu da bilinmektedir.

Türk Ticaret Kanunu'nun 8. maddesi gereğince, 3 aydan aşağı olmamak üzere faizin ana paraya eklenerek tekrar faiz yürütülmesi, yalnız cari hesaplar ile borçlu bakımından ticari iş mahiyetini haiz olan karz akıtlarına uygulanabilmektedir. Tatbikatta bankalar; 3 aylık devreleri Mart, Haziran, Eylül, Aralık ayı sonlarına göre ayarlayarak kredi hesaplarının faiz tahakkuklarını da belirtilen ayların son günü itibarıyla yapmaktadırlar.

Plasman hesaplarına her üç ayda faiz ve vergilerin tahakkuk ettirilmesi, ek bir iş yükü yanında tahakkukların zamanında yetiştirilememesi gibi zorlukları da beraber getirmiştir. Bunun neticesinde kompüter bankacılık sistemine girmiş ve plasman hesaplarına faiz tahakkukları dahil pek çok işlem kompüter makinalarınca işlenmeye başlamıştır. Artık bütün bankalarımız tarafından büyüklüklerine göre değişik büyüklükte kompüterler kullanılmaktadır.

Değinmek istediğimiz konu; merkezde hesaplanan faiz ve vergilerin şubelere gönderilmesinde ulaşım im-

kânları ile Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi'nin yatırılma süresi arasındaki uyumsuzluktur.

Gider Vergileri Kanunu'nun 47/a maddesi gereğince; bir ay içindeki vergiye tabi muamelelerin beyannameinin ertesi ayın 15. günü akşamına kadar verilerek beyan olunan B. M. Vergisi'nin de aynı tarihte yatırılması gerekmektedir. İstisna olarak; sadece takvim yılı sonunda hesabı cari muamelelerini beyanname verme müddeti içinde kapatamayan bankaların bu muamelelerini takvim yılı sonundan itibaren en geç 3 ay içinde ayrı ek bir beyanname ile bildirmelerine (normal süre olan 15 Ocak tarihine kadar 1. beyannamenin verilmesi şartıyla) kanun cevaz vermekte ise de; diğer 3 faiz tahakkuk devresinde böyle bir durum söz konusu değildir. Aynı maddenin «b» ve «c» şıklarında bazı müesseselere 45 ve 75 güne varan istisnalar tanınmış ise de bankalar ve sigorta şirketleri bu istisnanın kapsamı dışındadır.

Bu durumda; yıl sonu haricindeki faiz tahakkuk devresi için (31 Mart devresi alınmıştır.) kompüter merkezi İstanbul'da olan bir bankanın Ardahan Şubesi'nin en son iş günü olan 31 Mart tarihli işlemlerini kompütere göndermesi ve buradan gelecek faiz dublörüne göre 15 Nisan tarihinde Banka Muameleleri Vergisi'ni yatır-

ması zaman itibariyle imkânsızdır. Çünkü Ardahan'dan İstanbul'a kurye ortalama 10-13 gün arasında gelmekte, işlemlerin kaydının da 1 günde yapıldığını kabul edersek, kompüter tarafından ertesi gün hemen dublörün gönderilmesi halinde gerekli bilgilerin Ardahan Şubesi'ne ulaşması en iyimser bir hesaplama ile 25 Nisan'ı bulmaktadır. Bu tarih ise 31 Mart itibariyle tahakkuk ettirilen Banka Muameleleri Vergisi'nin 15 Nisan'da yatırılmaması nedeniyle % 10 ceza ödenmesini gerektirdiğinden, bankalar uzak şubelerini kompüter sistemine dahil edememektedirler.

Banka şubeleri tarafından hesaplanan diğer vergiler için (Gelir Vergisi, Damga Vergisi gibi...) bahsedilen durum ortaya çıkmamaktadır.

Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi'nin beyan ve yatırılması tarihinin tahakkuk tarihinden 15 gün

sonra bitmesi (istisnalar hariçtir) ve yatırılmaması halinde cezai ödemenin gerekmesi nedeniyle, bankalar kompüterlerin kurulu olduğu yerlere uzak olan şubelerini bu sisteme bağlayamamaktadırlar. Çağımızda; makina kullanılmasının zorunluluğu her yönüyle tartışılmaz olduğuna göre, bu imkândan bankaların ve sigorta şirketlerinin tüm şubeleri itibariyle yararlandırılması akla uygun olmaktadır. Bunun için yapılacak iş, Banka Muameleleri Vergisi'nin yatırılış süresini uzatmaktır. Banka ve Gider Vergileri Kanunu'nun 47/a maddesinin değiştirilerek, verginin yatırılma tarihinin, tahakkuku takiben 30 gün içinde veya müteakip ayın sonuna kadar uzatılması halinde, birçok bankanın bütün şubeleri itibariyle kompüter imkânlarından faydalanacağı ve yüksek maliyetle çalışan bu müesseselere az da olsa maliyeti düşürücü imkân sağlanacağı görüşündeyiz.

**TÜRK
DIS TİCARET
BANKASI**

**"bankanızı seçerken
en önemli gerçeği
unutmayınız!..."**

**size daha iyi hizmet edebiliriz üstünlüğümüz
müşterilerimizi daha iyi tanımamızdır.**

TÜRK DIS TİCARET BANKASI

Çağdaş banka™

Doğal Kaynaklar ve İnsan Gücü

BESİM BAYKAL

Dergimizin geçen sayısında «İşletme Yönetiminde İnsan Faktörü» başlıklı yazımla çeşitli faktörler yanında insan faktörüne özellikle ağırlık vermiş, önemini vurgulamaya çalışmışım. İnsan her tür işletme için en büyük değerdir. Genelde, yöneticilerin zannettiklerinden çok daha üstün düzeyde verimli olabilecek, katkı sağlayabilecek yeteneklere ve yaratıcılık gücüne sahiptir. Her insan yeteneklerini uygulama alanına koyabilmek ve bunları en iyi biçimde değerlendirmek ister. Bu konuda önemli olan husus, yetkili yöneticilerin bu noktayı görebilmeleri ve bu inancı alt düzey yöneticilerine aşılayabilmeleridir. Bu yazımda aynı görüşü Japon mucizesini örnek göstererek savunmaya çalışacağım.

GİRİŞ

Bir işyerinin, bir kuruluşun amaçlarına erişebilmesinde, beklediği başarı düzeyine ulaşabilmesinde genelde parasal sorunlardan yakınılır. Ülkelerin kalkınması söz konusu olduğunda da parasal sorunlar yanında doğal kaynakların kıtlığından, dolayısıyla maddi imkânların elverişsiz oluşundan söz edilir. Kuşkusuz para, doğal kaynaklar önemi küçümsenemeyecek faktörlerdir. Ama acaba bugün işletmelerin başarısında, ülkelerin ekonomik kalkınmasında belirli bir refah düzeyine erişebilmesinde gerçekten en önemli faktörler midir? Bu faktörlerin var oluşu ne dereceye kadar katkı sağlar? Bunlardan mahrum olmak kalkınmayı ne derece etkiler? Ancak doğal kaynaklara, maddi güce sahip olan ülkeler mi üstün refah dü-

zeyine erişebilmekte ve kalkınmış ülkeler arasında yer alabilmektedir?

Soruyu biraz daha değişik bir biçimde ortaya çıkarmak konuya açıklık getirme yönünden yararlı olabilir. Şöyle ki, bir ülkeyi düşünelim. Parasal gerginlik, doğal kaynaklara sahip olma, amaç mıdır; yoksa bunlar o ülkenin refah düzeyinin yükseltilmesi, çağdaş uygarlık düzeyine erişebilmesi, mutlu bir yaşama kavuşabilmesinde yararlanılması gereken araçlar mıdır? Kanımızca bütün bunları amaç değil, araç olarak kabul etmek gerekir. Sorun, bütün bu kaynakların en iyi biçimde kullanılabilmesi ve bunlardan en üst düzeyde yararlanabilme noktasında toplanmaktadır. Bu iş ise ancak, yetenekli, beceri sahibi, iyi yetişmiş, iyi niyetli insan gücü ve onların çabalarına yön

verebilecek üstün yeteneklere sahip yöneticilerin varlığı ile mümkün olabilir.

Bu inancımı, «Japon mucizesi» olarak nitelendirilen başarıyı örnek olarak açıklayacağım.

Japonya'da İnsan Gücü Yönetimi

İnsan gücü yönetimi bugün Japonya'nın gerek yurt içi, gerek yurt dışı eriştiği başarının temel faktörü olarak kabul edilmektedir.

Japonya'nın bugünkü başarı düzeyine erişebilmesindeki temel unsurlar Batılı ülkelerin görüşlerinden oldukça farklıdır. Japonya'nın bugünkü başarısındaki faktörler şöyle sıralanmaktadır :

- 1 - İşyeri kavramının Japon halkı için ifade ettiği anlam.
- 2 - İnsan gücü yönetiminin rolü.
- 3 - Çalışanların bilgi ve yeteneklerinden tam olarak yararlanabilme.

Bugün Japonya'da çalıştıran ve çalışanlar arasında, gerçek bir bağlılık, takım ruhu, karşılıklı sevgi ve saygı egemen bulunmaktadır. Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra oluşmaya başlamış bulunan bu hava, Japon yönetim tarzının en belirgin özelliğini oluşturmaktadır.

Doğal Kaynaklar ve İnsan Gücü

Japonya, sanayileşme ve ekonomik kalkınma için kesinlikle zorunlu olarak kabul edilen kömür, petrol, demir, ormanlar vb. kaynaklardan tümüyle mahrum bulunduğu halde, bugün mucize olarak nitelendirilen başarıyı gerçekleştirebilmiştir. Saydığı olumsuz koşullara karşın bu üstün başarı, iyi yetişmiş, yetenekli, bilinçli yöneticiler ve çalışanlar grubunun inanç birliği ve takım halinde çalışmalarının eseridir.

Son 30 yıl içinde Japonya tarihindeki en hızlı kalkınmayı gerçekleştirebilmiş, GSMH'yı 13 misli arttırmıştır. Ancak, Japonya bununla da kalmamış halkın vasatı yaşam yaşını İskandinav ülkelerini de geride bırakarak, son 30 yılda erkeklerde 55'den 73'e, kadınlarda da 78'e çıkartabilmeyi başarmıştır. 1933 - 37 yıllarında binde 115 olan çocuklardaki ölüm sayısını binde 9'a düşürmüştür. Bu, tüm dünyadaki en düşük orandır. Cinayet ve suç işleme oranı da A.B.D.'dekinin beşte biridir.

«Made in Japan» damgası bir zamanlar sadece gösteriş ve güzel görünüşü simgelerdi. Bugün ise üstün kalite ve güvenilirliğin sembolü haline gelmiştir. Örneğin, Japon arabaları Amerikan arabalarından daha kaliteli ve güvenilir hale gelmiştir. Çelik, otomobil, toprak kaldırma makineleri yanında, bilindiği gibi Japonya, saat, fotoğraf makinesi, radyo, televizyon, elektronik cihazlar ve motosiklet sanayiinde de lider durumuna gelmiştir. Şimdi de makina parçaları ve uçak parçaları sanayiine girmiş bulunmaktadır. Hatta ünlü Xerox ve IBM şirketleriyle bile güçlü bir rekabete girmiş bulunmaktadır.

Bu derece olumsuz koşullara karşın Japonya bu üstün başarıyı nasıl sağlayabilmiştir? Pek tabii ülkeleri ekonomi alanında başarıya ulaştıran tılsımı denilebilecek bir yol yoktur. Ekonomik kalkınma dediğimiz bu pastayı büyütmebilmenin tek yöntemi, amaç, inanç birliği içinde, şevk ve arzuyla takım halinde çalışabilmektir. Başarının nedeni, Japon halkının sonuç alma arzusu ve diğer ulusları geçme hususundaki kararlılığı ve azmidir. Bunu Japon fabrikalarında, teknolojiye ve çalışanların tutum ve davranışlarında açıklıkla görebiliriz.

Japon teknolojisinin üstünlüğü bugün artık herkesce bilinmektedir. Ama galiba bilinmeyen şey bu üstünlüğün ancak özveri ve fedakârlıkla sağlanabileceğidir. Dünyada kullanılan tüm robotların yarısı bugün Japonya'da, dördte biri A.B.D.'de ve diğer kısmı da Batı Avrupa'da bulunmaktadır. Bu robotlar, örneğin renkli televizyon montajında gerekli parçaları seçerek yerine yerleştirebilmekte ve insan eli değmeksizin test edebilmektedir. İnsan eli değmeden hazırlanan bu cihazlar yine el dokunmadan depolanabilmektedir.

Bu derece uygunsuz koşullara karşın insanı hayrette bırakan bu üstün teknolojinin oluşturulabilmesinin sırrı nerede yatmaktadır? Bu sorunun yanıtı artık bilinmektedir. Bu başarı Japon işgücünün, disiplinli, iyi eğitim görmüş Japon işçisinin eseridir. Bugün gıpta edilen Japon işçisi, Japon eğitim sisteminin ürünüdür. Özellikle orta ve lise derecesindeki eğitimde aşılana disiplin ve birlik ruhunun yanında, geleceğin ihtiyaçlarına yönelik bilgilerin titizlikle verilmesi, bugünkü sonucun elde edilmesinde büyük etken olmuştur.

Diğer yönden işyerlerinde eğitim konusunda da Japonya'nın dünyanın bir numaralı ülkesi olduğu söylenmekte. Nihayet, kültürel değerlerin, özellikle büyüklere ve amirlere karşı beslenen gerçek saygının da Japon işçisinin başarısında önemli bir yeri vardır. Japon işçisi üstün düzeyde iş güvencesine sahiptir. İşinden atılmayacağını bilir. Birçok kimseler başladıkları işi emekli oluncaya dek sürdürürler.

Sendikalar yöneticilerin dışında kalan elemanlardan oluşurlar. Ancak sendikalar şirket idaresine karşı değil, tersine şirkete son derece bağlı ve

sadık kuruluşlardır. Sendikalar, sendikaların ve işçilerin refahının ancak şirketin başarısı ile mümkün olabileceğini kabul etmiş oldukları için, işçilerin güvencesi politikaları vs. gibi yönlerden şirket idaresine yardımcı olur ve onları desteklerler. Sendika ve şirket idaresi arasındaki iyi ilişkilere örnek olarak, bugün Japonya'nın en büyük şirketlerinin başındaki birkaç genel müdürün vaktiyle şirket sendikasının başkanları oldukları gösterilmektedir. Japon işçisi yarınından emin olma yanında şirket kârından da pay alır. Bu nedenle bir işte ancak gerektiği kadar sayıda eleman çalıştırılmasını kendi çıkarları açısından da uygun bulurlar. Bu yoldan ülkeye, şirkete, sendikaya daha yararlı olduklarına inanan Japonlar bundan büyük haz ve gurur duyarlar.

Japonya'nın başarısındaki bir başka faktör de endüstri, işyerleri ve bankalar arasındaki samimi birlik ve beraberliktir. Örneğin, A.B.D.'de General Motors, Mobil Oil, Boeing gibi büyük şirketlere âdeta halk düşmanı gözyle bakılmasına karşın; Japonya'da Mitsubishi, Sony, Nippon Electronic, Toyota ve Nissan gibi şirketler, milli değerler, halka yardım sağlayan yararlı kuruluşlar olarak kabul edilirler. Kısacası, halk şirketlere dost gözyle bakmaktadır.

SONUÇ

Japon teknolojisinin üstünlüğü bugün herkesce bilinmektedir. Ama bilinmeyen şey, bunun sadece parasal güç ve doğal kaynaklar yoluyla değil; iyi yetişmiş, yetenekli, bilgili kimselerin özverisi ve fedakârlığı ile sağlanabileceğidir. Önemli olan husus, yetkili yöneticilerin bu gerçeği görebilmeleri ve bu inancı alt düzey yöneticilerine aşılayabilmeleridir.

BUGÜN BESİNCİ...

Bugün,
Genç Pamukbank,
Türkiye'nin en büyük beş bankasından biri:
En büyük hızla büyüyen...

Genç Pamukbank, 1981'de ülkesine
1.748.000.000 DM döviz kazandırdı.

Mevduatı 84.615.000.000 liraya,
plasmanları 73.028.000.000 liraya,
öz kaynakları 4.033.000.000 liraya yükseldi.

2.906.000.000 lira kâr eden Genç Pamukbank,
devlete toplam 1.254.000.000 lira kurumlar
vergisi ödeyecektir.

Şimdi, Genç Pamukbank'ın hedefi,
bankalar sıralamasında daha yukarılara
tırmanmak, ülkesine, tasarruf sahiplerine,
herkese daha çok kazandırmaktır.

PAMUKBANK
"iyi bankadır"

YENİ YAYINLAR

DR. HALUK A. KABAALIOĞLU

ÜLKE RİSKİ DEĞERLENDİRİLİRKEN ÇEŞİTLİ GÖRÜŞLER

Richard ENSOR (Edited by); AS-
SESSING COUNTRY RISK, Euro-
money Publications, London 1981,
172. s., 40 £.

«Ülke Riski» konusunda iki Ame-
rikalı profesörün geliştirdiği yöntem
ve 30 ülkeye uygulanması sonucu
ortaya çıkan raporlardan oluşan
«Euromoney Country Risk Report»u
daha önce okuyuculara tanıtmaya
çalışmıştık ⁽¹⁾. Ayrıca bu sütunlarda
tanıtılan bir başka eserde de uygu-
lanan ilkeleri özetlemiştik ⁽²⁾. Ülke-
mizin kredi itibarının arttığı yolunda
basında göze çarpan haberler mem-
nuniyetle karşılanmakla birlikte, O'-
Leary/Coplin tarafından hazırlanan
30 ülkelik listede Türkiye, siyasi istikrar
yönünden 26'ncı ve hükümet
kısıtlamaları yönünden ise 27'nci gel-
mektedir. Institutional Investor tara-
fından hazırlanan listede de bir iki

kademe yükselmemize rağmen, genel olarak arka sıralarda kaldığımız gözlemlenmektedir. Ülkemizde görülen son olumlu gelişmelerin Fransız Dış Ticaret Merkezi tarafından hazırlanan araştırmaya yansıdığı da belirtmek gerekir. Birinci kitap, daha çok akademik bir yaklaşımı ortaya koymakta idi. Esas önemli olan uygulamacıların, örneğin büyük banka yöneticilerinin, ÇUİ (Çokuluslu İşletmeler) üst düzey elemanlarının ülke riskini nasıl değerlendirdiklerini saptamaktır.

Aynı dizi yayınlardan Richard Ensor'un derlediği kitap bu amaçla hazırlanmış olup, birinci bölümde «creditworthiness» kavramını açıklığa kavuşturmuştur. İran, Nikaragua, Bolıvyaya, Zaire ve Türkiye'ye değinilen bir yazıda gelişmekte olan ülkelere verilen borçlarda karşılaşılan riskler vurgulanmaktadır. Araştırılan nokta şudur: Risklere karşı ticari bankaları etkileyecek faktörler ne? olmalıdır? «National Bank of Miami» Genel Müdür yardımcısı ve Baş Uluslararası İktisat Uzmanı Villamil ile «Crocker National Bank»da aynı görevlerde bulunan Caldwell'in birlikte kaleme aldıkları yazıda bankacıların ülke değerlendirmelerini yaparken ne gibi hususları gözönünde bulundurdıklarını açıklıkla görmekteyiz: Ülkenin kaynakları, hükümetlerin uyguladıkları politikaların geçerliliği, mali kısıtlamalar, ekonomik politikalar, cari hesap/GSMH oranları, ihracat çeşitliliği, borçluluk durumu, faiz ve geri ödemelerdeki oranlar ve bu faktörlerin karşılıklı olarak karmaşık ilişkileri ele alınmakta, belirtilen ülkelerdeki veriler değerlendirilmektedir.

«Royal Bank of Canada»dan Pancras Nagy'nin yazısı ekonomik kalkınma, borç durumu ve ülke ris-

(1) Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Haziran 1982, s. 61.

(2) Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Mayıs 1981, s. 70.

kini incelerken «Arthur Little, Inc.» danışmanlarından Howard Johnson'ın araştırması bir yandan risk tanımına yönelmekte, risk nedenlerini araştırmakta, öte yandan ülke sıralamalarındaki esasları eleştirmektedir. «Huntigton National Bank of Columbus»un uzmanlarından Zuheir Sofia uygulanan rasyoları açıklarken, «Mellon Bank»dan John Thompson ekonomik risklerin endekslenmesi konusunu incelemektedir. «First Pennsylvania Bank» yöneticilerinden Monroe Hægele ise «spread» veya faiz farkının esas alınması ile ortaya çıkan sonuçları özetlemektedir. «Chemical Bank» üst düzey yöneticilerinden Tunney'nin riski ölçerken bankaların kullandıkları esasları ve özellikle kendi bankasının uygulamalarını açıklayan yazısı önemli noktalara değiniyor.

«Amex Bank» danışmanlarından O'Brien'in ülke riski ile banka borç verme riski ilişkisini inceleyen yazısını «Bankers Trust Company»den Brinard'ın uluslararası risk değerlendirmesinde Banker's Trust'un yaklaşımını açıklayan yazısı izliyor. «Equator Bank Limited»den Montgomery'nin az gelişmiş ülkeler risk değerlendirmesini, «Singer Şirketi»nden Goodman'ın firma yaklaşımlarını açıklayan etüdü takip ediyor. «Federal Reserve Bank of New York»dan Kubaryych'in denetim yönünden ilginç değerlendirmelerinden sonra ÇUİ açısından yaklaşımları okuyoruz. «General Motors»dan Rayfield'in, ülke riski değerlendirmesinde bu dev firmanın yaklaşımlarını açıklayan yazısı, son derece ilginç bölümlerden oluşuyor. Cecil Hunt'in siyasi riske karşı uygulanan sigorta yöntemlerini açıklayan yazısı, daha çok OPIC uygulamasını örneklerle sergiliyor. «Amsterdam - Rotter-

dam Bank» yönetim kurulu üyesi Ruding'in, IMF ve ticari bankaların uyguladıkları politikaları koordine etmeleri gerektiğine ilişkin yazısı da son dört beş yıldır bu konuda sürdürülen tartışmaları özetleyerek ileriye dönük önerileri ortaya koyuyor.

Yirmibir bölümde yirmibir yazarın görüşlerinden oluşan kitap usta bir biçimde derlendiği için, gereksiz tekrarlara yer verilmemiş ve konular açık bir şekilde okuyucunun önüne konulmuş. Bazıları fazla akademik veya aşırı «tablo/grafik/formül» saplantısı sonucu gerçeklerden uzak olarak yorumlanabilirse de ülke riski konusunda gerçekten çok değerli görüşlerin biraraya getirildiği önemli bir eserle karşı karşıya bulunduğumuz rahatlıkla belirtilebilir. Citibank'dan sonra First Boston'a giren Irving S. Friedman'ın «ülke riski değerlendirmeleri» konusunda kaleme aldığı «Sunuş» yazısında da belirtildiği gibi; «country risk» sözü bugün artık yanan bir kırmızı ışık, sallanan bir uyarı bayrağı şeklinde görülmektedir. Niçin ülke riski analizlerine gerek duyuldu? Friedman'a göre 1974 - 1975 yıllarında savaş sonrasında en ciddi resesyonları söz konusu oldu. Önemli ödemeler dengesi açıkları ortaya çıktı. Bankalar az gelişmiş ülkelerin ödemeler dengesi açıklarını kapatmakta önemli roller oynadılar. Ekonomik yönden daha güçlü az gelişmişlere verilen krediler önem kazandı. Aslında birer ticari işletme olan bankaların da ülke riski ve egemen risk kavramlarına duyarlılık göstermesi gereği kendiliğinden ortaya çıktı. Irving Friedman'ın sunuş yazısı aynı zamanda kitabın sonuç bölümünü de oluşturabilecek ilginç değerlendirmelerle bitiyor.

Bankaların yabancı ülkelere açtıkları kredilerin gerek o ülke ma-

kamplarınca denetlenmesi⁽³⁾, gerekse IMF ile koordineli hareket edilmesi⁽⁴⁾ gereği üzerinde şimdiye kadar yayınlanan çok sayıda eserde bir «Dünya Merkez Bankası» oluşturulması⁽⁵⁾ ve bu kredilere ilişkin rasyolarda birlik sağlanması gibi öneriler de yer aldı. Çeşitli ülkelerin yasama organları da yeni esaslar getirmeye başladı⁽⁶⁻⁷⁾.

(3) Yorum (Comment) : «Means and Purpose The Comptroller's Recent Proposed Ruling on National Bank Lending to Foreign Governments» 10 *Law and Policy in International Business* 1001 (1978). Genel bir etüd: Freymond Pierre; «Questions de Droit Bancaire International», *Recueil des Cours*, 1970 - III Tome 131 s. 3-73. Genel olarak devlet borçlanmaları, tahvil ihraçları konusunda bkz.: G. Van Hecke; *Problèmes Juridiques des Emprunts Internationaux*, Deuxième édition (Bibliothecavissieriana Dissertationvm Ivs Internationale Illustrativm XXXV (J. Brill, 1964). Apilado/Gies; *Banking Markets and Financial Institutions*, Home-wood, Ill, 1971.

(4) A.O. Adede; Symposium : Refinancing of Third World Debt: Loan Agreements Between Developing Countries and Foreign Commercial Banks-Reflections on Some Legal and Economic Issues, 5 *Syracuse Journal of International Law and Commerce* 235 (1978) s. 269'da panel tartışmaları yer almaktadır.

(5) Euromarket'da kontrol gerekliliği hakkında gelişmeler için bkz. : «Battle Lines Taking Shape On Euromarket Controls», *International Herald Tribune* July 10, 1979 s. 7; «Miller joins talks on Euromarket Controls», *Financial Times*, 10.5.1979 s. 5; «Bundesbank Warning on Euro-currency Markets», *Fin. Times* 24.4.1979 s. 1 ve s. 24'de yorum ve *Herald Tribune* May 31, 1979 s. 7.

(6) Silkenat James; *Eurodollars Borrowings by Developing States: Tems and Negotiating Problems*, 20 *Harvard Int. Law J.* 89 (1979). Uluslararası krediler ve

hukuki yönleri konusu Euromoney'nin bu kitabında pek ele alınmamıştır. Ancak konuya ileride yeniden döndüğümüzde uluslararası kredi işlemlerinin hukuki yönlerine değineceğiz.

(7) «Supervising the Euromarket Dinosaur», *THE BANKER*, August, 1978 s. 77; «Some Reflections on Credit Creation», *INTERNATIONAL CURRENCY REVIEW* Vol. 8 No. 3 s. 10. Jeremy Morse; «Control of Multinational Banking Operations», *THE BANKER*, August, 1977 s. 99. Lloyds Bank Başkanı olan aynı yazarın «International Banks-or Investment Trusts», *THE BANKER*, August 1977 s. 67'deki yazısına da bkz.. «Mr. Richardson gives warning on bank lending policies», *THE AUROFILE* No. 4, July, 1978. Weinert, Richard; «Eurodollar Lending to Developing Countries», *Columbia Journal of World Business*, Dec., 1973 s. 34. Université de Dijon Institut de Relations Internationales: *L'EMISSION DES EMPRUNTS EURO-OBLIGATAIRES pouvoir bancaire et souverainetés étatiques* par André Jacquemont, Vol. 3, Paris, 1976. Harringer, Reinhold; *The Development of International Debt*, (Swiss Institute of Int Economic) St. Gallen, 1977.

Abonelerimize ve Okurlarımıza Duyuru

Banka ve Ekonomik
Yorumlar Dergisi

Ocak 1981 sayısından itibaren

Yıllık abone : 1.200.— TL.

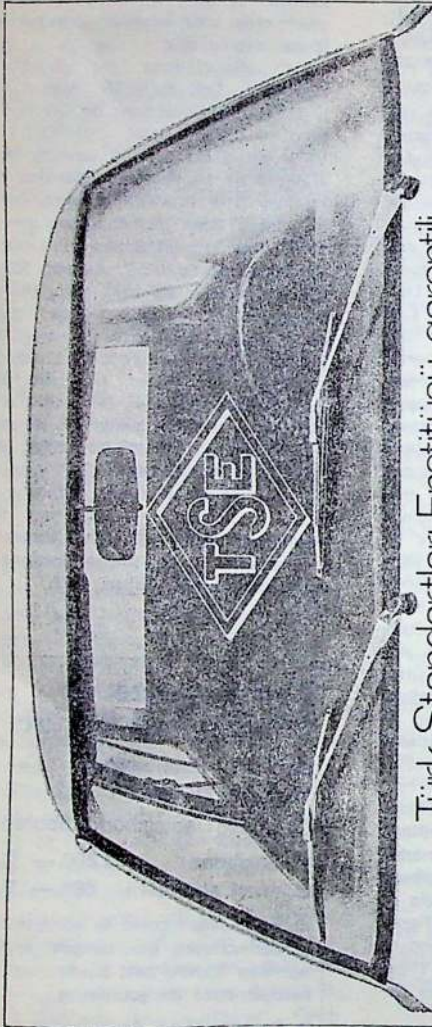
Öğrenci abonesi : 600.— TL.

Abone bedelleri posta ile adresimize gönderilebileceği gibi, aşağıda sayıları belirtilen İstanbul'daki banka hesaplarımıza da yatırılabilir.

İş Bankası Türbe Şubesi : 1541

Akbank Türbe Şubesi : 4512

Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi : 768

Türk Standartları Enstitüsü garantili
ilk ve tek oto emniyet camları

DURACAM®

Lamex®

Türkiye'nin en büyük ve en modern cam işleme tesislerinde üretilen DURACAM ve LAMEKS üç ayrı bölüme sahiptir: Darbelere dayanıklıdır, Sürüşü ve yolcuların can güvenliği için, Ölçü ve kalıp hassasiyeti yüksektir. Yelene kölyeyle ve tam olarak olumaması ve ezmesi yaşamaması için. Optik kalitesi mükemmeldir. Gece ve gündüz birarade bir görünümlü sağlamsa, uzun yolda bisaförcünün gözlerini yormaması için.

İçin, DURACAM ve LAMEKS oto emniyet camlarına, T.S.E. Kalite Belgesini, lazımlı izin usulüyle, Akademiye yeni cam takılmak gerektiğinde, Türkiye'de üretilen camları, 70 inde kullanılan, DURACAM ve LAMEKS'te ıstır edin.

yurt içinde ve dışında
büyük çapta

YOL
KÖPRÜ
BARAJ
KAZIK TEMEL
RİHTİM İSKELE KIZAK
FABRİKA
SANTRAL
SU ALTI
İNŞAATLARI

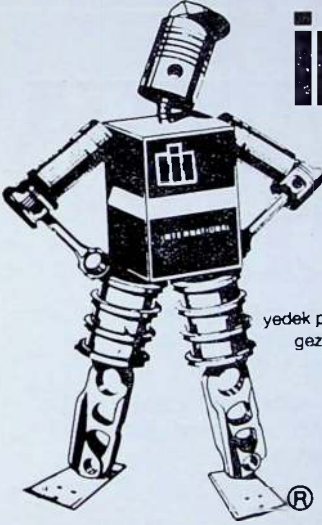
ENKA
İNŞAAT VE SANAYİ A.Ş.

Enka Hanı Balmumcu Şevki Bey Sok. İST
Tel.662215 Tlx.22 639 Pima-TR

**"BIRA"
BU KAPAĞIN
ALTINDADIR.**

Şoför Arkadaş, Çiftçi Kardeş

İNER ROBOT

Orijinal yedek parçada
güvence demektir.

International, orijinal parçada güvenceyi simgeleyen yedek parça robotuyla, yurđ sağına yayılan servis istasyonları ve gezici servisleriyle her zaman, her yerde hizmette rakipsizdir.

International

İmalatçı firma :
TÜRK
OTOMOTİV
ENDÜSTRİLERİ A.Ş.

TOE ve MAT, Ordu Yardımlaşma Kurumu
(OYAK) iştirakidir.

TÜRKİYE GENEL DİSTRİBÜTÖRÜ

MOTORLU
ARAÇLAR
TİCARET A.Ş.

Buyukdere cad 4. Levent İstanbul
Tel. 68 69 70 (10 hat) Telex. 26239 MAT TR

**İster 10.000 liranız olsun,
ister 10.000.000 liranız...**

MUTLAKA HİSARBANK'A GELİN.

Yarın sabah çok gecikmeyin.
Mümkünse saat 9'da gelin.
Ama mutlaka gelin!..

Hisarbank şubelerini dolduran
diğer tasarruf sahipleri gibi
siz de kazanın!

HİSARBANK